

**T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK
BAKANLIğI**

AVRUPA BİRLİğİ VE DİŐ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜğÜ

AB UZMANLIK TEZİ

**IPARD PROGRAMI İLE ULUSAL
KIRSAL KALKINMA
PROGRAMLARININ
TAMAMLAYICILIK AÇISINDAN
DEğERLENDİRİLMESİ**

**AB UZMAN YARDIMCISI
AHMET BERKAY BULUTCU**

DANIŞMAN

**ADİL YÜKSEL PERKİN
AB UZMANI**

Ankara
Eylül 2015

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel M¼d¼rl¼Đ¼

**IPARD PROGRAMI İLE ULUSAL KIRSAL
KALKINMA PROGRAMLARININ
TAMAMLAYICILIK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

AB UZMANLIK TEZİ

AHMET BERKAY BULUTCU
AB UZMAN YARDIMCISI

DANIşMAN
ADİL Y¼KSEL PERKİN
AB UZMANI

Ankara
Eyl¼l 2015

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

AB Uzman Yardımcısı Ahmet Berkay BULUTCU tarafından hazırlanan “Türkiye’de Uygulanan Avrupa Birliği Kaynaklı Kırsal Kalkınma Programları ile Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılık Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü AB Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye :
Unvanı :
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye :
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye :
Unvanı :
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye :
Unvanı :
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi:/...../2015

Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından kabul edilen bu tezin AB Uzmanlık Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Komisyon Başkanı

ÖZET

IPARD PROGRAMI İLE ULUSAL KIRSALKALKINMA PROGRAMLARININ TAMAMLAYICILIK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ahmet Berkay Bulutcu

Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi

Danışman: Adil Yüksel Perkin

Eylül 2015, 136 sayfa

Kırsal kalkınma kavramı 1990'ların başından itibaren dünya genelinde hızla önem kazanan konuların başında gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak, Türkiye'de de kırsal kalkınma programları ve bu programların etkin bir şekilde uygulanmaları ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'de uygulanan Avrupa Birliği (IPARD) ve ulusal kaynaklı kırsal kalkınma programlarını tamamlayıcılık açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu minvalde, tezin birinci bölümünde Avrupa Birliği'nde kırsal kalkınma politikasının oluşumu ve bu politikanın temel aracı olarak kırsal kalkınma programları ele alınmıştır. İkinci bölümde, Türkiye'de kırsal kalkınma politikasının oluşumu ve bu politikanın öne çıkan bileşenleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise tamamlayıcılık ilkesinin Avrupa Birliği ve Türkiye'deki durumuna değinilecektir. Sonuç bölümünde, Türkiye'de uygulanan IPARD ve ulusal kırsal kalkınma desteklerinin karşılaştırılması yoluyla tamamlayıcılığa ilişkin elde edilen bulgular ve mevcut tamamlayıcılığın daha ileriye götürülmesi için atılması gereken adımlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AB, Türkiye, Kırsal Kalkınma, IPARD, Ulusal Kırsal Kalkınma Destekleri

ABSTRACT

THE EVALUATION OF IPARD PROGRAMME AND NATIONAL RURAL DEVELOPMENT PROGRAMMES IMPLEMENTED IN TURKEY IN TERMS OF COMPLEMENTARITY

Ahmet Berkay Bulutcu

European Union Expertise Thesis

Supervisor: Adil Yüksel Perkin

September 2015, 137 pages

The concept of rural development has become one of the prominent subject that attracted attention and gained importance rapidly in the world since the early 1990s. As a result of this, rural development programmes and their efficient implementations in Turkey have come into prominence. The aim of this study is to evaluate the European Union funded (IPARD) and national rural development programmes implemented in Turkey in terms of complementarity. In this context, the establishment of the rural development policy in the European Union and rural development programmes as main tools of this policy are discussed in the first chapter of the thesis. In the second chapter, the establishment of the rural development policy in Turkey and prominent components of this policy are examined. In the third chapter, the situation of the principle of complementarity in the European Union and Turkey is reviewed. In the last part, findings which is regarding the principle of complementarity obtained by comparing the IPARD and national rural development supports implemented in Turkey and the steps that needs to be taken to improve the current complementarity are evaluated.

Key Words: EU, Turkey, Rural Development, IPARD, National Rural Development Supports

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
GRAFİKLER DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARI	4
1.1. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikası.....	4
1.1.1. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikasının Tarihsel Gelişimi	4
1.1.2. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikasının Mevcut Durumu:	12
1.2. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Programları.....	13
1.2.1. Kırsal Kalkınma Programlarının Programlanması ve EAFRD	19
1.2.2. Kırsal Kalkınma Programlarının Hazırlanması ve Onaylanması	22
1.2.3. Kırsal Kalkınma Programlarının İzleme ve Değerlendirilmesi.....	24
1.2.5. AB Üye Devletleri'nin Kırsal Kalkınma Programları.....	25
1.3. AB'nin 2000-2006 Döneminde Aday Ülkelere Uyguladığı Kırsal Kalkınma Programları	32
1.3.1. PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies).....	32
1.3.2. ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession).....	32
1.3.3. SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development).....	33
2. TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARI	35
2.1. Türkiye'de Kırsal Kalkınma.....	35
2.1.1. Türkiye'de Kırsal Nüfus ve İstihdam.....	35
2.1.2. Türkiye Kırsal Alanlarının Sorunları	37
2.2. Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi	38
2.3. Kırsal Kalkınmaya İlişkin Temel Politika Belgeleri	39
2.3.1. Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP).....	40
2.3.2. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi I-II	40
2.3.3. Kırsal Kalkınma Planı	43

2.3.4. Onuncu Kalkınma Planı	45
2.3.5. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi	45
2.4. Türkiye’de Uygulanan Yerel ve Bölgesel Kalkınma Projeleri.....	46
2.4.1. Yerel Kalkınma Projeleri	46
2.4.2. Bölgesel Kalkınma Projeleri	49
2.5. Türkiye’de Uygulanan Kırsal Kalkınma Programları	52
2.5.1. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP).....	52
2.5.2. IPARD Programı	62
3. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARININ TAMAMLAYICILIĞI	71
3.1. Avrupa Birliği Üye Devletler’de ve Aday Ülkelerde Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılığı	71
3.1.1. Avrupa Birliği’nde Tamamlayıcılık, Ayrım ve Çakışma Kavramları	71
3.1.2. AB’ye Aday Ülkelerde IPARD Programı ile Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılığı	77
3.2. Türkiye’de Uygulanan IPARD Programı ile Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılığı	86
3.2.1. IPARD ile KKYDP Arasında Tamamlayıcılık.....	88
3.2.2. IPARD ile Bölgesel Kalkınma Projeleri Arasında Tamamlayıcılık.....	96
3.2.3. IPARD ile Yerel Kalkınma Projeleri Arasında Tamamlayıcılık	106
3.2.4. IPARD ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Kaynaklı Hayvancılık Destekleri Arasında Tamamlayıcılık	112
3.2.5. IPARD ile Düşük Faizli Tarımsal Krediler Arasında Tamamlayıcılık	115
3.2.6. IPARD ile Tarım Sigortaları Arasında Tamamlayıcılık.....	117
3.2.7. IPARD ile Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı (ÇATAK) Arasında Tamamlayıcılık.....	119
3.2.8. IPARD ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destekleri Arasında Tamamlayıcılık	120
3.2.9. IPARD ile Bölgesel Kalkınma Ajansları Arasında Tamamlayıcılık	121
SONUÇ VE ÖNERİLER	122
KAYNAKÇA.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	136

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: OTP Harcamaları ve OTP Reform Süreci.....	10
Grafik 2: 2014-2020 Kırsal Kalkınma Politikası Kapsamında Üye Ülkelere Tahsis Edilen Bütçe (Milyar Avro).....	28
Grafik 3: 2007-2013 Programlama Dönemi KKP'lerinde Farklı ESI Fonları Bakımından Ayrımın Sağlanması.....	85

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. OTP'nin Yapısı	9
Şekil 2. CSF-AB 2020 Hedefleri ile AB Kırsal Kalkınma Öncelikleri.....	19
Şekil 3. AB Kırsal Kalkınma Programlarının Programlanması.....	21
Şekil 4. Ortakların İstişaresi	23
Şekil 5. 2014-2020 Dönemindeki Kırsal Kalkınma Programlarının Kabulüne İlişkin Zaman Çizelgesi	26
Şekil 6. KKYDP'nin Yapısı	68
Şekil 7. Proje Döngüsü	69

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. AB'nin Yıllar İtibariyle Kırsal Kalkınma ve Ortak Tarım Politikasına (OTP) Tahsis Ettiği Bütçe ve Oranı.....	7
Tablo 2. 2007-2013 Dönemi için AB'nin Üye Devletlere Yönelik Kırsal Kalkınma Desteği.....	12
Tablo 3. SAPARD Kapsamında Aday Ülkelere Tahsis Edilen Kaynakların Dağılımı.....	36
Tablo 4. Türkiye'de Yıllara Göre Nüfusun Gelişim Seyri.....	38
Tablo 5. İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranları (yüzde).....	39
Tablo 6. UKKS-II Stratejik Amaç ve Öncelikleri	51
Tablo 7. KKP Stratejik Amaç ve Öncelikleri	53
Tablo 8. Yatırım Konuları, Hibeye Esas Proje Tutarları	71
Tablo 9. KKYDP Kapsamında Desteklenen Yatırımların Bilançosu.....	72
Tablo 10. Türkiye Genelinde Hibe Desteği Ödemesi Yapılan Bireysel Sulama Makine – Ekipmanları Alımı Projeleri.....	73
Tablo 11. IPA Dönemi (2007-2013) Türkiye Mali Yardım Miktarları (milyon avro).....	75
Tablo 12. İlk 12 Çağrı İlanı İtibariyle Tedbir Bazında Tahsis Edilen Destek Miktarı ile Sözleşme İmzalanan Destek Miktarlarının Karşılaştırılması	80
Tablo 13. IPARD İndikatif Bütçe	81
Tablo 14. Ulusal Destekler ile IPARD Programı Arasındaki Ayrımlar ve Tamamlayıcılık.....	89
Tablo 15. Ulusal Destekler ile IPARD Uygulama Tedbirlerinin Tamamlayıcılığı	93
Tablo 16. IPARD ve NPRD Arasındaki Ayrım ve Tamamlayıcılık.....	96
Tablo 17. IPARD ile KKYDP Arasındaki Tamamlayıcılık	100
Tablo 18. DAP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki.....	107
Tablo 19. GAP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki.....	110
Tablo 20. DOKAP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki.....	112

Tablo 21. KOP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki.....	115
Tablo 22. OGKP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki.....	117
Tablo 23: Hayvancılık Destekleri ile IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki.....	122
Tablo 24: Düşük Faizli Tarımsal Krediler ile IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki.....	126

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
AKAKP	Ardahan-Kars-Artvin Kalkınma Projesi
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
ARIP	Tarım Reformu Uygulama Projesi
BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BKP	Bölgesel Kalkınma Projeleri
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planları
CAO	Yetkili Akreditasyon Görevlisi
CF	Uyum Fonu
CSF	Ortak Stratejik Çerçeve
ÇATAK	Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DBSKP	Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi
DG AGRI	Avrupa Komisyonu Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü
DOKAP	Doğu Karadeniz Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
EAFRD	Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarımsal Fonu
EIP	Avrupa İnovasyon Ortaklığı
EMFF	Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu
ENRD	Avrupa Kırsal Kalkınma Ağı/ The European Network for Rural Development
ERDF	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESF	Avrupa Sosyal Fonu
ESI Fonları	Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GTHB	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu

IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı/Instrument for Pre-Accession Assistance
IPARD	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni/Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development
İKO	İşgücüne Katılma Oranları
KBKYP	Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı
KKEP	Kırsal Kalkınma Eylem Planı
KKP	Kırsal Kalkınma Planı
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
KOP	Konya Ovası Projesi
NAO	Ulusal Yetkilendirme Görevlisi
NIPAC	Ulusal IPA Koordinatörü
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OGKP	Ordu-Giresun Kalkınma Projesi
ORKÖY	Orman-Köy İlişkileri
OTP	Ortak Tarım Politikası
ÖÜKP	Ön Ulusal Kalkınma Planı
SEKP	Sivas-Erzincan Kalkınma Projesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SWOT	Güçlü-Zayıf Yönler, Fırsat-Tehditler
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UKKP	Ulusal Kırsal Kalkınma Programı
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
USD	Amerikan Doları
YEG	Yerel Eylem Grubu
YKP	Yerel Kalkınma Projeleri
YKS	Yerel Kalkınma Stratejileri
YPK	Yüksek Planlama Kurulu

GİRİŞ

Yaklaşık olarak son 25 yıldır dünya genelinde adından sıkça söz ettiren ve her geçen gün kamuoyunda daha fazla yer edinmeye başlayan kırsal kalkınma, kırsal alanlarda yaşayan insanlar için daha iyi ve güvenli bir çevre sağlamaya ve kırsal toplumu dönüştürmeye yönelik ekonomik ve sosyal hedefler ile entegre edilmiş bir süreçtir. Buradan hareketle kırsal kalkınmayı, analizler yapmak suretiyle sorunları saptama ve bu sorunlara ilişkin uygun çözümler getirme süreci olarak da görmek mümkündür. Bu süreç genellikle, tespit edilen sorunları gidermeyi amaçlayan program ya da projeler çerçevesinde yürütülmektedir. Bu kapsamda, yaklaşık son yirmi beş senede, söz konusu kırsal kalkınma program ve projelerine artan bir ilgi görülmekte ve kırsal alanların kalkınmasının, kentsel ve sanayi alanların gelişmesi kadar önem arz ettiği gerçeği de toplumsal düzeyde kabul edilmektedir.

Kırsal kalkınma konusu, Türkiye kamuoyu ve gündemini de giderek artan bir şekilde işgal etmektedir. Zira kırsal alanlar, gerek kapsadıkları nüfus ve buna bağlı olarak yarattıkları tarım ağırlıklı istihdam olanakları itibariyle ekonomik olarak, gerekse de kentsel alanlarla arasındaki gelişmişlik farkı nedeniyle bu alanlara verdiği göç ve bunun sonuçları itibariyle de sosyal olarak önemini/ağırlığını korumaktadır. Ayrıca, özellikle de Avrupa Birliği (AB)'ne uyum sürecinde kırsal alanlar ile bu alanlardaki sorunların tespiti ve bu sorunlara kalıcı çözümler bulunması gereksinimi, kırsal kalkınma konusunun Türkiye'de en önemli gündem maddelerinden biri olmasına katkı sağlamıştır. Bundan dolayı da Türkiye'de kırsal kalkınmaya yönelik çalışmalar hız kazanmış ve bu konuya yönelik mevcut politikalar geliştirilerek zenginleştirilmiştir. Bu doğrultuda, AB'ye katılım sürecinde müktesebatın üstlenilmesine ilişkin Türkiye'nin yükümlülükleri çerçevesinde, kırsal kalkınma politikalarının ve tedbirlerinin AB Ortak Tarım Politikaları ile uyumlaştırılmasına da özel bir önem verilmeye başlanmıştır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, genellikle program ve projeler çerçevesinde uygulanan kırsal kalkınma politikalarında, bu politika araçlarının etkinliğini artırmak ve kaynakların daha verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak noktasında tamamlayıcılık husus karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram esasen Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarında yeni ortaya çıkmış ve Bakanlıkların çalışmalarında ya da akademik çalışmalarda henüz istenilen düzeyde yer

almamıştır. Bununla birlikte, kırsal kalkınma program/projeleri arasında tamamlayıcılık konusu, özellikle de AB kaynaklı kırsal kalkınma fonlarının kullanımında etkinlik ve kaynak yeterliliğini sağlamak adına kilit bir öneme sahip bulunmaktadır.

Konunun önemine ve bu alanda yapılmış bulunan az sayıdaki çalışmalar ve bunların yetersizliğinden kaynaklanan ihtiyaca binaen bu çalışmanın amacı, tamamlayıcılık konusunun Türkiye’de nasıl ele alındığının ve ne seviyede sağlandığının, uygulanan ulusal ve AB kaynaklı kırsal kalkınma program ve projeleri ile çeşitli desteklerin incelenmesi ve aralarında bir değerlendirme yapmak suretiyle ortaya konmasıdır.

Bu minvalde, çalışmanın birinci bölümünde ilk olarak; AB’de kırsal kalkınma politikası, bu kapsamda AB kırsal kalkınma politikasının tarihsel gelişimi ve mevcut durumu incelenmiştir. Bu çerçevede; kırsal alanların ve buna bağlı olarak kırsal kalkınma konusunun AB için önemi, nasıl ele alındığı, bu konuya ilişkin politika belirleme aşamalarının tarihsel süreçte ne şekilde evrildiği ve bu politikaların bu zamana kadar hangi araçlarla uygulandığı ortaya konmuştur. Daha sonra, AB kırsal kalkınma politikasında mevcut duruma geçilerek, AB 2020 Stratejisi anlatılmıştır. Bu bölümün sonraki kısmında, AB’de kırsal kalkınma programları ele alınarak, önce bu programların çerçevesi ile bu çerçeveyi belirleyen önceliklere ilişkin kısa bilgiler, daha sonra bunların programlanması ve finansman aracı ile bu programların hazırlanması, onaylanması ve izlenip değerlendirilmesi aşamaları irdelenmiştir. Ayrıca, örnek teşkil etmesi amacıyla biri eski Üye Devletler’den biri de yeni Üye Devletler’den olmak üzere, iki Üye Devlet’e ait kırsal kalkınma programına değinilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise, AB’nin 2000-2006 döneminde o zamanki aday ülkelere uyguladığı kırsal kalkınma programları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye’de kırsal kalkınma politikaları ve bunlara ilişkin uygulama araçları olarak kırsal kalkınma program, proje ve çeşitli destekleri incelenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak; Türkiye’de kırsal kalkınma kavramının önemi, Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana kırsal kalkınma politikalarının tarihsel gelişimi ve bu politikalara kılavuzluk eden temel politika belgeleri ele alınmış, detaylı bilgiler paylaşılmıştır. Bölümün bundan sonraki kısmında, Türkiye’de yakın geçmişte uygulanmış olan ve hali hazırda uygulanmakta olan yerel ve bölgesel kalkınma projeleri ile kırsal

kalkınma programlarına yer verilerek, Türkiye’de kırsal kalkınma konusunun teorik ve pratikteki yerinin daha iyi anlaşılmasına çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, örnek olması amacıyla ilk olarak AB kırsal kalkınma politikası ve uygulama araçları olarak çeşitli AB programları arasında tamamlayıcılık konusunun nasıl ve hangi kriterlere göre değerlendirildiği belirtmeye çalışılmıştır. Sonraki kısımda da kırsal kalkınmaya ilişkin Türkiye’deki çeşitli ulusal program, proje ve desteklerle AB kaynaklı IPARD Programı, AB genelinde tamamlayıcılık konusunun değerlendirildiği kriterler ışığında incelenmiş ve tamamlayıcılık hususunun bu programlar arasında ne şekilde ve hangi düzeyde sağlandığı ifade edilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde, kırsal kalkınma araçları arasındaki tamamlayıcılık konusunda Türkiye’nin gelmiş olduğu nokta, bu konuda daha etkin sonuçlar alabilmek için neler yapılabileceği ve çeşitli öneriler dile getirilmiştir.

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARI

1.1. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikası

1.1.1. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikasının Tarihsel Gelişimi

AB nüfusunun yarısından fazlası şehir merkezlerinin dışında yaşamakta ve kırsal alanlar, AB Üye Devletler'in toplam yüzölçümlerinin %90'ını teşkil etmektedir. Ayrıca toplam istihdamın %53'ü ve brüt üretim değerinin %45'i kırsal alanlarda gerçekleşmektedir¹. Kırsal kalkınma politikası, en önemli AB önceliklerini ifade etmek üzere uygulanmaya başlamasından itibaren benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Başarı sağlamak için yapılan yatırımlara verilen önem, birçok çifti yeni teknikler öğrenmek, işletmelerini geliştirmek ve gerekli görülen yeniden yapılanmaları gerçekleştirmek suretiyle rekabetçiliklerini güçlendirmek için teşvik etmiştir.

Tablo 1: AB'nin Yıllar İtibariyle Ortak Tarım Politikasına (OTP) Tahsis Ettiği Bütçe ve Dağılımı

Yıllar	Doğrudan Ödemeler (Milyar €)	Kırsal Kalkınma (Milyar €)	Ortak Tarım Politikası (Milyar €)
2010	43,4	13,3	56,7
2011	42,7	12,5	55,2
2012	44,7	13,2	57,9
2013	43,8	13	56,8
2014	44	11,6	55,6

Kaynak: <https://enrd.ec.europa.eu/en/node/1587/policy-overview-2014-2020> (Erişim tarihi: 18.3.2015)

Dolayısıyla, kırsal kalkınma AB dahilinde hayati önemi haiz politika alanlarından birini oluşturmakta ve öncelikli politika alanları arasında yer almaktadır.

Bununla birlikte, AB'de kırsal kalkınma konusu genel olarak tarım politikalarının tamamlayıcı bir unsuru olarak görülmüştür. 1968 yılında "Mansholt" olarak bilinen tarım

¹ <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/rural-development-policy-overview/introduction> (Erişim tarihi: 18.3.2015).

reformu planında tarım işletmelerinin modernizasyonu, tarım nüfusunun azaltılması ve tarımda çalışanların sosyo-ekonomik bilgilerinin ve mesleki yeterliliklerinin artırılması hedef olarak belirlenmiştir.

1988 yılında Komisyon tarafından “Kırsal Toplumun Geleceği” adlı bir tebliğ hazırlanmıştır. Bu tebliğ ile kırsal alanların sadece coğrafyaya dayalı olarak ele alınmaması gerektiği, bu alanların ekonomik ve sosyal hayatın çok farklı aktivitelerine sahne olan karmaşık bir yapı teşkil ettiği belirtilmiş, kırsal alanların sadece içinde barındırdığı nüfusa iş ve hayat veren alanlar olmadığı, bunun yanında toplumun tüm kesimlerine hitap eden, ekolojik dengenin kurulduğu çok fonksiyonlu alanlar olduğu vurgulanmıştır.

Bu tebliğde, kırsal kalkınma için üç esas hedef belirlenmiştir;

- Ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanması,
- Tarım konusunun tekrar düzenlenerek kırsal ekonominin bir bütün olarak ele alınması,
- Çevrenin ve doğal kaynakların korunması².

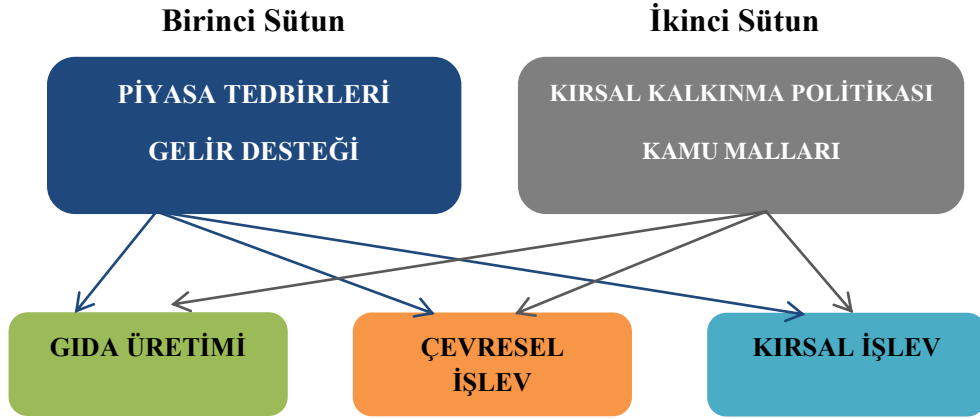
AB’de kırsal kalkınma alanındaki çalışmalar 1990’lı yıllar boyunca da devam etmiş ve Maastricht Anlaşması ile Topluluğu kuran Antlaşmanın ekonomik ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasına yönelik hedeflerle ilgili 130A No’lu maddesine eklenen “kırsal bölgeler de dahil olmak üzere” ibaresi ile kırsal kalkınmaya yasal dayanak sağlanmıştır. 1990’lı yıllarda kaydedilen gelişmelerin belki de en önemlisi, AB genelinde önceki reformlardan istenilen sonuçların alınamaması sonucu Avrupa Konseyi’nin isteği üzerine Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve 25 Mart 1999 tarihinde Konseyce kabul edilen reform paketi Gündem 2000 olmuştur. Gündem 2000, 21. yüzyılda AB’nin karşılaşılabileceği muhtemel tehditleri belirleyip, bunlar çerçevesinde AB politikalarında ve özelde tarımsal desteklemede yenilikler getirmiştir³. Bu reform paketine ilişkin belki de en önemli husus, o zamana kadar OTP içerisinde yer alan kırsal kalkınma politikasının unsurları, Gündem 2000

² ALTUNDAĞ, Hüseyin, “AB Kırsal Kalkınma Politikasında LEADER Yaklaşımının Yeri ve Türkiye’de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 44-45-46.

³ BAŞARIR, Elif Pınar, “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Çevre Odaklı Kırsal Kalkınma Politikaları”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s.71

ile birlikte ayrı ve özgün bir politika alanı haline gelmiş ve 2000 yılında OTP'nin iki sütunundan biri olmuştur⁴.

Şekil 1. OTP'nin Yapısı

Kaynak: <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/rural-development-policy-ooverview/introduction>

(Erişim Tarihi: 20.3.2015)

Gündem 2000 ile kırsal kalkınma politikası tedricen, tarım alanında yapısal uyumu destekleme karakterinden, daha geniş bir kırsal çerçevede, tarım faaliyetlerinde çoklu rolleri olan bir yapıya dönüşmüştür⁵.

Gündem 2000 doğrultusunda çıkarılan ve AB kırsal kalkınma politikasının o dönemdeki yasal dayanağını oluşturan 2000-2006 dönemini kapsayan 17 Mayıs 1999 tarih ve 1257/99 sayılı Konsey Tüzüğü, sürdürülebilir kırsal kalkınmaya dair AB desteğinin çerçevesini oluşturmuştur. Söz konusu tüzükte, tarımsal işletmeler, genç çiftçilerin oluşturulması (sektöre girişlerinin sağlanması), erken emeklilik, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasının iyileştirilmesi, dezavantajlı bölgeler ve çevresel açıdan kısıtlı bölgeler ile ormancılık, tarımsal çevre, kırsal alanların uyumu ve gelişimi için önlemler ve idari ve mali hükümler ile AB'nin kırsal kalkınmayı desteklemek için ne tür programlara yapısal fonlardan kaynak aktaracağı ele alınmıştır⁶.

2003 OTP Reformları ile birlikte, kırsal kalkınma politikasının geliştirilmesi hedefi kapsamında kullanılması planlanan araçlardan biri "modülasyon" uygulaması olmuştur. Modülasyon, doğrudan ödemelerde (1.sütun) kullanılmak üzere ayrılan mali kaynağın bir kısmının, kırsal kalkınma tedbirlerinin finansmanında kullanılması amacıyla bu alana

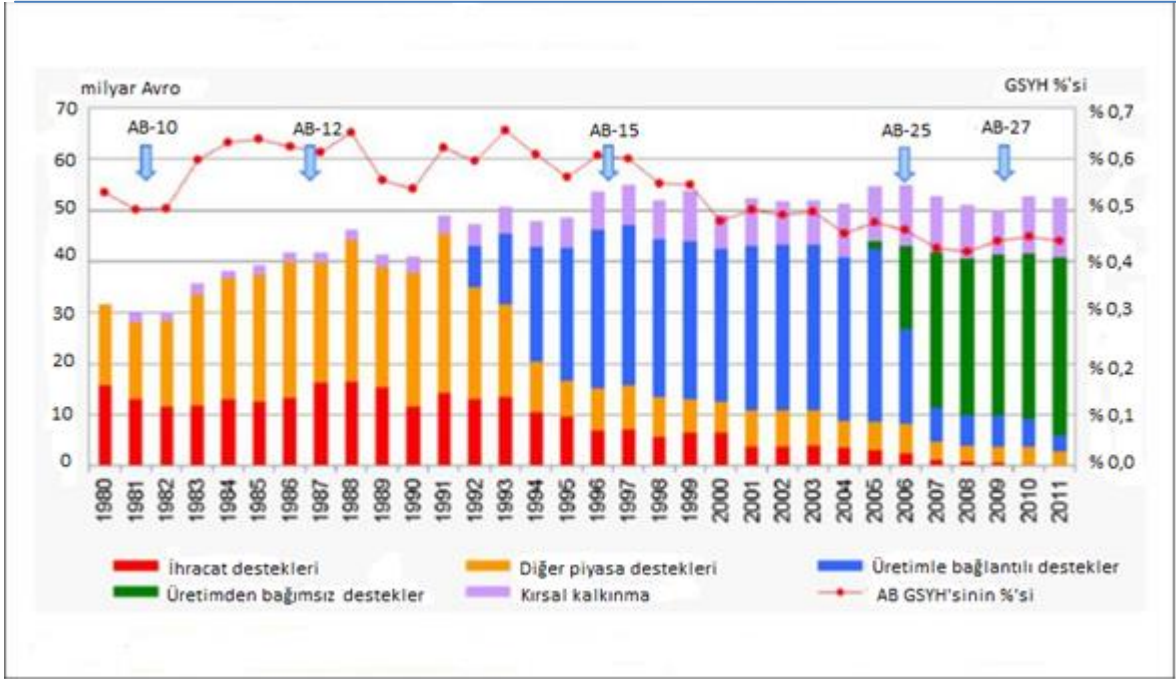
⁴ MARKOVIC, K, NJEGOVAN,Z, PEJAVOVIC,R, "Former and Future Reforms of Common Agricultural Policy of the European Union", **Economics of Agriculture**, No: 3, 2012, s. 486-487.

⁵ European Commission DG AGRI, **Agricultural Policy Perspectives Briefs**, No:4, January 2011.

⁶ Council Regulation (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain Regulations, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999R1257> (Erişim tarihi: 20.3.2015)

aktarılmıştır. Bu kapsamda, OTP'nin birinci sütunundan (piyasa ve gelir destekleri) ikinci sütununa (kırsal kalkınma) kaynak transferiyle kırsal kalkınmanın geliştirilmesi hedeflenmiş; böylece AB, tarımsal desteklerde müdahaleci politikalaransa kırsal kalkınma gibi üretimden bağımsız araçlara yönelmiş, mevcut kırsal kalkınma araçlarının kapsamı gıda güvenirliliği, çevre koruma ve hayvan refahını karşılamaya yönelik olarak genişletilmiştir. 2003 Reformu kapsamında, doğrudan ödemelerdeki kesintiler ve bu paranın kırsal kalkınma harcamalarının finansmanına aktarımının (modülasyon) 2005 yılında başlaması ve önceki yıllardan daha yüksek oranlarda gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bu modülasyon oranları 2005 yılı için % 3, 2006 için % 4, 2007 ve sonrası için ise % 5 olarak öngörülmüştür. Öngörülen modülasyon oranları gerçekleştiğinde 2013 yılına kadar geçecek süre içerisinde yaklaşık 9 milyar Euro'luk kaynağın kırsal kalkınma tedbirlerinin finansmanına aktarılması planlanmıştır⁷. Sonuçta, Gündem 2000 reformları ile OTP'nin iki ana sütunundan biri haline gelen kırsal kalkınma yaklaşımı 2003 reformları ile birlikte genişletilmiş ve OTP'nin ayrılmaz bir parçası olmuştur⁸.

Grafik 1: OTP Harcamaları ve OTP Reform Süreci

Kaynak: <http://epthinktank.eu/2013/07/25/common-agricultural-policy-after-2013-what-will-change/>

(Erişim tarihi: 20.3.2015)

21 Haziran 2005 tarih ve 1290 sayılı OTP'nin finansmanına ilişkin Konsey Tüzüğü ile AB kırsal kalkınma politikasının hedeflerini gerçekleştirmek suretiyle politikayı

⁷ BAŞ, Erhun, "Avrupa Birliğinde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 Yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye'nin Adaylığı Göz Önüne Alınarak İncelenmesi", Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004, s. 30.

⁸ European Commission DG AGRI, Agricultural Policy Perspectives Briefs, Brief No:4, January 2011.

güçlendirmek ve onun uygulanmasını basitleştirmek amacıyla; bir finansman aracı olarak Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarımsal Fonu (EAFRD) oluşturulmuştur. Söz konusu tüzük, EAFRD'nin çerçevesini çizmiş ve bu fon kapsamında yapılacak harcamalar ile fonun yönetimine ilişkin genel usul ve kuralları ortaya koymuştur⁹.

EAFRD'nin oluşturulması suretiyle getirilen bu stratejik yaklaşımla uygulamanın kolaylaştırılması amaçlanmıştır. İster tarım ve ormancılığın rekabet gücünü artırmak, ister toprak yönetimi, ister yaşam kalitesi ve ekonomik etkinlikleri çeşitlendirmek olsun, Komisyon'un kırsal kalkınma için sınırlı sayıda ve kilit öneme sahip olan öncelikli amacı belirlediğini söylemek mümkündür. Bu yaklaşımla her üye ülkenin bu amaçların arasından kendi gereksinimine göre bir seçim yaparak ulusal stratejisini oluşturması, bu seçimi yaparken stratejik ve ülkesel kaygılarını öne çıkarabilmesi hedeflenmiştir.

Kırsal kalkınma politikasının OTP bünyesinde kaydettiği bu gelişmelerden sonra, 2007-2013 dönemi için revize edilmiş ve AB'nin söz konusu dönemi kapsayan kırsal kalkınma politikasının ana hatları, 20 Eylül 2005 tarih ve 1698/2005 sayılı Konsey Tüzüğü'nde ifade edilmiştir. Tüzük, EAFRD vasıtasıyla finanse edilen AB'nin kırsal kalkınma desteğini yönlendiren genel kurallar ortaya koymuş ve AB'nin söz konusu döneme ait kırsal kalkınma hedeflerini tanımlayarak bunları gerçekleştirecek çerçeveyi oluşturmuştur. Bu bağlamda kırsal kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek üzere oluşturulan dört adet politika eksenini ve bu eksenlerin uygulanması için her bir eksenin altında yer alan çeşitli tedbirler de tüzükte ifade edilmiştir¹⁰. EAFRD'ye ilişkin belirlenen bu eksenler ve program bütçesinden kaynak aktarılması gereken minimum oranlar şu şekildedir:

- Yeniden yapılanma, Ar-Ge, inovasyon aracılığıyla tarım ve ormancılık alanlarında rekabet edebilirliğin artırılması (%10),
- Arazi yönetimini destekleyerek, çevre ve kırsal alanların geliştirilmesi (%5),
- Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılması ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi (%10),

⁹ Council Regulation (EC) No 1290/2005 of 21 June 2005 on the financing of the common agricultural policy, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32005R1290> (Erişim tarihi: 20.3.2015)

¹⁰ Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:277:0001:0040:EN:PDF> (Erişim tarihi: 21.3.2015)

- AB Kırsal Kalkınma Girişimi (LEADER) (%5).

1698/2005 (EC) sayılı Konsey Tüzüğünde yer alan bu öncelik alanlarından görüldüğü gibi, AB politikalarında kırsal kalkınma algısı zaman içinde, rekabet edebilirlik, çevre ve arazi yönetimi ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi başlıklarına yönelmiştir¹¹.

Tablo 2: 2007-2013 Dönemi için AB'nin Üye Devletlere Yönelik Kırsal Kalkınma Desteği

ÜYE DEVLETLER:	2007-2013 TOPLAMI (€):	YAKINLAŞTIRMA HEDEFİ KAPSAMINDAKİ MİKTAR (€): (OF WHICH CONVERGENCE TOTAL)
BELÇİKA	418.610.306	40.744.223
BULGARİSTAN	2.609.098.596	692.192.783
ÇEK CUMHURİYETİ	2.815.506.354	1.635.417.906
DANİMARKA	444.660.796	0
ALMANYA	8.11 2.517.055	3.174.037.771
ESTONYA	714.658.855	387.221.654
YUNANİSTAN	3.707.304.424	1.905.697.195
İSPANYA	7.21 3.91 7.799	3.178.127.204
FRANSA	6.441.965.109	568.263.981
İRLANDA	2.339.914.590	0
İTALYA	8.292.009.883	3.341.091.825
KIBRIS	162.523.574	0
LETONYA	1.041.113.504	327.682.815
LİTVANYA	1.743.360.093	679.189.192
LÜKSEMBURG	90.037.826	0
MACARİSTAN	3.805.843.392	2.496.094.593
MALTA	76.633.355	18.077.067
HOLLANDA	486.521.167	0
AVUSTURYA	3.911.469.992	31.938.190
POLONYA	13.230.038.156	6.997.976.121
PORTEKİZ	3.929.325.028	2.180.735.857
ROMANYA	8.022.504.745	1.995.991.720
SLOVENYA	900.266.729	287.81 5.759
SLOVAKYA	1.969.418.078	1.106.011.592
FİNLANDİYA	2.079.932.907	0
İSVEÇ	1.825.647.954	0
BİRLEŞİK KRALLIK	4.598.674.420	188.337.51 5
TOPLAM	90.983.474.687	31.232.644.963

Kaynak: European Commission Factsheet, EU Rural Development Policy 2007-2013, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/2007_en.pdf (Erişim tarihi: 21.3.2015)

¹¹ KOLUKIRIK, Cem, **Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları, Fonları ve Türkiye'nin Yararlanma Olanakları**, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ, 2010, s.27.

Ayrıca, 1698/2005 sayılı Tüzük doğrultusunda Üye Devletlerde kalkınma alanında faaliyet gösteren kuruluşları, örgütleri ve diğer paydaşları bir araya getiren ulusal bilgi değişim ağlarının oluşturulması öngörülmüştür. Söz konusu ulusal ağlar arasında eşgüdümün sağlanması amacıyla Avrupa Komisyonu Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü (DG AGRI) bünyesinde “Avrupa Kırsal Kalkınma Ağı (The European Network for Rural Development-ENRD)” oluşturulmuştur¹².

Ekim 2008’de işlevsel hale gelen ENRD, kırsal kalkınma programlarının planlama ve aktarılmasının sürekli bir şekilde güçlendirilmesi için söz konusu paydaşlar arasında bilgi değişimi, işbirliği ve müşterek öğrenme kavramlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. ENRD aracıları ile ağ kurarak şu 4 hedefin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır:

- Kırsal kalkınmada paydaşların katılımını artırmak,
- Kırsal kalkınma programları uygulamalarını geliştirmek,
- Kırsal kalkınma politikasının yararlarını daha geniş yelpazede tanıtmak ve
- Kırsal kalkınma programlarının değerlendirilmesini desteklemek¹³.

20 Kasım 2008 tarihinde AB tarım bakanları, önceki OTP reformlarının güncellenmesi amacıyla “Gözden Geçirme” (Health Check) adı altında siyasi bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşma, sonuçları itibarıyla AB kırsal kalkınma politikasına ilişkin önemli değişiklikler getirmiştir:

- Yukarıda ifade edilen 1.Sütundan (doğrudan ödemeler) 2. Sütuna (kırsal kalkınma) fon aktarımına ilişkin modülasyon oranları artmıştır.
- Modülasyon oranlarının artması ile, 2.Sütunun finansmanında kullanılan EAFRD eksenleri (1698/2005 sayılı Tüzük ile getirilen politika eksenleri) için yeni kaynakların oluşturulması ve Kurtarma Planı'ndan 1,5 milyar Avro'nun ilave kaynak olarak EAFRD'ye tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır
- “Yeniden yapılandırılmaya tabi tutulan tarım işletmelerinin” geliştirilmesini desteklemek üzere spesifik bir EAFRD tedbirinin oluşturulması kararlaştırılmıştır.

¹² YÜCESOY, Duygu, “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Avrupa Birliği –Türkiye Mali İşbirliği Kapsamında Tarım ve Kırsal Kalkınma”, Maliye Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2010, s. 89.

¹³ “ENRD Promotional Brochure”, <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd-booklet-2014-2020-en.pdf> (Erişim tarihi: 12.4.2015)

Böylece, dört EAFRD ekseninden her biri, modülasyon yoluyla 2.Sütuna tahsis edilen ilave fonlardan destek alabilecek duruma gelmiştir. İlave mali kaynağın farklı eksenler ve bu eksenler altında yer alan çeşitli kırsal kalkınma tedbirleri arasında ne şekilde dağıtılacağı ise Üye Devletler'in ulusal makamlarına bırakılmıştır.

Gözden Geçirme'nin AB kırsal kalkınma paydaşlarına ilişkin en önemli etkisi, temel meselelere dair ihtiyaçların karşılanmasına odaklanması olmuştur. Bu anlaşma, AB kırsal kalkınma politikasının, AB genelindeki meselelerin olumlu bir şekilde sonuçlandırılmalarına katkı sağlamasına yardım edecek şekilde AB'nin en büyük bütçesinden ilave kaynak ve fırsatlarla yararlanmasını sağlamıştır. EAFRD'nin dört eksenine yönelik ilave eylemler, AB kırsal alanlarının ekonomik büyümesi ve sürdürülebilirliği için daha ileri düzeyde bir destek sağlayacaktır¹⁴.

OTP'de yapılan son reformlar AB kırsal kalkınma politikasının hem politika kapsamında hem de uygulanmasında gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur. Kırsal kalkınma için tek bir fonun (EAFRD) varlığı ve programlama, finansman, raporlama ve kontrole ilişkin tek bir kurallar bütünüünün mevcut olması, kırsal kalkınma politikasının uygulanmasını sadeleştirmeyi amaçlamaktadır.

2014-2020 yıllarını kapsayan son OTP reformu AB'nin 2020 stratejisi ile uyumlu olarak 2013 yılında gerçekleştirilmiştir. 2007-2013 Kırsal Kalkınma Politikası ile kıyaslandığında; yeni kırsal kalkınma politikasının, AB'nin öncelikleri çerçevesinde mali yönetimi kolaylaştırmak adına sadeleştirilmeye çalışıldığı, tedbir sayısının azaltıldığı, eksen kavramının ortadan kaldırıldığı, öncelikler kapsamında tedbirlerin gruplandırıldığı ve kırsal kalkınmaya yönelik bütçenin önceki dönemle hemen hemen aynı miktarda olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca yeni politika ile doğrudan ödemeler ve kırsal kalkınma tedbirleri arasında bağlantı kurularak, iki politika alanı arasındaki ilişkilerin güçlendirilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. Tarım-çevre tedbirine iklim değişikliği ile mücadeleyle yönelik unsurların eklendiği ve Üye Devletler arasında bu konuda bir dayanışma kurulmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Üye devletlerin, 2007-2013 programlama dönemindeki çabalarını aynı

¹⁴ EU Rural Review: The Magazine from the European Network for Rural Development, October 2009, s. 59-61.

düzyeyde sürdürerek, EAFRD'nin her bir kırsal kalkınma programındaki toplam katkısının en az %30'unu iklim değışikliğinin hafifletilmesi, adaptasyon ve çevresel hususlara harcamaları beklenmektedir. Bu harcamalar tarım-çevre- iklim ödemeleriyle, organik tarım ödemeleriyle ve doğal ya da başka spesifik kısıtlamalara maruz kalan alanlara yapılan ödemelerle, ormancılık için yapılan ödemelerle, Natura 2000 alanları ve iklim ve çevreyle ilgili yatırım desteğiyle yapılmalıdır¹⁵.

1.1.2. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikasının Mevcut Durumu:

AB 2020 Stratejisi

Avrupa Birliği 2008-2009 yıllarında yaşanan küresel ekonomik krizden çok ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Kriz, AB'nin yıllar içerisinde ulaşmış olduğu ekonomik ve sosyal gelişmelerini akamete uğratmış ve AB ekonomisinin yapısal zayıflıklarını gözler önüne sermiştir. Bunun yanı sıra, küreselleşme, kaynaklar üzerindeki baskılar ve yaşanan nüfus AB için uzun dönemli zorlukları oluşturmaktadır. Bu koşullara cevap verebilmek, AB'yi krizden çıkararak AB ekonomisini gelecek on yıla hazırlayabilmek için bir stratejinin hazırlanması gündeme gelmiştir. Avrupa 2020 stratejisi, Avrupa Birliği'nin on yıllık istihdam ve büyüme stratejisidir.

Avrupa Komisyonu'nun 3 Mart 2010 tarihli ve "Avrupa 2020- Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi" başlıklı Tebliği ile ortaya konulan bu Strateji kapsamında hem ulusal hem de AB düzeyindeki eylemler yoluyla desteklenecek olan büyümeyle ilişkin üç temel etken belirlenmiştir: akıllı büyüme (bilgi, inovasyon, eğitim ve dijital toplumu teşvik eden), sürdürülebilir büyüme (rekabetçiliği artırmak suretiyle AB üretimini daha çevreci ve kaynakları daha etkin kullanan) ve kapsayıcı büyüme (istihdama katılımı, mesleki eğitim ve yetenek kazandırma ve yoksulluğa karşı mücadeleyi güçlendiren). Bu öncelikleri gerçekleştirmek için Avrupa Komisyonu 2020 sonu itibarıyla birbirleriyle ilişkili beş başlık belirlemiştir. Bunlar, istihdam, araştırma ve geliştirme, iklim/enerji, eğitim ve sosyal içerme ile yoksullukla mücadeledir. Bu başlıklar altında 2020 sonuna kadar;

¹⁵ http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (Erişim tarihi: 18.4.2015)

- 20-64 yaşları arasındaki nüfusun %75'i istihdam edilmiş olacaktır,
- AB GSMH'sinin %3'ü Ar-Ge faaliyetlerine ayrılmış olacaktır,
- “20/20/20” iklim/enerji hedefleri¹⁶ karşılanmış olacaktır,
- Okulu erken bırakanların oranı %10'un altına inmiş ve genç nüfusun en az %40'ı ortaöğretim diplomasına sahip olacaktır,
- Mevcut sayıdan 20 milyon daha az insan yoksulluk sınırının altında yaşayacaktır¹⁷.

AB 2020 hedeflerine yönelik gelişmeler, AB'nin yıllık ekonomik ve bütçesel koordinasyon planı/şeması olan Avrupa Sömestr (European Semester) aracılığıyla teşvik edilmekte ve izlenmektedir¹⁸.

AB 2020 stratejisi, AB'deki ekonomik büyümenin geleceğinin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı olması gerektiğini göstermektedir. AB'nin büyük önem attığı bu strateji, AB'nin 1305/2013 sayılı yeni kırsal kalkınma tüzüğünde de yer almakta ve söz konusu tüzüğün AB 2020 stratejisinin hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı belirtilmektedir¹⁹.

1.2. Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Programları

AB 2020 ve genel OTP hedefleri ile uyumlu olarak, 2014-2020 dönemi AB kırsal kalkınma politikası için üç adet uzun dönemli stratejik hedef tanımlanmıştır:

- Tarımda rekabetçiliğin teşvik edilmesi;
- Doğal kaynakların ve iklim değişikliği ile mücadelenin sürdürülebilir yönetiminin sağlanması

¹⁶ Söz konusu hedefler:

- AB genelinde sera gazı salınımının %20 oranında azaltılması,
- AB genelinde üretilen enerjinin %20'sinin yenilenebilir enerji kaynaklı olması ve
- AB'de enerji verimliliğinin %20 oranında iyileştirilmesidir. (Detaylı bilgi için bkz: http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020/index_en.htm)

¹⁷ “Communication from the Commission Europe 2020”, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:em0028> (Erişim tarihi: 17.4.2015)

¹⁸ “Europe 2020 in a nutshell”, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_en.htm (Erişim tarihi: 18.4.2015)

¹⁹ Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1305> (Erişim tarihi: 18.4.2015)

- İstihdam yaratmak ve muhafaza etmek dâhil olmak üzere kırsal ekonomi ve toplulukların dengeli bir şekilde kalkınması.

Ayrıca yeni kırsal kalkınma tüzüğü çerçevesinde Avrupa Komisyonu tarafından yukarıdaki hedeflere ulaşmak amacıyla, Üye Devletler'in kendi ulusal ya da bölgesel kırsal kalkınma programlarında yer almak üzere altı adet öncelik belirlenmiştir:

1. Tarımda, ormancılıkta ve kırsal alanlarda bilgi transferi ve inovasyonun teşvik edilmesi,
2. Bütün bölgelerde, her tür tarımsal işletmenin sürdürülebilirliğinin ve rekabet gücünün artırılması ile yenilikçi tarım teknolojileri ve ormanların sürdürülebilir yönetiminin sağlanması,
3. Tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, hayvan refahı ve tarımda risk yönetimi dâhil, gıda zinciri düzeninde iyileştirmelerin yapılması:
4. Tarım ve ormancılığa ilişkin ekosistemlerin onarılması, korunması ve iyileştirilmesi,
5. Kaynak etkinliğinin teşvik edilmesi ve tarım, gıda ve ormancılık sektörlerinde düşük karbon ekonomisine ve iklim dirençli ekonomiye geçişin desteklenmesi,
6. Kırsal alanlarda; sosyal içermeye, yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınmanın sağlanması²⁰.

Tüm bu öncelikler birbirleriyle kesişen yenilik, çevre ve iklim değişikliğinin hafifletilmesi ve adaptasyonu hedeflerine katkıda bulunmaktadır. Sırasıyla her bir öncelik, spesifik bir müdahale alanını (odak alanı) tanımlamaktadır. Bu kırsal kalkınma programları öncelikleri ve odak alanlar, AB kırsal alanlarına destek veren EAFRD'nin programlanması ve sunulmasının temellerini oluşturmaktadır.

EAFRD'nin yanı sıra, çok sayıda AB fonu kırsal alanlara yönelik ek destek sağlamaktadır. Bunlar:

- Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF),
- Avrupa Sosyal Fonu (ESF),

²⁰ **Idem..**

- Uyum Fonu (CF) ve
- Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (EMFF).

Daha fazla katma değer elde etmek ve sinerjiyi azami hale getirmek için, 2014-2020 döneminde tüm Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları (ESI fonları), desteklerini AB 2020 hedeflerini gerçekleştirmeye yöneltmişler ve Ortak Stratejik Çerçeve (CSF) altında koordine edilmişlerdir. CSF, AB'nin uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini teşvik etmek üzere oluşturulmuştur. CSF, diğer ilgili AB politikaları ve araçları ile ESI fonları kapsamındaki AB müdahalelerinin sektörel ve bölgesel koordinasyonu ile programlama sürecini kolaylaştırmak amacıyla stratejik kılavuz ilkeler ortaya koymaktadır. Bu ilkeler çeşitli özellikteki bölgelerin önemli zorluklarını dikkate almak suretiyle AB'nin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme stratejisinin (AB 2020 hedefleri) hedef ve amaçları ile uyumlu olmaktadır. CSF'de yer alan stratejik kılavuz ilkeler, her bir ESI fonu tarafından sağlanan desteğin kapsam ve amacı ile her bir ESI fonunun işleyişini düzenleyen kurallar uyarınca ortaya konmuştur. CSF, ilgili sektörel AB politikaları çerçevesinde yer alanların dışında Üye Devletler'e ek zorunluluklar getirmemektedir. Ayrıca, CSF, ulusal ve bölgesel yeterlilikleri göz önüne almak suretiyle ve ölçülülük ile yetki ikamesi ilkelerine uygun olarak Ortaklık Anlaşmaları ve programların (ilerleyen kısımda değinilecektir.) hazırlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bunların dışında CSF;

- ESI fonlarının, AB'nin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme stratejisine ve bu fonların programlanmasının uyum ve tutarlılığına katkısını sağlayan mekanizmaları,
- ESI fonlarının entegre olmuş bir şekilde kullanılmasını teşvik eden düzenlemeleri,
- ESI fonları ile ilgili diğer AB politika ve araçları arasında koordinasyon sağlayan düzenlemeleri,
- ESI fonlarının uygulanmasına ilişkin büyük önemi haiz (cross-cutting) politika hedeflerini ve ESI fonlarına ilişkin ortak hükümler getiren 1303/2013 EC sayılı AB Tüzüğü'nün ilgili maddelerinde yer alan yatay ilkeleri,
- Kentsel, kırsal ve sahil alanlarının en önemli bölgesel sorunlarına, bölgelerin demografik sorunlarına ya da ciddi ve daimi olarak doğal veya

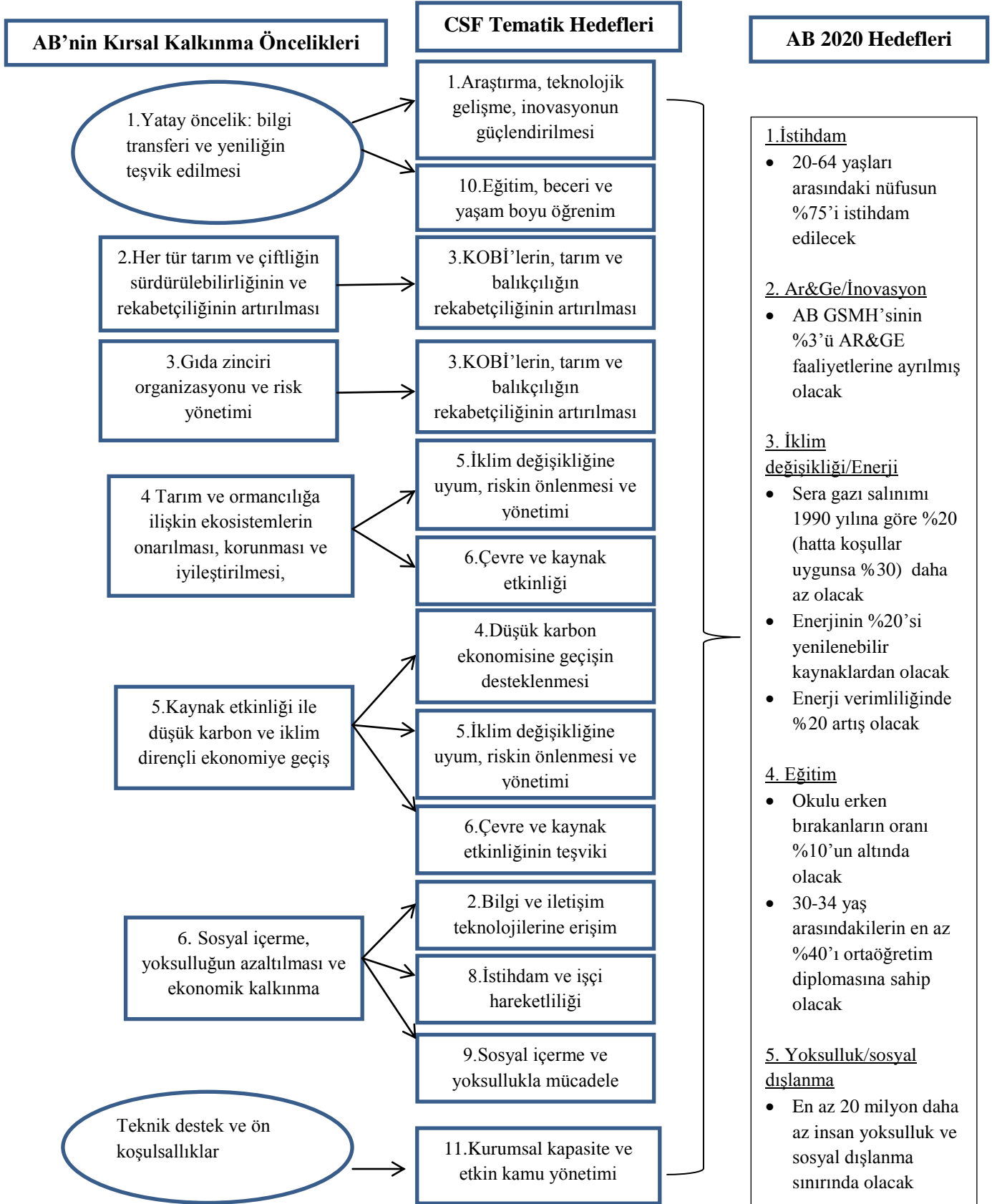
demografik dezavantajları bulunan coğrafi bölgelerin spesifik ihtiyaçlarına cevap veren düzenlemeleri ve

- ESI fonları altındaki işbirliği faaliyetlerine ilişkin öncelik alanlarını ortaya koymaktadır.

AB'nin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme stratejisinin yanı sıra Fona (ESI Fonlarından herhangi biri) özgü görevlere katkı sağlamak amacıyla CSF, 11 tematik hedef belirlemiştir ve bu hedefler her bir ESI fonu tarafından desteklenmektedir²¹.

²¹ Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1303> (Erişim Tarihi: 25.4.2015)

Şekil 2: CSF-AB 2020 Hedefleri ile AB Kırsal Kalkınma Öncelikleri

Kaynak: "Policy Overview", <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/policy-overview> (Erişim Tarihi: 25.4.2015)

ESI fonlarının 2014-2020 döneminde kullanımını düzenleyen Ortak Hükümler altında Üye Devletler'in, ESI fonlarına ilişkin yatırım önceliklerini içeren stratejik planlar hazırlamaları ve bunları uygulamaları beklenmektedir. ESI fonlarının daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılarak AB 2020 hedefleri doğrultusunda faaliyet gösterilmesine katkı sağlayan bu öncelikler, Üye Devletler'in çok düzeyli yönetim yaklaşımı çerçevesinde ilgili kuruluşların ve STK'ların da aktif katılımıyla hazırlanan Ortaklık Anlaşmaları belgelerinde yer almaktadır. Bu Ortaklık Anlaşmaları, Avrupa Komisyonu tarafından yapılan değerlendirmeler ve ilgili Üye Devlet ile görüşmeler neticesinde onaylanmaktadır. Bir Ortaklık Anlaşması, CSF'de yer alan unsurları ulusal şartlara uygun olarak değerlendirmekte ve ESI fonlarının programlanması yoluyla AB hedeflerine ulaşmak için gereken kesin yükümlülükleri ortaya koymaktadır. Ortaklık Anlaşması, AB'nin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme stratejisi ve Fona (ESI Fonlarından herhangi biri) özgü görevler ile uyumu sağlamak için düzenlemeler ortaya koymakta ve ESI Fonlarının etkin ve verimli bir şekilde uygulanması için çeşitli ayarlamaları içermektedir²².

²² Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1303> (Erişim Tarihi: 25.4.2015)

Şekil 3: AB Kırsal Kalkınma Programlarının Programlanması

Kaynak: <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/policy-overview>, (Erişim tarihi: 26.4.2015)

1.2.1. Kırsal Kalkınma Programlarının Programlanması ve EAFRD

Kırsal kalkınma programlarının ivedilikle başlaması ve verimli bir şekilde uygulanması için EAFRD'nin desteği makul idari çerçeve şartlarının mevcut olmasına dayanmaktadır. Bu açıdan Üye Devletler, bazı ön şartların uygulanabilir ve ulaşılabilir olduğunu kontrol etmekte ve her biri, yedi yıllık bir dönemi kapsayan, ya tüm sınırlarını kapsayan bir ulusal kırsal kalkınma programı; ya da bir dizi bölgesel program veya hem bir

ulusal program hem de bir dizi bölgesel program hazırlamaktadır. Her programda kırsal kalkınma alanındaki AB öncelikleri açısından hedeflere ulaşmak amacıyla bir strateji ile bazı tedbirler belirlenmelidir. Programlama, AB'nin yukarıda verilen kırsal kalkınma öncelikleriyle uyumlu olmalı ve aynı zamanda ulusal bağlamlara uyarlanıp diğer politikalara, özellikle de tarım piyasası politikası, uyum politikası ve ortak balıkçılık politikasını tamamlayıcı nitelik taşımalıdır. Durumun güçlü, zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditler ("SWOT") analizine ve uygulama öncesi değerlendirmeye göre gerekçelendirilmek kaydıyla programların yukarıda verilen altı önceliğin hepsini birden kapsama zorunluluğu yoktur.

Bir Üye Devlet bir ulusal program ve bir dizi bölgesel program sunuyorsa, ulusal programda önceliklerin en az dördüne yer verme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Önceliklerden birine uygun olarak, gerekçelendirilebilir ve ölçülebilir olması kaydıyla başka odak alanları da programlara dâhil edilebilmektedir Bir dizi bölgesel program geliştirmeyi tercih eden Üye Devletlerin ulusal düzeydeki zorluklarla başa çıkabilmek üzere bölgeler arası koordinasyonun kolaylaştırılması için ayrı bir bütçe tahsisatı olmaksızın bir de ulusal çerçeve hazırlamaları gerekmektedir.

Üye Devletlerin, kendileri için özel öneme haiz alanlardaki özel ihtiyaçlara hitap etmek adına kırsal kalkınma programlarına tematik alt programlar eklemeleri beklenmektedir. Tematik alt programlar arasında, genç çiftçilere, küçük çiftçilere, dağlık bölgelere, kısa tedarik zincirlerinin oluşturulmasına, kırsal alanlardaki kadınlara, iklim değişikliğinin hafifletilmesi ve adaptasyonu ile biyolojik çeşitliliğe ilişkin programlar bulunabilmekte ayrıca tematik alt programlarda, spesifik bir kırsal alanın kalkınmasını önemli ölçüde etkileyen sektörlerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin spesifik ihtiyaçlar da ele alınabilmektedir. Üye Devletlere, küçük çiftlikler, kısa tedarik zincirleri, iklim değişikliğinin hafifletilmesi ve adaptasyonu ve biyolojik çeşitlilikle ilgili tematik alt programlar çerçevesinde desteklenen operasyonlar için %10'luk bir ek destek oranı verilebilmektedir.

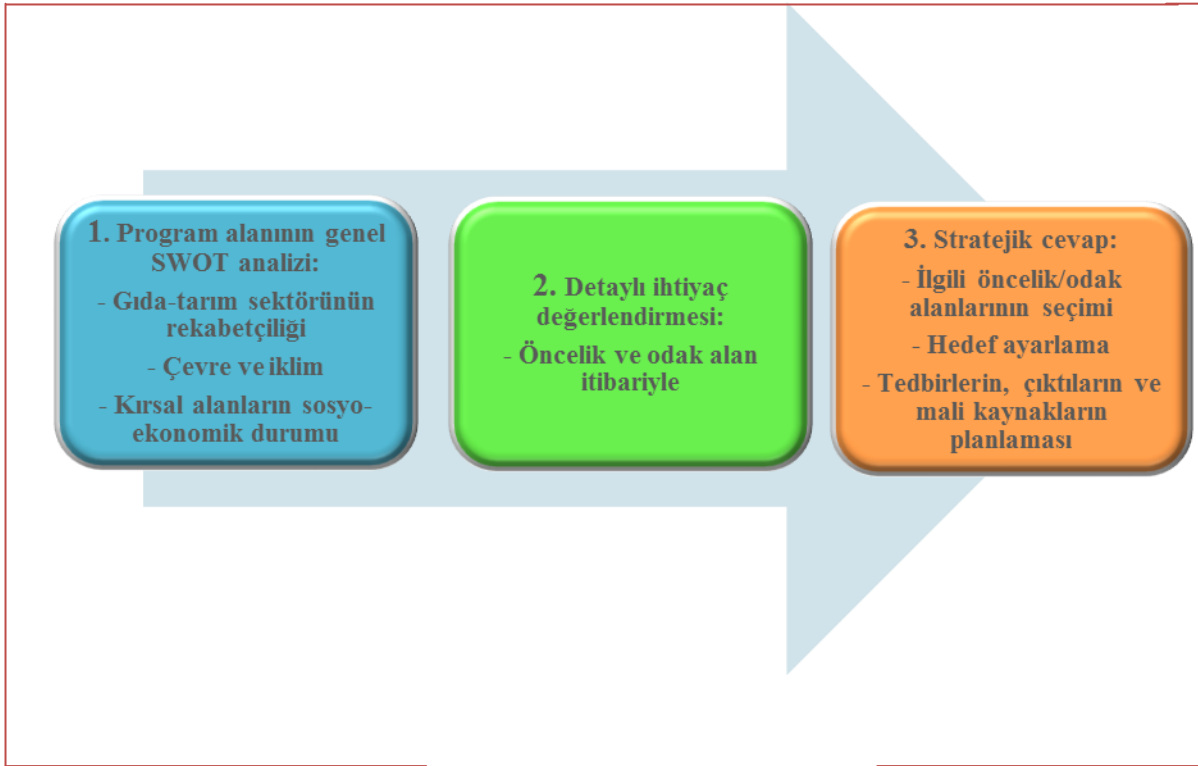
Kırsal kalkınma programlarında:

- Programın uygulama öncesi değerlendirmesi,
- Duruma ilişkin SWOT analizi ve programın kapsadığı coğrafi bölgede ele alınması gereken ihtiyaçların belirlenmesi, (Analiz, Birliğin kırsal kalkınma öncelikleri

çerçevesinde yapılandırılmalıdır. Çevre, iklim değişikliğinin hafifletilmesi ve adaptasyon ile yenilikle ilgili spesifik ihtiyaçlar, bu üç alanda her öncelik düzeyinde ilgili müdahalelerin tespit edilmesi için Birliğin kırsal kalkınma önceliklerine uygun bir şekilde ele alınmalıdır)

- Programın kapsadığı alanın ihtiyaçlarını, AB'nin kırsal kalkınma öncelikleri ışığında karşılamak üzere; hedeflerin belirlenmesine dayalı, belirlenen ihtiyaçlar, hedefler ve bunların gerçekleştirilmesi adına seçilen tedbirler arasında bağlantılar kuran uyumlu bir strateji,
- Genel ön koşullar bağlamında, bu ön koşullardan hangilerinin programda uygulanabilir olduğunun değerlendirmesi ve bunlardan hangilerinin Ortaklık Anlaşması ve programın verildiği tarihte gerçekleştirilmiş olduğu,
- Seçilen tedbirlerden her birinin tanımı,
- Mali plan,
- Yukarıdaki bölümde de ifade edildiği üzere Ortaklık Anlaşmalarının birlikte oluşturulduğu ortakların dâhil edilmesi için gerçekleştirilen eylemler ve ortaklarla yapılan istişarenin sonuçlarının bir özeti gibi unsurlar yer almaktadır.

Şekil 4: Ortakların İstişaresi

Kaynak: European Commission, DG AGRI, “Elements of strategic programming for the period 2014-2020”, Working Paper
http://www.regione.sardegna.it/speciali/programmasvilupporurale/sites/default/files/allegati_upload/Element%20of%20strategic%20programming%20for%20the%20period%202014-2020.pdf (Erişim tarihi: 1.5.2015)

Kırsal kalkınma programlarında tüm Üye Devletler için bir dizi ortak hedef göstergesine göre ve gerekli olduğunda, programa özgü göstergelere göre hedefler belirlenmekte ve bunun kolaylaştırılabilmesi için bu göstergelerin kapsadığı alanlar AB'nin kırsal kalkınma önceliklerine uygun şekilde tanımlanmaktadır. AB'nin tarım ve ormancılıkta bilgi aktarımına ilişkin kırsal kalkınma önceliğinin yatay uygulaması göz önünde bulundurulduğunda, bu öncelik kapsamındaki müdahalelerin geri kalan öncelikler için belirlenen hedef göstergelere yardımcı nitelikte olması gerekmektedir.

Kırsal kalkınma programlarının programlanması ve gözden geçirilmesine yönelik bazı kurallar vardır ve programların stratejisini ya da ilgili mali katkıları etkilemeyen gözden geçirme süreçleri için basitleştirilmiş bir usul uygulanmaktadır²³.

1.2.2. Kırsal Kalkınma Programlarının Hazırlanması ve Onaylanması

Ulusal ve bölgesel kırsal kalkınma programlarının hazırlanması, farklı aktörlerin dahil olduğu çok aşamalı bir süreç olmaktadır. Kırsal kalkınma programları, ulusal düzeyde kararlaştırılan ve Ortaklık Anlaşmaları'nda özetlenen stratejik hedefleri yansıtmalıdır. Bu programlar, AB düzeyinde Yapısal ve Yatırım Fonlarının (ESI fonları) müdahalesini koordine eden Ortak Stratejik Çerçeve (CSF)'ye dayanmaktadır.

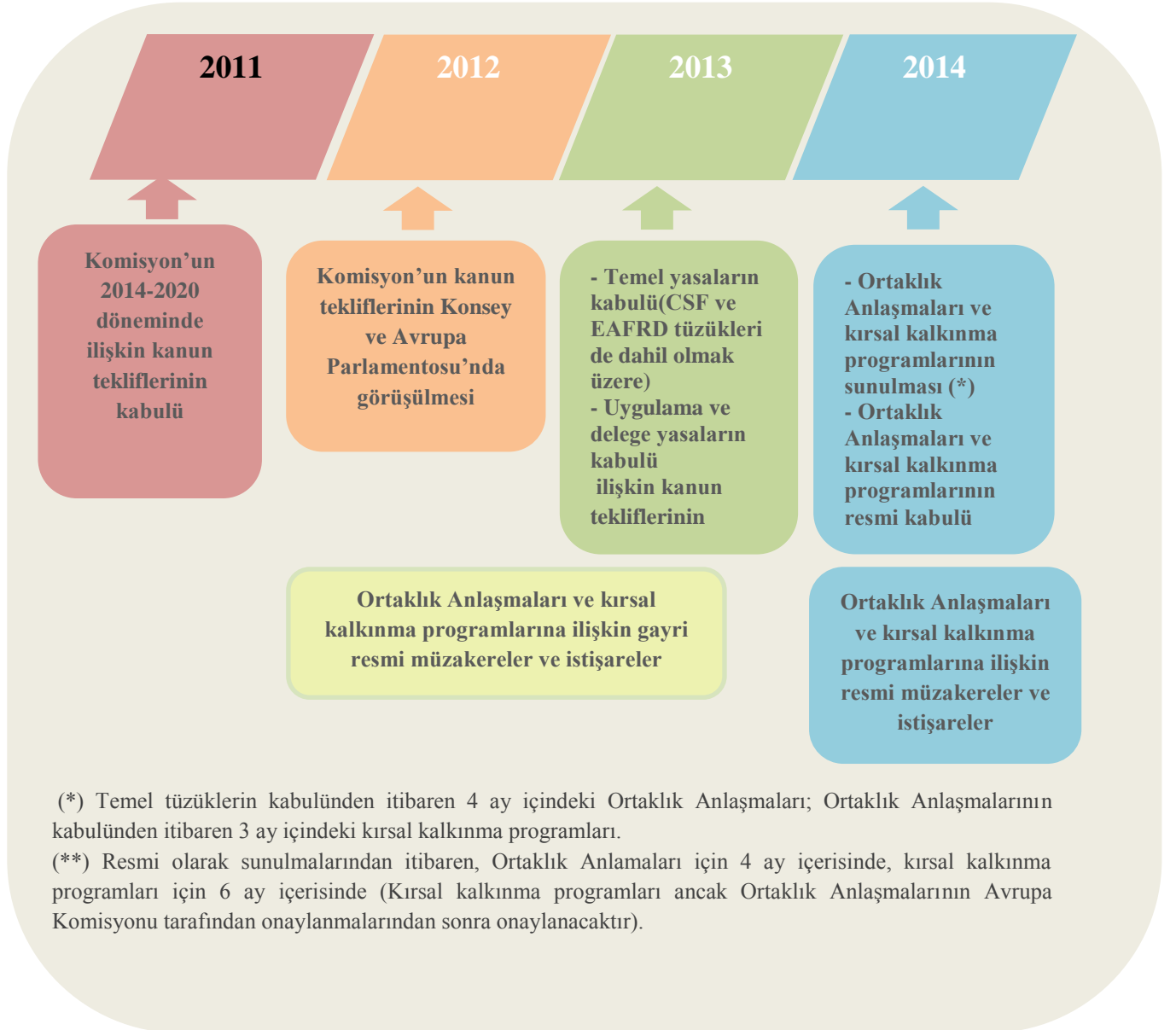
Bütün süreçte, hem Ortaklık Anlaşmaları hem de kırsal kalkınma programlarının hazırlanması döneminde kendilerine danışılan ekonomik ve sosyal ortaklarla sivil toplumun aktif katılımı önemli bir rol oynamaktadır²⁴.

²³ Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1305>, (Erişim tarihi: 2.5.2015)

²⁴ “RDP Planning”- <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/rdp-planning>, (Erişim tarihi: 2.5.2015)

Üye devletler her kırsal kalkınma programı için Komisyon'a yukarıda değinilen programların içeriğine ve programlanmalarına ilişkin bilgileri içeren bir teklif sunarlar. Bundan sonraki aşamada her kırsal kalkınma programı bir uygulama tasarrufuyla Komisyon tarafından onaylanır.

Şekil 5: 2014-2020 Dönemindeki Kırsal Kalkınma Programlarının Kabulüne İlişkin Zaman Çizelgesi:

(*) Temel tüzüklerin kabulünden itibaren 4 ay içindeki Ortaklık Anlaşmaları; Ortaklık Anlaşmalarının kabulünden itibaren 3 ay içindeki kırsal kalkınma programları.

(**) Resmi olarak sunulmalarından itibaren, Ortaklık Anlaşmaları için 4 ay içerisinde, kırsal kalkınma programları için 6 ay içerisinde (Kırsal kalkınma programları ancak Ortaklık Anlaşmalarının Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmalarından sonra onaylanacaktır).

Kaynak: "RDP Planning"- <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/rdp-planning>, (Erişim tarihi. 3.5.2015)

1.2.3. Kırsal Kalkınma Programlarının İzleme ve Değerlendirilmesi

İzleme ve Değerlendirme, kırsal kalkınma programlarının hazırlanma ve uygulanmalarının önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir. Değerlendirme, kırsal alanların ihtiyaçlarının doğru bir şekilde tespit ve analizi, gelecekteki program stratejisinin tanımlanması ve en etkin kırsal kalkınma tedbirlerinin seçimi için büyük önem taşımaktadır. Değerlendirme, politikanın etkisinin analiz edilmesine imkan vermekte ve uygulamadaki etkinliği desteklemektedir. İzleme ise, devam eden program analizlerinin önemli bir parçası olmakta ve programın uygulanmasına dair uygun düzeltmelerin yapılabilmesi için veri sağlamaktadır.

İlk defa 2014-2020 programlama döneminde Komisyon ve Üye Devletlerin işbirliğiyle, OTP'nin bütünü için oluşturulan ortak izleme ve değerlendirme sisteminin hedefleri şunlardır:

- Kırsal kalkınma politikasının gelişimini ve başarılarını göstermek; etkisini, etkililiğini, verimliliğini ve kırsal kalkınma politika müdahaleleriyle olan ilintisini değerlendirmek,
- Kırsal kalkınma için hedefleri daha iyi belirlenmiş destekler olmasını sağlamak ve
- İzleme ve değerlendirmeye ilişkin ortak bir öğrenme süreci oluşturmaktır²⁵.

Avrupa Komisyonu, geçmişteki tecrübelerle dayanarak kırsal kalkınma programlarının izleme ve değerlendirmeleri sürecini düzene koymak için teklif getirmiştir. Bunun amacı, düzenli değerlendirme, izleme ve kırsal kalkınma programlarının daha iyi bir şekilde uygulanmalarına imkan vermek için güvenilir ve uygun zamanlı veri sağlamaktır²⁶.

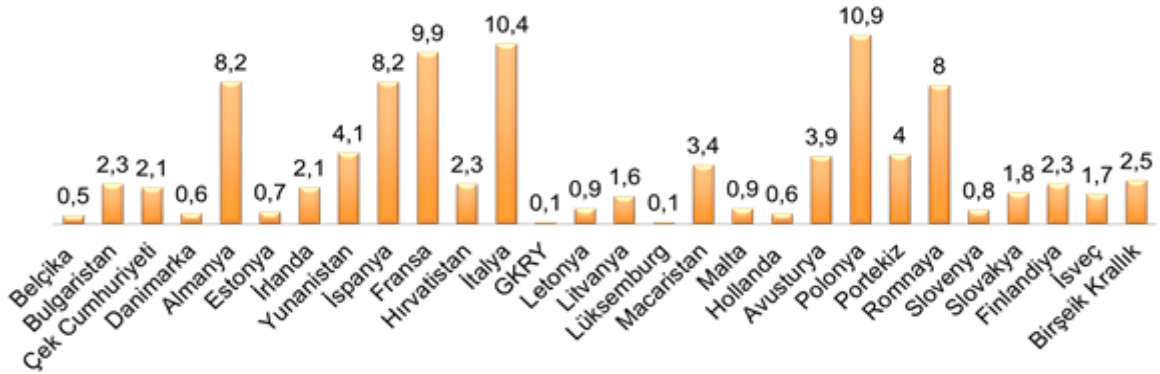
²⁵ Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1305>, (Erişim tarihi: 3.5.2015)

²⁶ "RDP Monitoring and Evaluation" - <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/monitoring-and-evaluation> (Erişim tarihi: 3.5.2015)

1.2.5. AB Üye Devletleri'nin Kırsal Kalkınma Programları

2014-2020 dönemindeki Uyum politikası ve Ortak Tarım Politikası'na ilişkin kanun tekliflerinin yayımlanması ile birlikte, Avrupa Komisyonu, söz konusu dönemde uygulanmak üzere 95,5 milyar Avro'luk bir fona sahip olan toplam 118 kırsal kalkınma programının resmi olarak kabulüyle sonuçlanan süreci başlatmıştır. Bahsekonu kırsal kalkınma programlarından şu ana kadar toplam bütçesi 62 milyar Avro (bütçenin yaklaşık %62,4'ü) tutarında olan 51 tanesi Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Bunların arasından, son olarak, 26 Mayıs 2015 tarihinde onaylanan 24 kırsal kalkınma programı 2020 yılına kadar, AB tarım sektöründeki rekabetçiliği artırmayı, kırsal peyzajı korumayı ve kırsal toplulukların ekonomik ve sosyal dokusunu güçlendirmeyi hedeflemekte olup, bu programların kırsal alanlarda 40.000'in üzerinde kişiye istihdam yaratması ve daha güçlü kırsal işletmeler, daha sürdürülebilir tarım uygulamaları ve bilgi-inovasyon transferini teşvik etmek için yaklaşık 700.000 eğitim mekanı oluşturması beklenmektedir²⁷.

Grafik 2: 2014-2020 Kırsal Kalkınma Politikası Kapsamında Üye Ülkelere Tahsis Edilen Bütçe (Milyar Avro)

Kaynak: Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1305> (Erişim tarihi: 4.5.2015)

Aşağıda örnek olması amacıyla biri eski Üye Devletler'den (2004 öncesi) biri de yeni Üye Devletler'den (2004 sonrası) olmak üzere, iki Üye Devlet'in (İspanya ve Polonya)

²⁷ "European Commission Press Release" - (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5025_en.htm?locale=en9) (Erişim tarihi: 6.5.2015)

2014-2020 dönemi kapsamında Komisyon tarafından onaylanan kırsal kalkınma programlarına ilişkin örnekler verilmektedir:

İspanya:

Avrupa Komisyonu, 2014-2020 dönemimde kullanılmak üzere yaklaşık 435 milyon Avro'luk bütçeli ve İspanya'nın önceliklerini içeren İspanya Ulusal Kırsal Kalkınma Programını (UKKP) 26 Mayıs 2015 tarihinde onaylamıştır. İspanya'nın UKKP'sinde üç öncelik alanına odaklanmaktadır. Bunların içinde en önemlisi, tarım kooperatiflerinin rekabetçiliklerinin ve ekonomik performanslarının güçlendirilmesidir. Bu nedenle, kırsal kalkınma programı, İspanyol çiftçilerinin %5'ine tekabül edecek şekilde üretici örgütlerinin kurulmasına ve yirmi adet bölge-üstü (supra-regional) tarım kooperatifinin rekabetçiliğini güçlendirmeye destek vermesi amaçlanmaktadır. İkinci öncelik, kırsal mirasın korunması, iklim değişikliği ile mücadele ve doğal kaynakların etkin kullanımını teşvik edilmesidir. Bu kapsamda, doğal yaşamın korunmasını amaçlayan 590 kilometrelik yeşil yol yapımının yanı sıra, 3.000 hektar ormanlık alanda, orman yangınlarını önleme faaliyetlerine başlanması ve yaklaşık 2.000 hektarlık tarım arazisinde su verimliliği açısından daha etkin sulama sistemlerine geçiş sağlanması planlanmaktadır. Üçüncü öncelik ise, 200 işbirliği projesinin kırsal kalkınma programı altında fonlanmasını da içeren, tarım sektöründe yenilikçi ve kolektif yaklaşımların teşvik edilmesidir.

İspanya'da kırsal kalkınma politikası, 18 farklı kırsal kalkınma programı (1'i ulusal, 17'si bölgesel düzeyde) aracılığıyla uygulanmaktadır. Bununla birlikte, bu programlarda yer alan ortak unsurlar ulusal çerçevede sunulmaktadır. Ayrıca, Ulusal Kırsal Ağ, İspanya'daki kırsal kalkınma aktörlerinin ağ oluşturması için fon sağlamaktadır.

İspanya tarımı ve kırsal alanları birçok zorlukla karşılaştığından, UKKP, İspanya Anayasası'nda ifade edildiği üzere ulusal ve bölgesel makamların yetki paylaşımını dikkate alarak ulusal düzeyde ele alınabilecek olan sorunlara hitap etmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi, tarım kooperatiflerinin dağınık ve parçalı bir yapı arz etmesi ve bir bölgeden daha büyük bir alanı kapsayarak gıda zincirinin tamamına etki edebilecek olan entegre kooperatiflerin eksikliğidir. Ar-Ge faaliyetlerinin yoğunluğu bakımından bölgeler

arasındaki eşitsizlikler, girişimciliğin eksikliği ve çiftçiler ile tarım-gıda şirketlerinin sınırlı mali kapasiteleri İspanya tarım sektöründe inovasyonun gerçekleşmesini yavaşlatmaktadır.

Bu zorluk ve problemlere hitap edebilmek için İspanya UKKP'si, hayvan refahı, tarım sektöründe risk yönetimi ve tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması da dahil olmak üzere gıda zinciri organizasyonunun desteklenmesine özel bir önem vermek suretiyle, AB Kırsal Kalkınma Politikasının altı önceliği kapsamında gerçekleştirilen faaliyetleri desteklemektedir. Bu önceliklere ilişkin faaliyetlere ek olarak, UKKP'de Ulusal Kırsal Ağın kurulması ve işletilmesi de öngörülmüştür. Aşağıda İspanya UKKP'sinde, AB kırsal kalkınma politikasının her bir önceliğine ilişkin odaklanılan konular verilmektedir:

- Tarımda, ormancılıkta ve kırsal alanlarda bilgi transferi ve inovasyonun teşvik edilmesi:

İspanya'nın, 90 Avrupa İnovasyon Ortaklığı (EIP) operasyonel grubu aracılığıyla inovasyonun gelişmesini desteklemesi, ayrıca 400 tarım kooperatifine eğitim teklifinde bulunması planlanmıştır.

- Tarım sektöründe rekabetçiliğin artırılması ve sürdürülebilir ormancılık:

1.328 hektarlık alanda yeni sulama sistemlerinin kurulmasını desteklemek amacıyla Program fonunun %7'si bu önceliğe tahsis edilmiştir.

- Hayvan refahı, tarım sektöründe risk yönetimi ve tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması da dahil olmak üzere gıda zinciri organizasyonunun desteklenmesi

Program fonunun %70'i bu önceliğe tahsis edilmiştir. Tahsis edilen fonun çoğunluğu, üretici örgütlerinin kurulmasının desteklenmesi, işbirliği projeleri ve tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması yatırımlarında kullanılması öngörülmüştür.

- Tarım ve ormancılığa bağlı ekosistemlerin iyileştirilmesi, korunması ve artırılması:

Bu öncelik kapsamındaki fon ağırlıklı olarak, orman yangınları ve doğal afetlere ilişkin önleyici ve iyileştirici faaliyetler için kullanılması öngörülmektedir.

- Kaynak verimliliği ve iklim:

Program fonunun %6'sı kaynak verimliliği ve düşük karbon ekonomisi ile iklim dirençli ekonomiye geçişin desteklenmesine tahsis edilmiştir. Bu önceliğin esas olarak, su verimliliğinin sağlanmasına ilişkin yatırımları ele alması ayrıca, enerji

verimliliği ile yenilenebilir enerji konularına ilişkin 84 adet işbirliği projesinin yürütülmesi planlanmaktadır.

• Kırsal alanlarda sosyal içerme ve yerel kalkınma:

Program fonunun %4'ü bu önceliğe tahsis edilmiş olup, bu tahsisatın tamamının, bir bölgeden daha fazla bir alanı kapsayacak şekilde 590 kilometrelik yeşil yol yapımında kullanılması öngörülmektedir.

İspanya UKKP'sinde bütçesel olarak en büyük dört tedbir ve bunlara tahsis edilen bütçeler şöyledir:

- Maddi varlıklara yatırım tedbiri (280 milyon Avro),
- İşbirliği tedbiri (65 milyon Avro),
- Orman yatırımları tedbiri (22 milyon Avro) ve
- Kırsal Alanlarda Temel Hizmetler ve Köylerin Yenilenmesi Tedbiri (18 milyon Avro)²⁸.

Polonya:

Avrupa Komisyonu, 2014-2020 dönemimde kullanılmak üzere yaklaşık 13,5 milyar Avro'luk bütçeli ve Polonya'nın önceliklerini içeren Polonya Ulusal Kırsal Kalkınma Programını (UKKP) 12 Aralık 2014 tarihinde onaylamıştır. Bütçesinin üçte biri "tarım işletmelerinin yaşayabilirliği ve rekabetçiliğinin güçlendirilmesi" amacına tahsis edilen UKKP'nin yaklaşık 200.000 tarım işletmesine yatırım desteği sağlaması beklenmekte ve Program, 22.000'den fazla insana istihdam ve 1.800'den fazla üretici grubu yaratmayı hedeflemektedir. Ayrıca, mali desteğin %30'u, Polonya tarımsal alanlarının %19'unu kapsayacak şekilde çevre ve iklim dostu tarım uygulamaları için ayrılmıştır.

Yağış yetersizliği ile birlikte düşük toprak kalitesi, Polonya'nın tarımsal verimliliği üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Polonya'da toprak kalitesi arazilerin tarımsal verimliliğini etkilemektedir. Zira, tarım alanlarının %62,5'i doğal kısıtı olan alanlar olarak

²⁸ "Factsheet on 2014-2020 National Rural Development Programme for Spain"-http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/es/factsheet_en.pdf, (Erişim tarihi: 12.5.2015)

sınıflandırılmıştır. Tarım sektörü Polonya'nın sera gazı salınımının %10,7'sini teşkil ettiği için çiftçiler bu salınım oranının düşmesine katkı sağlayacak uygulama araçlarına ihtiyaç duymaktadır.

Polonya'daki tarıma elverişli arazilerin yaklaşık %19,4'ü çeşitli çevresel sorunlarla karşılaşmaktadır: %8,2'si su ve rüzgar erozyonu tehdidi altında, %3,6'sı düşük humus düzeyinden kaynaklanan sorunlar yaşamakta ve %7,4'ü Nitrata Hassas Bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Tarımsal arazilerin görece çok yoğun kullanımı, belli ekosistemler ve yüksek doğa değeri olan alanlar üzerinde baskı yaratmaktadır. Ayrıca düşük su kalitesi ile Polonya göllerinde, nehirlerinde ve Baltık Denizi'ndeki yüksek ötrofikasyon da nitrojen, fosfor, pestisit ve herbisit emisyonlarının azaltılmasını gerekli kılmaktadır.

Polonya tarım sektöründe var olan bu sorunlara karşılık, Polonya, UKKP aracılığıyla tarım işletmelerinin rekabetçiliğinin artması için tarım sektörünü modernize etmek durumundadır. UKKP'de yer alan destek planlarının, yüksek katma değer yaratan üretim potansiyellerini yükseltmek amacıyla küçük ve orta ölçekli tarım işletmelerine yönelik olması öngörülmüştür. Tarım arazilerinin mevcut parçalanmış yapısı dikkate alındığında, tarım dışı sektörlerle yönelik daha ileri düzeyde bir çeşitlendirmeye ve tarımsal hizmetlere erişimin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, UKKP'nin yeni, modern ve rekabetçi tarım işletmelerini kurmaları için genç çiftçileri teşvik etmesi planlanmaktadır.

Polonya tarım işletmelerinin parçalı bir yapı arz etmesi, düşük ölçekteki üretim ve üretimin tüketici taleplerine uyumlu olmasını sağlamada yaşanan zorluklardan dolayı, "üretici gruplarında birlikte çalışan çiftçiler" gibi, bu yapısal zorluklara cevap verebilecek araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Polonya UKKP'si, en başta tarım işletmelerinin sürdürülebilirliği ve rekabetçiliğinin artırılması olmak üzere, AB Kırsal Kalkınma Politikasının altı önceliğinin tümünü gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. UKKP, desteğinin %33'ünü, Nitrata Hassas Bölgeler ile Natura 2000 alanlarında yer alan tarım işletmelerinin yanı sıra hedeflenmiş sektörlerdeki (süt, sığır ve domuz) maddi yatırımlara tahsis etmektedir. Ayrıca, destek miktarının %30'u, toprak erozyonunun önlenmesi, su yönetiminin iyileştirilmesi ve biyo

çeşitliliğin geliştirilmesini amaçlayan çevre ve iklim dostu tarım uygulamaları ve hizmetlerine tahsis edilmektedir. Aşağıda Polonya UKKP'sinde, her bir AB kırsal kalkınma politikası önceliğine ilişkin odaklanılan konular verilmektedir:

- Tarımda, ormancılıkta ve kırsal alanlarda bilgi transferi ve inovasyonun teşvik edilmesi:

Destek esas olarak tarım sektörünün ekonomik ve çevresel unsurlarına yönelik olarak ele alınmıştır. 260.000'den fazla katılımcının, çeşitli eğitim kurslarında ve tanıtım projelerinde yer alması öngörülmektedir. Bilgi transferi ve inovasyona ilişkin mekanizmaların güçlendirilmesi tarım sektörünün kalkınmasında hayati bir önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Polonya'da tarımsal danışmanlık sistemlerinin, araştırma birimleri ile tarım sektörü arasında bir köprü vazifesi görmesi beklenmektedir.

- Tarım sektöründe rekabetçiliğin artırılması ve sürdürülebilir ormancılık:

Yaklaşık 50.000 tarım işletmesinin, rekabetçiliklerini geliştirmek için modernizasyon desteği alması, ayrıca 50.000 küçük ölçekli tarım işletmesinin çeşitli türdeki operasyonların uygulanması için kurulum yardımı alması öngörülmektedir. Ayrıca, yatırım desteği genç çiftçilere yeni, modern ve rekabetçi tarım işletmeleri kurmaları için yardım sağlamaktadır.

- Hayvan refahı, tarım sektöründe risk yönetimi ve tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması da dahil olmak üzere gıda zinciri organizasyonunun desteklenmesi

Bu öncelik kapsamında kullanılan fonun en büyük kısmı (693 milyon Avro), işleme tesisleri ve tarım işletmelerindeki yaklaşık 2.800 projenin finansmanına katkı sağlamak üzere tarım ürünlerinin işlenmesinin desteklenmesine tahsis edilmektedir. Ayrıca, mali yardımdan 1.800'den fazla üretici grubunun faydalanması mümkün olmaktadır. Nihayet, yaklaşık 26.000 tarım işletmesi ulusal ya da AB kalite sistemi kapsamındaki üretimle ilişkili olarak mali yardım desteği alabilmektedir.

- Tarım ve ormancılığa ilişkin ekosistemlerin onarılması, korunması ve iyileştirilmesi:

Bu öncelik kapsamındaki destek, gübre, pestisit ve herbisit kullanım seviyesinin azaltılması ile değerli doğal yaşam alanlarında ya da Natura 2000 alanlarının

içinde ve dışında yer alan tehlike altındaki kuş türlerinin doğal yaşam alanlarında daha sürdürülebilir otlatma amaçları için kullanılması planlanmaktadır.

• Kaynak verimliliği ve iklim:

Yaklaşık 82.000 hektarlık bir alanda ağaçlandırma ve orman oluşturma faaliyetleri için 300 milyon Avro'nun üzerinde bir destek yer almaktadır. Tedbirin çok yıllık yapısı dikkate alındığında, bu fonların çoğu, 2004-2006 ve 2007-2013 dönemlerindeki önceki kırsal kalkınma programlarında oluşturulan ormanların bakım ve bekası için kullanılması öngörülmektedir.

• Kırsal alanlarda sosyal içerme ve yerel kalkınma:

Bu öncelik, tahmini 256 Yerel Eylem Grubu (YEG) tarafından hazırlanan Yerel Kalkınma Stratejileri (YKS) aracılığı ile aşağıdan yukarıya doğru olan yaklaşımı (bottom-up approach) kullanmaktadır. Tarım dışı faaliyetlerin gelişimine ilişkin yatırımlar, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele ile kültürel mirasın korunması eylemlerinin, YKS'ler kapsamında özel olarak desteklenmesi planlanmaktadır. UKKP bütçesinin %12,8'i Topluluk KaynToplum Önderliğinde Yerel Kalkınma (CLLD, LEADER) için tahsis edilmektedir. Bu yaklaşım, 22.000 insana istihdam yaratmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek suretiyle kırsal nüfusun %58,2'sini kapsamaktadır.

Polonya UKKP'sinde bütçesel olarak en büyük beş tedbir ve bunlara tahsis edilen bütçeler şöyledir:

- Fiziki varlıklara yatırım (2,12 milyar Avro),
- Çiftlik ve iş geliştirme (1,41 milyar Avro),
- Doğal ya da başka spesifik kısıtlamalara maruz kalan alanlara yönelik ödemeler (1,38 milyar Avro),
- Tarım-çevre-iklim (753,4 milyon Avro) ve
- Kırsal alanlarda temel hizmetler ve köylerin yenilenmesi (683,98 milyon Avro)²⁹.

²⁹ "Factsheet on 2014-2020 National Rural Development Programme for Poland"-
http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/pl/factsheet_en.pdf, (Erişim tarihi: 13.5.2015)

1.3. AB'nin 2000-2006 Döneminde Aday Ükelere Uyguladığı Kırsal Kalkınma Programları

1.3.1. PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies)

PHARE, AB'nin 2000-2006 yılları arasında, üyelik başvurusunda bulunmuş olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik katılım öncesi stratejisinin başlıca mali araçlarından biridir. 18 Aralık 1989 tarih ve 3906/89 sayılı Konsey Tüzüğü ile oluşturulan ve ilk olarak Polonya ve Macaristan'a ekonomik destek vermeyi hedefleyen bu mali aracın faaliyetleri, 1994 yılından itibaren her bir Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin öncelik ve ihtiyaçları ile uyumlaştırılmıştır. PHARE Programının, söz konusu dönemde 10 milyar Avro'luk bir bütçeyle (yıllık 1,5 milyar Avro), biri kurumsal kapasite oluşturma, diğeri de yatırım finansmanı olmak üzere iki ana önceliği bulunmaktadır³⁰.

1.3.2. ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession)

2000 yılında başlatılan ISPA Programı, AB'nin katılım öncesi aday ülkelerin üyeliğe hazırlanmalarına destek olmak amacıyla kullandığı üç mali araçtan (PHARE ve SAPARD ile birlikte) biridir. ISPA, Uyum Fonu'nu yönlendiren ilkeler temelinde, AB'nin öncelik alanlarından olan çevre ve ulaştırmaya ilişkin altyapı projelerine destek olmaktadır. Yıllık 1,040 milyar Avro'luk (1999 fiyatları ile) bir bütçeye sahip olan ve 10 aday ülkede (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) ve Hırvatistan'da (1 Ocak 2005'ten itibaren) uygulanan ISPA'nın hedefleri şunlardır:

- Aday ülkeleri, AB'nin politikaları, prosedürleri ve fon ilkelerine yakınlaştırmak,
- Aday ülkelerin, AB'nin çevre standartlarını yakalamasına katkı sağlamak,

³⁰ Council Regulation (EEC) No [3906/89](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:e50004) of 18 December 1989 on economic aid to the Republic of Hungary and the Polish People's Republic- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:e50004>, (Erişim tarihi: 13.5.2015)

- Trans-Avrupa ulaştırma ağları ile bağlantıları geliştirmek ve geniřletmek³¹.

1.3.3 SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)

PHARE ve ISPA ile birlikte olacak şekilde 2000-2006 döneminde uygulanan SAPARD Programı, AB'ye katılım öncesi aday ülkelerin (Bulgaristan, ek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) yeliğe hazırlanmaları sürecinde, bu ülkelere tarım ve kırsal kalkınma alanlarında destek vermeye odaklanmıştır. 21 Haziran 1999 tarih ve 1268/99 sayılı Konsey Tüzüğü (SAPARD Tüzüğü), aday ülkelerin kırsal alanlarını ve tarım sektörlerini AB standartları ile uyumlaştırmaları ve AB'nin tarım müktesebatını uygulamaları için sağlanacak AB desteğinin yasal dayanağını oluşturmuştur, 529 milyon Avro'luk (2000 yılı fiyatları ile) bir bütçesi olan SAPARD, diğer programlara kıyasla, aday ülkelerdeki kurumlarda dış yardımın yönetiminin devrine ilişkin yeni bir boyut işaret etmiş ve AB'nin daha önceki genişlemelerinde kullanılmamış türde, benzersiz bir program olmuřtur³².

Tablo 3: SAPARD Kapsamında Aday lkelere Tahsis Edilen Kaynakların Dağılımı:

FAYDALANICI ÜLKE:	TAHSİS EDİLEN KAYNAK (bin AVRO):
Bulgaristan	52.124
ek Cumhuriyeti	22.063
Estonya	12.137
Letonya	21.848
Litvanya	29.829
Macaristan	38.054
Polonya	168.683
Romanya	150.636
Slovakya	18.289
Slovenya	6.337
TOPLAM	520

Kaynak: "GENKOL, M., "Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye" DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, 2003, s.127.

³¹ "DG Regional Policy ISPA" - http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ispa/ispa_en.htm, (Erişim tarihi: 17.5.2015)

³² European Commission Agriculture Directorate-General, SAPARD: Special Pre-Accession Assistance for Agriculture and Rural Development- http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/back/sapard_en.pdf, (Erişimtarihi: 19.5.2015)

Bu programların dışında AB'nin aday ülkelere, tarım ve kırsal kalkınma alanında katılım öncesi yardım aracı olarak tahsis ettiği yeni bir program olan ve SAPARD'ın yerini alan IPARD Programına aşağıda yer verilecektir.

2. TÜRKİYE’DE KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARI

2.1. Türkiye’de Kırsal Kalkınma

2.1.1. Türkiye’de Kırsal Nüfus ve İstihdam

Kırsal alanlar, barındırdıkları nüfus ve özellikle tarım alanında ortaya çıkardıkları üretim ile yarattıkları istihdam hacmi dikkate alındığında, tarihten günümüze kadar Türkiye’nin sosyo-ekonomik hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’deki kırsal alanlara ilişkin bu olgu, zaman içerisinde azalma eğilimi göstermiş olsa da, kırsal alanlar ve bunlara dair konular, hala Türkiye’nin gündemindeki yerini korumaktadır. Zira, diğer gelişmiş Batı ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye’nin kırsal alanları daha büyük tarımsal üretim hacmi ve potansiyeli ile görece daha geniş nüfus payına sahip bulunmaktadır³³. Bununla birlikte, söz konusu ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’nin kırsal alanlarının, kendine zor yeten çiftçilik, düşük üretkenlik, ücretlendirilmeyen işgücü, fakirlik ve devlet müdahalesine muhtaç olma gibi özelliklerinin ön plana çıkmakta ve bu alanların, Türkiye’nin kalkınmışlığına yönelik mevcut durumunun önemli ölçüde gelişmeye muhtaç olduğu görülmektedir³⁴.

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere Türkiye nüfusu içerisinde uzun yıllar boyunca %50’nin üzerinde oranlara sahip olan kırsal nüfusun payı, son yıllarda önemli azalmalar göstererek 2000’li yıllarda %20’ler seviyelerinde olmuş ve 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ile büyükşehir belediyelerinin sınırları içerisindeki köylerin, mahalle olmasının etkisiyle son olarak 2014 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) istatistiklerine göre %8,2 seviyesine inmiştir. Burada kullanılan kırsal nüfus ifadesi ile il ve ilçe merkezleri dışında kalan tüm yerleşim birimlerinde (köy ve beldeler) yaşayan nüfus dikkate alınmıştır.

³³ DİAKOSAVVAS, Dimitris, “Evaluation of Agricultural Policy Reforms in Turkey”, OECD Report, 2011, s. 58.

³⁴ KOLUKIRIK, Ibid, s.30.

Bununla birlikte, Türkiye için “kırsal alan” tanımı önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal alanın temel niteliklerini yansıtan ve nitel-nicel açılardan tanımlanabilecek tek bir “kırsal alan” tanımı henüz yapılamamış olup, bu eksiklikten kaynaklanan birtakım sorunlar bulunmaktadır. Zira, aşağıda da incelenecek olan UKKS-I ve IPARD Programı gibi resmi belgelerde, nüfus eşiği kriteri benimsenmiş, buna göre nüfusu 20 binin altında olan il, ilçe ile beldeler ve köylerde yaşayan nüfus kırsal nüfus olarak değerlendirilmektedir. TÜİK’in kırsal alan kriterlerine göre daha gerçekçi parametreler belirleyen OECD’nin kırsal alan sınıflandırmasına ilişkin kriterleri³⁵ dikkate alındığında Türkiye, AB ve OECD ülkeleri arasında İrlanda, İsveç, Norveç ve Danimarka ile beraber kırsallık bağlamında en üst sıralarda yer almaktadır.

Tablo 4: Türkiye’de Yıllara Göre Nüfusun Gelişim Seyri

SAYIM YILLARI	KIRSAL NÜFUS		KENTSEL NÜFUS		TOPLAM SAYI (MİLYON)
	Sayı (Milyon)	(%)	Sayı (Milyon)	(%)	
1927	10,3	75,8	3,3	24,2	13,6
1940	13,4	75,6	4,3	24,4	17,8
1950	15,7	75,0	5,2	25,0	20,9
1960	18,8	68,1	8,8	31,9	27,7
1970	21,9	61,6	13,6	38,4	35,6
1980	25,0	56,1	19,6	43,9	44,7
1985	23,7	47,0	26,8	53,0	50,0
1990	23,1	41,0	33,3	59,0	56,4
2000	23,8	35,1	44,0	64,9	67,8
2010	17,5	23,7	56,2	76,3	73,7
2011	17,3	23,2	57,3	76,8	74,7
2012	17,1	22,7	58,4	77,3	75,6
2013	6,6	8,7	70,0	91,3	76,6
2014	6,4	8,2	71,28	91,8	77,69

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, (Erişim tarihi: 21.5.2015)

Türkiye’de tarım sektörü ve kırsal alan iç içe girmiş olup kırsal alanda yaşayanların büyük bir çoğunluğu tarım sektöründe çalışmaktadır. Yukarıda değinilen uluslararası

³⁵ Uluslararası çalışmalarda en yaygın kullanılan kırsal alan kriteri olan OECD sınıflandırması nüfus yoğunluğu merkezlidir ve ülkeler arası ya da aynı ülkede bulunan kentsel ve kırsal alanların tanımı ve karşılaştırılmasında kullanılmaktadır. Bu sınıflandırmada alanlar üç kategoride aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- Baskın kırsal alanlar: Bir ildeki toplam nüfusun %50’den fazlasının, km² başına 150 kişiden az nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerde yaşadığı alanlardır.
- Orta ya da önemli kırsal alanlar: Bir ildeki toplam nüfusun %15 ile %49.9’unun, km² başına 150 kişiden az nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerde yaşadığı alanlardır.
- Baskın kentsel alanlar: Bir ildeki toplam nüfusun %15’inden azının, km² başına 150 kişiden az nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerde yaşadığı alanlardır.

Bu sınıflandırma sonucunda, Türkiye’de alan ve nüfus bakımından büyük bir bölümün baskın kırsal veya orta kırsal olduğu ortaya çıkmaktadır.

OECD sınıflandırmasına göre kırsal nüfusun fazla olması tarım sektöründe çalışanların oranının da yüksek olmasına neden olmaktadır. Nitekim TÜİK raporlarına göre, Türkiye’de 2015 yılında istihdam edilenlerin %20,3’ü tarım sektöründe çalışmaktadırlar. Türkiye’de kırsal alanda tarım dışı iş olanakları da oldukça kısıtlı olup, kırsal alanda yaşayanların çoğunluğu için tarım sektörü tek iş alanı olmaktadır. Türkiye’de işgücüne katılma oranları (İKO) işgücündeki kadın sayısının kıyasla fazla olması nedeniyle kırsal yerleşimlerde kentlerden daha yüksektir. Buna karşın, kırsalda kadının işgücünden çekilme sürecinin hızlanması İKO’nın kırsalda daha keskin düşüşler yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, çoğunlukla kadın emeğine dayanan geçimlik üretim yapısının da yavaş yavaş çözülmeye başladığına işaret etmektedir. Türkiye’de kırsal alanda çalışanların yaklaşık %62’si tarım sektöründe çalışmaktadır³⁶.

Tablo 5: İşgücüne katılma ve işsizlik oranları (yüzde)

YILLAR	İŞGÜCÜNE KATILMA ORANLARI			İŞSİZLİK ORANLARI		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
TÜRKİYE	47,6	48,3	50,5	8,4	9,0	9,9
KIR	53,6	53,6	50,7	5,5	6,1	7,1
KENT	48,3	49,6	49,7	11,1	11,5	11,6

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/iscucuapp/iscucu.zul>, (Erişim tarihi: 22.5.2015)

2.1.2. Türkiye Kırsal Alanlarının Sorunları

Bugün tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kırsal alanlarla ilgili sorunlar vardır.

Bunlar;

- Tarım dışı sektörlerin tarımdan ayrılacak işgücünü hazmetme kapasitesinin düşüklüğü,
- İşgücünün eğitim ve mesleki beceri seviyesinin düşüklüğü,
- Etkin olmayan kurumsal yapı ve yetersiz sayıda etkin çiftçi örgütü,
- Bazı bölgelerde parçalı ve dağınık yerleşim biçimleri,
- Fiziki, sosyal ve kültürel altyapının yetersiz bir şekilde korunması ve geliştirilmesi,
- Geçimlik tarıma önemli derecede bağımlılık,

³⁶ OLHAN, Emine, “Birleşmiş Milletler Ortak Programı Herkes için İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması Türkiye’de Kırsal İstihdamın Yapısı”, FAO Türkiye Temsilciliği, 2011, s.7.

- Yüksek seviyede gizli işsizlik ve düşük gelir düzeyi,
- Gençlerin kırsal alandan kentsel alanlara göç etmesi ve nüfusun yaşlanması,
- Kırsal alana yönelik kamu hizmetlerinin yetersizliği ve
- İyi yaşam koşullarını sağlamaya yönelik tarım dışı ekonomik aktivitelerin yetersizliği.

Bütün bu sorunlara çözüm bulmak için kırsal kalkınma politikalarında ciddi bir yaklaşım değişikliğine ihtiyaç bulunmakta ve insanların refah içerisinde yaşamasının sağlanabilmesi için ekonomik ve sosyal aktörlerin sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda bütüncül olarak yeniden planlanması gerekmektedir. Ayrıca kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması, karar alma ve uygulama süreçlerinde aşağıdan yukarıya yaklaşımla katılımcı demokrasi uygulamalarının genişletilmesi bu bakımdan önem arz etmektedir³⁷.

2.2. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında çok büyük bir yer tutan tarım ve kırsal kalkınma konuları, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan beri devlet politikalarında ve resmi belgelerde yer edinmiştir. Özellikle de Cumhuriyet’in ilk yıllarında nüfusun çok önemli bir bölümünün köylerde yaşadığı ve ekonominin ağırlıklı olarak tarıma dayandığı bir ortamda, tarımsal ve kırsal kalkınmanın ulusal kalkınmadaki rolü, kalkınma ve çağdaşlaşma çabalarında tarıma ve kırsal nüfusa özel bir önem verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, Cumhuriyet’in modernleşme ve çağdaşlaşma hamleleriyle uyumlu olarak, Türkiye’deki kırsal alanların kalkınmasına, kırsal alanlara çeşitli hizmetlerin götürülmesi suretiyle bu alanların ekonomik ve sosyal altyapısının geliştirilmesine ve kır-kent arasındaki farklılıkların azaltılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir³⁸.

Türkiye’de kırsal kalkınma çalışmaları genel olarak planlı dönem öncesi ve planlı dönem sonrası olmak üzere iki ana döneme ayrılarak açıklanmaktadır.

³⁷ ÖRNEK, Aylin, **Kırsal Kalkınma El Kitabı**, Heinrich Böll Stiftung Derneği, İstanbul, 2007, s.35.

³⁸ ÇELİK, Zühre, **Planlı Dönemde Türkiye’deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme**, Planlama Dergisi, Şubat 2005, s. 61.

Planlı dönem öncesi Cumhuriyetin kuruluş dönemini kapsamaktadır. Genel olarak bu yılları, kırsal kalkınma açısından bir enkaz kaldırma ve yeniden düzenleme dönemi olarak değerlendirmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında neredeyse işlemez duruma gelmiş tarımsal yapı, bu dönem yöneticilerinin öncelikli sorunları arasında yer almış, eskiden olduğu gibi merkezi ihtiyaçların karşılandığı (iaşe) alan olarak değil, bir ekonomik sektör olarak ele alınmış ve genel ekonomik gelişmenin önemli bir unsuru olmasına çaba gösterilmiştir. Bu kapsamda İzmir İktisat Kongresi ile birlikte Aşar Vergisinin kaldırılması ve makineleşmeye geçilmesi gibi uygulamalara gidilmiş, büyük toprak sahiplerinin siyasal gücünü kırmak ve topraksız köylülerin toprak sahibi yapılması amacıyla 1934 yılında İskan, 1945 yılında ise Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmıştır³⁹.

Planlı dönemde ise öncelikli olarak kırsal alanda yaşayan insanların gönüllülük ve işbirliği esasları çerçevesinde örgütlenmelerinin sağlanması ve merkezi idare ile ortaklaşa çalışmalarını teşvik edecek kırsal kalkınma politikaları yürürlüğe sokulması amacıyla çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda, 1960'lı yıllardan itibaren kamu eliyle gerçekleştirilecek ekonomik ve sosyal faaliyetlerde verimlilik ve rasyonaliteyi artırabilmek amacıyla "planlı kalkınma" dönemi başlatılmıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak hükümetlerin gerçekleştireceği faaliyet ve programların Beş Yıllık Kalkınma Planlarına (BYKP) bağlı olarak yürütülmesi kararlaştırılmıştır. İlerleyen dönemlerde ise kırsal kalkınma, çok yönlü kırsal alan planlamaları ve kırsal kalkınma projeleri ile sağlanmaya çalışılmıştır⁴⁰.

2.3. Kırsal Kalkınmaya İlişkin Temel Politika Belgeleri

Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları, hükümetlerin ortaya koydukları politika belgeleri çerçevesinde uygulanmaktadır. İktidara gelen farklı hükümetlerin de kırsal kalkınmaya ilişkin genellikle farklı öncelik ve yaklaşımları olduğundan, yukarıdan da anlaşılabilen üzere Cumhuriyet'in kurulmasından günümüze kadar farklı araçlar

³⁹ YILIK, Muhammed Murat, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyumu Açısından Kırsal Kalkınma Bileşeninin Önemi ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun Rolü**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman, 2011, s.10.

⁴⁰ GÜLÇUBUK, Ibid, s.76.

geliştirilmiştir. Bu durum, Türkiye’de sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma politikası uygulamalarını zorlaştırmaktadır.

Yakın tarih itibariyle, Türkiye’de uygulanan ve uygulanması planlanan tarım ve kırsal kalkınma politikaları aşağıda verilen belgeler çerçevesinde ortaya konulmaktadır:

- Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004–2006)
- Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)
- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020)
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)
- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023)

2.3.1. Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP)

AB’ye üyelik sürecinde, Türkiye-AB mali işbirliği çerçevesinde ekonomik ve sosyal uyum kapsamında 2004–2006 döneminde sağlanacak katılım öncesi mali yardımların programlanmasına stratejik bir çerçeve oluşturmak üzere hazırlanmış olup, Plan’da, Ulusal Düzeyde Bölgesel Gelişme Stratejisi ortaya konulmuştur. Türkiye’nin orta vadeli amaçları ve öncelikleri ile ilişkili olarak oluşturulan ÖUKP’ye dört gelişme eksenini esas teşkil etmekte, her bir eksen kapsamında belirli öncelikler yer almaktadır⁴¹.

2.3.2. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi I-II

Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren kırsal alanlar ve kırsal kalkınma, hükümetlerin çeşitli politika belgelerinde yer alan fakat kapsamlı ve genel bir çerçevesinin belirlenemediği konular olmuştur. 2000’li yılların başından itibaren Türkiye’nin AB’ye katılım sürecinin yeniden canlanması ve dünyada kırsal kalkınma konularının gitgide önem kazanmasının da etkisiyle, bu konularda daha detaylı ve etkin politika belgeleri oluşturulmaya başlanmıştır. 2005 yılında başlayan AB’ye üyelik müzakereleri, Türkiye’nin kırsal kalkınma politikalarının, AB Kırsal Kalkınma Politikasına yakınlaştırılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik çalışmalar hız kazanmaya başlamış ve hem konuya ilişkin AB normlarına uyum noktasında katkı

⁴¹ Devlet Planlama Teşkilatı, **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)**, DPT Yayını, 2003.

sağlayacak hem de Türkiye'nin gereksinimlerini ve önceliklerini belirleyecek bütüncül bir ulusal kırsal kalkınma stratejisi oluşturmak suretiyle buna yönelik politikalar geliştirmek gereği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda başta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olmak üzere konuya ilişkin paydaşların da katılımıyla Devlet Planlama Teşkilatı'nca hazırlanarak 2006 yılında Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS-I) 2007-2013 dönemini kapsamakta olup, Türkiye'de kırsal kalkınmaya yönelik ilk resmi politika belgesidir⁴².

2014-2020 dönemini kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS-II), aşağıda incelenecek olan Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)'nin yıllık uygulama programlarından ilki olan 2014 Yılı Programının ilgili hükümleri gereğince, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının (GTHB) koordinasyonu, Kalkınma Bakanlığının teknik desteği ve ilgili diğer kamu ve kamu dışı paydaşların işbirliğinde ve katkılarıyla hazırlanmış olup, 2014 yılında Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanmıştır⁴³.

UKKS-II, aşağıda incelenecek olan Onuncu Kalkınma Planı hedefleri doğrultusunda, kırsal alanlardaki ekonomik ve insani potansiyelini ülkenin genel kalkınması çerçevesinde etkin bir şekilde kullanılmasına katkı sağlaması öngörülen kırsal politikaların belirlenmesi, bu kapsamda uygulanacak tüm kırsal kalkınma faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin tasarım-uygulama-koordinasyon-izleme ile değerlendirme süreçleri prosedürlerinin ortaya konması ihtiyaçlarına binaen hazırlanmıştır.

UKKS-II genel olarak, dünyadaki eğilimler, AB uyum sürecinin gerekleri ve ulusal deneyimlerimiz ışığında kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturma amaçlarına, özel olarak ise aşağıda verilen hedeflere hizmet etmektedir:

- Kırsal politika yönetişimini merkezi ve yerel düzeyde güçlendirmek,
- Göçlerin kırsal alanlar üzerindeki olumsuz etkileriyle mücadele etmek,
- Katılım öncesi süreçte AB tarım ve kırsal kalkınma müktesebatına uyumu artırmak,

⁴² KOLUKIRIK, Ibid, s.45.

⁴³ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II (UKKS-2014-2020)**, Ankara, 2014.

- Kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak ve
- Onuncu Kalkınma Planı dönemine ilişkin Kırsal Kalkınma Eylem Planına (KKEP 2014-2018) ve IPARD-II Programına (2014-2020) çerçeve oluşturmak.

UKKS-II'nin çerçevesi; ulusal politika yaklaşımı, temel amaç, hedefler ve ilkelerle uyumlu olarak stratejik amaçlar (eksenler), öncelikler ve tedbirler hiyerarşisi temelinde belirlenmiştir. Bu çerçevenin tespitine kaynaklık eden en temel doküman Onuncu Kalkınma Planı olmuş, ayrıca UKKS-I (2007-2013), IPARD-I Programı (2007-2013) ile Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) belgelerinden de yararlanılmıştır. Stratejik çerçeve nihai olarak, UKKS-I döneminde gerçekleştirilen kırsal kalkınma faaliyetleri ile kırsal alandaki kamusal hizmetlerin sunumu ve ilişkili yatırım projeleri birlikte değerlendirilerek kırsal kesimin talep ve ihtiyaçları esas alınarak tanzim edilmiştir.

Stratejik çerçeve 5 ana stratejik amaç (eksen) ve her stratejik amaç altında yer alan çeşitli öncelik ve tedbirler üzerine bina edilmiştir:

Tablo 6: UKKS-II Stratejik Amaç ve Öncelikleri

Stratejik Amaç 1 : Kırsal Ekonominin Geliştirilmesi ve İstihdam İmkânlarının Artırılması
Öncelik 1.1: Tarım ve gıda sektörlerinin rekabet gücünün geliştirilmesi
Öncelik 1.2: Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi
Stratejik Amaç 2: Kırsal Çevrenin İyileştirilmesi ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliğinin Sağlanması
Öncelik 2.1: Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması
Öncelik 2.2: Tarım arazilerinin kullanımında etkinliğin sağlanması
Öncelik 2.3: Orman kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması
Stratejik Amaç 3: Kırsal Yerleşimlerin Sosyal ve Fiziki Altyapısının Geliştirilmesi
Öncelik 3.1: Fiziki altyapının geliştirilmesi
Öncelik 3.2: Sosyal altyapının geliştirilmesi
Stratejik Amaç 4: Kırsal Toplumun Beşeri Sermayesinin Geliştirilmesi ve Yoksulluğun Azaltılması
Öncelik 4.1: Beşeri sermayenin geliştirilmesi
Öncelik 4.2: Yoksullukla mücadelenin güçlendirilmesi
Stratejik Amaç 5: Yerel Kalkınmaya İlişkin Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi
Öncelik 5.1: Kamunun hizmet sunum kapasitesinin geliştirilmesi
Öncelik 5.2: Yerel kalkınmaya yönelik girişimlerin güçlendirilmesi

UKKS-II’de belirtilen öncelikler ve tedbirlerin GTHB koordinasyonunda hazırlanacak olan Kırsal Kalkınma Eylem Planında (KKEP-2014-2018) yer alacak faaliyetler aracılığıyla uygulanması öngörülmektedir. Bu faaliyetler; kamu yatırımı, etüd-araştırma projesi, kırsal kalkınma projeleri ve tarım ve kırsal kalkınma mali destek programları gibi uygulama araçlarıyla hayata geçirilecektir⁴⁴.

2.3.3. Kırsal Kalkınma Planı

Kırsal Kalkınma Planı (KKP), yukarıda kısaca değinilen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi-I (UKKS- I) gereğince ve ilgili kurum ve kesimlerin katılımıyla, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından DPT ile işbirliği içinde hazırlanmış olup, 05.08.2010 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu (YPK) kararı ile kabul edilmiştir. KKP’nin hazırlanması sürecinde kırsal kalkınma konusunda dünyada ortaya çıkan yeni eğilimler göz önüne alınmış ve ülkemizin ihtiyaç, öncelik ve kendine has koşulları dikkate alınmak suretiyle AB uyum sürecine katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu kapsamda, “kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak” KKP’nin temel amacı olarak belirlenmiştir.

UKKS-I ile uyumlu olarak hazırlanan ve 20 bin ve altı nüfusa sahip yerleşim yerlerini uygulama alanları olarak belirleyen KKP’de, yukarıda verilen temel amaç doğrultusunda desteklenmesi öngörülen çeşitli tedbirler ve faaliyetler yer almıştır. Bu çerçevede, UKKS-I’de belirlenmiş olan 4 stratejik amaç ve 10 öncelik alanından oluşan politika çerçevesi ve bu doğrultuda belirlenmiş bulunan söz konusu tedbirler ve faaliyetler, KKP’nin temelini oluşturmaktadır.

Tablo 7: KKP Stratejik Amaç ve Öncelikleri

Stratejik Amaç 1: Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması
Öncelik 1.1: Tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması
Öncelik 1.2: Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi
Stratejik Amaç 2: İnsan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi
Öncelik 2.1 Eğitim ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi

⁴⁴ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II (UKKS-2014-2020)**, Ankara, 2014.

Öncelik 2.2 Yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması
Öncelik 2.3 Yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi
Stratejik Amaç 3: Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması
Öncelik 3.1 Kırsal altyapının geliştirilmesi
Öncelik 3.2 Kırsal yerleşimlerin geliştirilmesi ve korunması
Stratejik Amaç 4: Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi
Öncelik 4.1 Çevreci tarım uygulamalarının geliştirilmesi
Öncelik 4.2 Orman ekosistemlerinin korunması ve orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması
Öncelik 4.3 Korunan alanların yönetimi ve geliştirilmesi

KKP'nin, çeşitli sektörel politikaların ve faaliyetlerin kırsal alanlarda daha etkin bir şekilde uygulanmalarına katkı sağlamak noktasında referans doküman olarak kullanılması öngörülmüştür. Bu çerçevede, KKP'de yer alan faaliyetler, sektörel politikaların kırsal alandaki etkinliğini artırmaya ve kırsal toplumun farklılaşan ihtiyaçlarının gözetilmesine imkan vermek üzere tasarlanmış olup, KKP'nin onaylanmasından sonra hayata geçirilen ve geçirilecek olan kırsal kalkınma uygulamaları (proje ve program vb.) açısından bağlayıcı bir nitelik arz etmektedir. Bu bakımdan KKP'nin kendisi, ülkemizde gerçekleştirilecek kırsal kalkınmaya ilişkin uygulamalara çerçeve teşkil etmektedir⁴⁵.

Kırsal kalkınma konusunun çok sektörlü bir yapıya sahip olması nedeniyle, KKP'nin uygulama süreçlerinin; izlenmesi, değerlendirilmesi ve koordine edilmesine ilişkin olarak ilgili kurumlar arasında işbirliğini tesis edecek bir yapıya ihtiyaç duyulmuş, bu kapsamda 15 Aralık 2012 tarihinde 2012/23 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Söz konusu Genelge gereği Kırsal Kalkınma Planı İzleme Komitesi oluşturulmuş⁴⁶ ve bu Komiteye, 2013 yılı sonrasına ilişkin kırsal politika dokümanlarının hazırlanma, onay ve uygulama süreçlerinin kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon temelinde yürütülmesi konusunda tavsiye kararları alma görevi verilmiştir⁴⁷.

⁴⁵ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)**, Ankara, 2011.

⁴⁶ 2012/23 sayılı Başbakanlık Genelgesine göre GTHB sekreteryasındaki Komite; GTHB Tarım Reformu Genel Müdürü başkanlığında asil üye konumundaki 25 adet merkezi ve 18 adet yerel kamu kurumunun asgari daire başkanı düzeyindeki temsilcileri ile gözlemci statüdeki kamu dışı kurumların üst düzey temsilcilerinden oluşmaktadır. Asil üyeler arasındaki yerel kurumlar olan kalkınma ajansları ve il özel idareleri üyelikleri, coğrafi bölgelere göre iller arasında her yıl alfabetik sırayla dönüşümlü şekilde yapılmaktadır.

⁴⁷ **2012/23 Sayılı Başbakanlık Genelgesi,** [http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121215.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121215.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121215.htm) (Erişim tarihi: 10.6.2015)

2.3.4. Onuncu Kalkınma Planı

Kırsal kalkınma konularının, kırsal kalkınma başlığı altında yer verildiği Onuncu Kalkınma Planı'nda, ilk olarak Türkiye'deki kırsal alanlara ilişkin temel bilgi ve son dönemde yaşanan gelişmelerin belirtildiği durum analizi yapılmıştır. Bu kapsamda, kırsal kalkınmaya ilişkin kurumsal kapasitenin güçlendirildiği; Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), kalkınma ajansları, il özel idareleri ve köylere hizmet götürme birlikleri ile 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası sonrasında 30 ilin büyükşehir belediyesi ve bunların ilçe belediyelerinin kırsal kalkınma konusunda kilit aktörler haline geldiği ifade edilmektedir. Plan'da, 2005 yılında pilot düzeyde başlatılan KÖYDES'in, 2010 yılında küçük ölçekli tarımsal sulama ve 2011 yılında atık su bileşenlerinin dâhil edilmesiyle entegre bir kırsal altyapı programına dönüştürüldüğü bilgisi paylaşılmaktadır.

Plan kapsamında, kırsal ekonominin üretim ve istihdam yapısının çeşitli tarım dışı ekonomik faaliyetlerle çeşitlendirilmesi, kırsal kalkınma desteklerinin tarımda rekabet gücünü iyileştirecek şekilde kullanılması ve bu alanda AB kaynakları ile ulusal kaynaklar arasında hedef birliği ve uyumun geliştirilip güçlendirilmesi, **potansiyel yararlanıcılar** ve **coğrafi kapsam** bakımından **uyum ve tamamlayıcılık ilişkisinin** geliştirilmesi hedeflenmektedir. Son olarak, kırsal yerleşimlerin farklı sektörlerdeki ihtiyaçlarının bir arada programlanmasından oluşacak ilçe bazlı yerel kalkınma programının hazırlanması ve kırsal alan tanımının revize edilmesi gibi kırsal kalkınmaya ilişkin birtakım politika uygulamalarının hayata geçirilmesi öngörülmektedir⁴⁸.

2.3.5. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi

2014-2023 yıllarını kapsayan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS)'nin hazırlanması aşamasında, katılımcı sosyal süreç ve yöntemlerin uygulandığı bir yöntem benimsenerek, stratejilerin etkinliğini ve önerilerin niteliğini artırmak amacıyla ilgili tarafların karar verme süreçlerine her aşamada dâhil edilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda BGUS, Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda, ilgili bakanlıklar, kalkınma ajansları, yerel yönetimler, üniversiteler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve ilgili

⁴⁸ Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, Ankara, 2013.

diğer kamu kurum ve kuruluşlarının katkıları, görüş ve önerileri alınarak hazırlanmış ve Ocak 2015’te Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu tarafından onaylanmıştır.

BGUS’de kırsal alan ve kırsal kalkınma konuları “kırsal alanlarda kalkınmanın hızlandırılması” başlığı altında yer almaktadır. BGUS’de ilk olarak, küçük, dağınık ve parçalı yerleşim birimlerinden oluşan kırsal alan yerleşim şeklinin, kırsal kalkınma politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasını sınırlamak suretiyle kırsal kalkınmanın önündeki en önemli engellerden biri olarak kabul edildiği, bu nedenle de kırsal kesimde öncelikle mekân sorununun tanımlanma ihtiyacı belirtilmektedir. BGUS’de, kırsal kalkınmayı hızlandırmak amacıyla, nispeten yeterli nüfus ve ekonomik ölçeğe sahip yerleşimlerin gelişmelerinin programlı bir şekilde desteklenmesi ve bu yerleşimlerin etki alanındaki civar yerleşimler için birer hizmet merkezi haline getirilmesi öngörülmektedir. Bu doğrultuda, köylere kıyasla nüfus değişimlerinin daha stabil olması nedeniyle, kırsal kalkınma faaliyetlerinde ilçe merkezleri ve beldelere odaklanması gereğinin vurgulanmaktadır.

Türkiye’nin kırsal kalkınma politikasının temel amacı ve bu amaç doğrultusunda benimsenen politika uygulamaları bakımından UKKS-II ve Onuncu Kalkınma Planı ile büyük ölçüde paralellik gösteren BGUS’de, kırsal kalkınmaya ayrılan kaynakların toplulaştırılarak, ülkenin idari yapısı ve bölgesel gelişmişlik farklarını gözetilen ilçe kalkınma programlarının geliştirilmesi ayrıca kırsal kalkınma alanında faaliyet gösteren kamu ve kamu dışı aktörler arasında deneyim paylaşımı ve işbirliği süreçlerini etkinleştirmek amacıyla, AB gereklerine uygun bir ulusal kırsal kalkınma ağının oluşturulması planlanmaktadır⁴⁹.

2.4. Türkiye’de Uygulanan Yerel ve Bölgesel Kalkınma Projeleri

2.4.1. Yerel Kalkınma Projeleri

1970’li yıllardan itibaren Türkiye'nin farklı yörelerinde hem doğal kaynakların daha iyi değerlendirilebilmesi, hem de kırsal kesimde gözlenen sosyo-ekonomik farklılıkların

⁴⁹ Kalkınma Bakanlığı, **Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023)**, Kalkınma Bakanlığı Yayını, Ankara, 2014.

mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırılması için hükümetler tarafından çeşitli yörelerde kırsal kalkınma projeleri uygulanmaktadır. Bu projelerin pek çoğunun yabancı kaynaklarla finanse edilmiş/edilmekte olması, projelerin tasarımı ve uygulaması için başvuru yöntemini mali kaynak sağlayan kuruluşlara göre değişmesine, bu durum ise merkezi ve yerel düzeyde kurumsal kapasite oluşumunun olumsuz yönde etkilenmesine yol açmaktadır.

Bir veya iki il bazında uygulanan kırsal kalkınma projeleri genel olarak; kırsal alanda altyapıyı iyileştirmeyi, burada yaşayan nüfusun gelirlerini arttırmayı, yaşam düzeylerini yükseltmeyi, tarımsal üretim ve geliri arttırmayı ve kırsal nüfusu harekete geçirmeyi amaçlamaktadır⁵⁰. Uygulanması tamamlanmış olan ve hala uygulanmakta olan kırsal kalkınma projelerinden önemli görülenlere aşağıda yer verilecektir.

2.4.1.1. Ordu - Giresun Kalkınma Projesi (OGKP)

Ordu-Giresun Kalkınma Projesi (OGKP), Ordu ve Giresun illerinde, 13.000 km²'lik bir alanda yaşayan en düşük gelirli grupları potansiyel faydalanıcı olarak hedef almak suretiyle, 280 katılımcı köyde 44.000 köylüyü doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımıyla yaşam standartlarını geliştirmek için desteklemeyi ve hane halkları için %25'lik bir gelir artışını amaçlamıştır.

Proje İkras Anlaşması, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın koordinasyonunda Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) ve Türkiye Cumhuriyeti arasında 23 Ekim 1995 yılında imzalanmış ve 19 Şubat 1997'de yürürlüğe girmiştir. Proje kapsamında, araç ve makine satın alımı için IFAD'dan yaklaşık 17,5 milyon USD ve İslam Kalkınma Bankasından (İKB) 8,2 Milyon USD sağlanmış, projenin geçerlilik süresi 31 Aralık 2005 tarihi olarak belirlenmiştir.

Proje; Tarla Bitkileri-Tarımsal Kalkınma, Hayvancılık Üretimi, Gelir Çeşitlendirici Faaliyetler, Kırsal Altyapı, Proje Kredisi (ORKÖY) ve Ormancılık olmak üzere 6

⁵⁰ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)**, Ankara, 2011.

bileşenden oluşmaktadır⁵¹. Söz konusu bileşenler altında gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin detaylı bilgilere 3.Bölüm’de değinilecektir.

2.4.1.2. Sivas-Erzincan Kalkınma Projesi (SEKP)

Sivas-Erzincan Kalkınma Projesi (SEKP), Sivas ve Erzincan illerinin az gelişmiş bölgelerinde, tarımsal verimliliğin ve gelir seviyesinin artırılması sağlanarak, kırsal göçün önlenmesi amacıyla hazırlanmış olup, 2006-2013 yılları arasında uygulanmıştır. 30 milyon USD bütçeli Proje, Sivas ve Erzincan’ın kırsal bölgelerindeki sosyal ve ekonomik alt yapıyı iyileştirmeyi, tesis etmeyi ve köy hayatının kalitesini geliştirmeyi, proje illeri için önem arz eden ürünlerin pazar entegrasyonunu sağlama ile eğitim ve yayım yoluyla; yerel kalkınma kapasitelerini geliştirmeyi hedeflemiştir.

Toplam bütçesinin 23 milyon USD’lik kısmı IFAD ve Petrol İhraç İhraç Eden Ülkeler Topluluğu (OPEC) tarafından karşılanan Proje’nin söz konusu dönemdeki uygulamaları sonunda toplam 25 milyon USD kullanılmıştır.

Proje üç temel bileşenden oluşmakta ve bu bileşenler altında çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmekte olup, bileşenler altında gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin detaylı bilgilere 3.Bölüm’de değinilecektir.

2.4.1.3. Ardahan-Kars-Artvin Kalkınma Projesi (AKAKP)

Ardahan, Kars ve Artvin illerinde kırsal yoksulluğu azaltmayı ve tarımsal üretimde gelişme sağlamayı amaçlayan Ardahan-Kars-Artvin Kalkınma Projesi (AKAKP), IFAD ve Hazine Müsteşarlığı arasında 12 Nisan 2010 tarihinde imzalanan İkraz Anlaşmasının akabinde 7 2010/424 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiş ve uygulanmasına hala devam edilmektedir.

19,2 milyon USD’si dış kaynak, 3,2 milyon USD’si iç kaynak ve 4 milyon USD’si de faydalanıcı katkısı olmak üzere Proje’nin toplam 26,4 milyon USD’lik bütçesi

⁵¹ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, **Ordu-Giresun Kalkınma Projesinin Kapanış Raporu**, Ankara, 2006.

bulunmaktadır. Proje kapsamında 3 ana bileşen ve her bir bileşen altında tedbirler bulunmakta olup, bu bileşenler altında gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin detaylı bilgilere 3.Bölüm’de değinilecektir.

2.4.1.4. Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi (DBSKP)

Diyarbakır, Batman ve Siirt illerinin az gelişmiş bölgelerinde tarımsal verimlilik ve gelir düzeyinin artırılmasını, tarım ve tarım dışı alanlarda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesini, sosyal ve üretim amaçlı altyapının geliştirilmesini ve hedef kitlenin istihdam edilebilirliğinin artırılması için bireysel ve kurumsal kapasite gelişimlerinin desteklenmesini amaçlayan Proje için tarımsal kredi kuruluşu IFAD ile Hazine Müsteşarlığı arasında 5 Mart 2007 tarihinde ikraz anlaşması imzalanmıştır⁵². Dış ve ulusal kaynaklı olmak üzere 37 milyon USD’lik bir bütçeye sahip olan Proje, 2007 yılında uygulanmaya başlamış ve halen devam etmektedir. Proje kapsamında 4 adet bileşen bulunmakta olup, bu bileşenler altında gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin detaylı bilgilere 3.Bölüm’de değinilecektir.

2.4.2. Bölgesel Kalkınma Projeleri

2.4.2.1. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

Bugüne kadar hazırlanan bölgesel kalkınma plan ve programları arasında en etkin olarak uygulananı olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), 9 ilin (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yürütülmekte olup, GAP kapsamındaki illerin alan ve nüfus büyüklüğü, Türkiye’nin yaklaşık %10’una tekabül etmektedir.

GAP, başlangıçta Bölgenin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayalı bir program olarak ele alınmış, 1989 yılında hazırlanan Master Plan ve 2002 yılında yapılan

⁵² http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/operations/projects/poverty_reduction/Diyarbakir-Batman-Siirt.html, (Erişim Tarihi: 1.7.2015)

revizyon ile tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını da içine alan bir bölgesel kalkınma projesine dnřmřtr⁵³.

GAP kapsamındaki ekonomik kalkınma, sosyal gelişme ve başta sulama olmak üzere temel altyapı yatırımlarının hızlandırılması amacıyla 2008- 2012 dönemini kapsayan GAP Eylem Planı (EP) hazırlanmış; 2008/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile uygulamaya konulmuştur.

GAP EP (2014-2018)'nin Ekonomik Kalkınmanın Hızlandırılması başlığı altında tarım ve kırsal kalkınmaya ilişkin hedefler ile bu doğrultuda gerçekleştirilecek faaliyetler yer almaktadır. GAP EP (2014-2018)'nin hedefleri doğrultusunda uygulanması planlanan faaliyetlerine ilişkin detaylı bilgiler 3. Bölümde verilecektir.

2.4.2.2. Doğu Anadolu Projesi (DAP)

2000 - 2020 yılları arasına ilişkin stratejiler belirleyen Doğu Anadolu Projesi (DAP); Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illerini kapsamakta olup, sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış illerimizin önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Bu kapsamda, Doğu Anadolu Bölgesi'nin sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak üzere; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda Atatürk Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kafkas niversitesi ve Yüzüncü Yıl niversitesi'nin ortak çalışması sonucu Doğu Anadolu Projesi (DAP) Ana Planı hazırlanmıştır.

DAP Ana Planı'nın temel hedefi, Bölgenin potansiyellerini harekete geçirecek ortamın oluşmasını sağlamaktır. Planda; ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere 3 hedef alan belirlenmiş ve mevcut gelişme eğilimlerine karşı çıkmayan, tersine bu eğilimleri organize etmek suretiyle güçlendirmeye yönelik bir planlama stratejisi esas alınmıřtır⁵⁴.

Yukarıda ifade edildiği üzere 2008 yılında hazırlanan GAP Eylem Planı vasıtasıyla bölgesinin sosyo-ekonomik gelişimine önemli katkılar sunan GAP Bölge Kalkınma İdaresi

⁵³ Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi, **GAP Eylem Planı 2014-2018**, 2014, s.11-14.

⁵⁴ Kalkınma Bakanlığı DAP Bölge Kalkınma İdaresi, **DAP Eylem Planı 2014-2018**, 2014, s.11.

tecrübesinden de yararlanılarak, 2011 yılında 642 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve aşağıda anlatılacak olan Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ile Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdareleri kurulmuştur.

DAP Bölge Kalkınma İdaresi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde sosyal, ekonomik, çevresel ve kentsel gelişmenin sağlanarak, bölgenin kalkınmasını hızlandırmak amacıyla 2014 – 2018 yılları arasını kapsayan DAP Eylem Planı'nı hazırlamıştır. Eylem Planı'nda, 5 adet gelişme eksenini ve toplamda 129 adet eylem belirlenmiştir.

DAP Eylem Planında, Gıda ve Tarım Sektörlerinde Verimlilik ve Katma Değerin Artırılması başlığı altında, tarım sektörüne ilişkin öncelikler ve bu doğrultuda gerçekleştirilmesi planlanan çeşitli faaliyetlere yer verilmiş olup, bu faaliyetler 3. Bölümde incelenecektir.

2.4.2.3. Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP)

DOKAP; Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illerini kapsamakta olup, yüzölçümü 48.256 km² büyüklüğünde ve 8 ili içine alan, 3.891.077 kişinin yaşadığı bir bölgede uygulanmaya başlanmıştır. DOKAP Bölgesinin yüz ölçümü, Türkiye yüz ölçümünün % 6,2'sini, nüfusu ise Türkiye nüfusunun % 5,1'ini oluşturmaktadır.

DOKAP Eylem Planının (2014-2018) hazırlık sürecinin ilk aşamasını, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından 2000 yılında hazırlanan DOKAP Bölgesel Gelişme Planının incelenmesi oluşturmuştur. Fakat söz konusu plan 2000'li yılların başındaki mali zorluklar, paydaşların sürece tam anlamı ile katılımının sağlanamaması ve yerelde doğrudan planın hayata geçirilmesini hedefleyen kurumsal yapının olmaması nedeniyle uygulanamamıştır. Akabinde yatırım programlarına giren bazı kurumlara ait projelere “DOKAP” rumuzu ile ödenek tahsisine başlanılmış ve böylece “DOKAP” ifadesi ilk defa resmi olarak çalışmalarda yer almıştır. DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin kurulmasıyla DOKAP, resmi bir bölgesel kalkınma programına dönüştürülmüştür⁵⁵.

⁵⁵ Kalkınma Bakanlığı DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi, **DOKAP Eylem Planı 2014-2018**, s.16.

DOKAP Eylem Planında tarıma ilişkin hedef ve faaliyetler Ekonomik Kalkınma başlığı altında yer almaktadır. Bu kapsamda belirlenen faaliyetlere ilişkin detaylar 3. Bölümde incelenecektir.

2.4.2.4. Konya Ovası Projesi (KOP)

Aksaray, Karaman, Konya ve Niğde illerini içine alan Konya Ovası Projesi (KOP) Bölgesi, 65.014 km² yüzölçümü ile ülkemizin alan olarak %8,3'üne, 3,02 milyon ha tarım alanı ile ülkemiz tarım alanlarının yaklaşık %12'sine sahiptir.

2011 yılından itibaren Kalkınma Bakanlığı tarafından bir dizi çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde bölgenin tarımda daha rekabetçi üretim yapmasını temin için tarımsal su yönetimi ve sulama altyapısının geliştirilmesi, arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin yaygınlaştırılması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, tarımsal üretimde verimliliğin ve çeşitliliğin artırılması ve kırsal alanda sosyal hayatın geliştirilmesi gibi tedbirleri içeren Taslak KOP Tarım Eylem Planı hazırlanmıştır. KOP Eylem Planı, KOP Bölgesi'ni bir bütün olarak ele alan ilk resmi kalkınma planı olup, bölgenin potansiyelini en üst düzeyde değerlendirmeyi hedeflemektedir⁵⁶.

Eylem Planında tarım ve kırsal kalkınmaya ilişkin hedef ve faaliyetler Ekonomik Yapının Güçlendirilmesi başlığı altında ele alınmıştır. Bu kapsamda belirlenen faaliyetlere ilişkin detaylar 3. Bölümde incelenecektir.

2.5. Türkiye'de Uygulanan Kırsal Kalkınma Programları

2.5.1. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP)

Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP), Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, Kırsal Kalkınma Planı çerçevesinde, kırsal alanda ekonomik ve sosyal koşulların iyileştirilmesi amacıyla uygulamaya koyulmuş olan ulusal kaynaklı bir kırsal kalkınma programı olup, 2006 yılından bu yana kırsal kesime destek

⁵⁶ Kalkınma Bakanlığı KOP Bölge Kalkınma İdaresi, **KOP Eylem Planı 2014-2018**, s.16-18.

verilmektedir. Program kapsamında, tarıma dayalı faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesini esas alan projeler; kırsal altyapının yenilenmesine yönelik projeler ve üretime yönelik makine-ekipman alımı desteklenmektedir.

KKYDP'nin öncelini, Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı (KBKYP) oluşturmaktadır. KBKYP ise, Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren girişilen reform sürecinde atılan en önemli adımlardan birisi olan Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) sonucunda ortaya çıkmıştır⁵⁷. Dünya Ticaret Örgütü kuralları ve AB'ye tam üyelik süreci çerçevesinde, Türkiye'de tarımın rekabet gücünü artıracak politika değişimlerinin gerçekleştirilmesine mali yönden katkı sağlamayı hedefleyen ARIP faaliyetlerinin finansmanı için, Dünya Bankası'ndan sağlanan ve Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek 2001 yılında yürürlüğe giren İkraş Anlaşması ve 2005 yılında ikraz tadilatına paralel olarak KBKYP 16 pilot ilde başlatılmıştır⁵⁸. Bu doğrultuda Tarım Stratejisi 2006 - 2010 belgesi ve 2006/10016 Sayılı Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak 16 pilot il dışında kalan 65 ilde tamamen tarımsal desteklemeler kaynağına dayalı "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP)" başlatılmıştır.

Dünya Bankası fonlarıyla yürütülen KBKYP 2008 yılı sonunda tamamlanmış, KKYDP ise 2009 yılından itibaren 16 pilot ili de kapsayacak şekilde toplam 81 ilde uygulanmaya başlanmıştır. 2006 - 2010 yılları içerisinde her yıl yayımlanan tebliğlerle ve 5 etap halinde uygulanmıştır. Bu dönemde KKYDP'nin aşağıda da değinileceği üzere tarıma dayalı yatırımlar kısmı kapsamında 3005 adet tesis tamamlanmış, tamamlanan bu tesislere 533.324.400 TL hibe ödemesi yapılmıştır. Programda elde edilen başarılar ve sektörden programın uzatılmasına yönelik gelen talepler doğrultusunda 19 Şubat 2011 tarihli Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile Programa, 1 Ocak 2011 ile 31 Aralık 2015 tarihleri arasında 5 yıl süre ile devam edilmesine karar verilmiştir⁵⁹.

⁵⁷ TAN, Sibel, "Tarım Reformu Uygulama Projesi" Kapsamında Kırsal Kalkınma Projeleri: Çanakkale İli Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Örneği, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 4 (2) s.53, ss:51-62.

⁵⁸ Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Çerçevesinde Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete, Sayı:26497.

⁵⁹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Bilgi Notu, 2014.

KKYDP ile doğal kaynaklar ve çevrenin korunması dikkate alınarak;

- Kırsal alanda gelir ve sosyal standart düzeyinin yükseltilmesi,
- Tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayi entegrasyonunun sağlanması için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi,
- Tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi,
- Gıda güvenliğinin güçlendirilmesi,
- Kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması,
- Yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması ve
- Kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulması amaçlanmaktadır⁶⁰.

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP), bireysel sulama makine- ekipman alımı ve tarıma dayalı yatırım destekleri olarak ikiye ayrılmaktadır. 9.etap çağrı ilanına kadar KKYDP kapsamında desteklenen makine- ekipman alımları, 9.etaptan itibaren destek kapsamı dışına çıkartılmıştır. Aynı şekilde 2012 yılına kadar KKYDP kapsamında hibe desteği verilen toplu basınçlı sulama projeleri bu tarihten sonra destek kapsamından çıkartılmıştır.

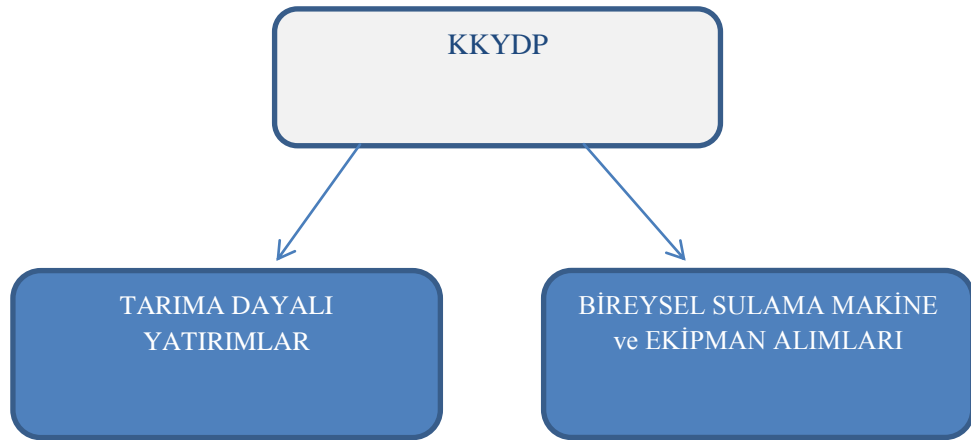
KKYDP'ye ilişkin yukarıda belirtilen tebliğler kapsamındaki çalışmaları Bakanlık adına Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (TRGM) yürütmekte, Programın tanıtımını ve yatırımcıların bilgilendirilmesini sağlamaktadır. Program kapsamında yapılacak çalışmaların kontrolüne, idari, mali, mühendislik ve çevresel uygulamalarla uyumlu bir şekilde yürütülmesine destek vermektedir. Bunların dışında, yıllık yatırım programı ve bütçe teklifi hazırlıkları, bu tekliflerin ilgili Bakanlık birimlerine iletilmesi ve bu tekliflerin kabulü için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Son olarak, Programın izleme ve değerlendirmesini yaptırmaktadır.

⁶⁰ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2015/16), http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Duyuru/262/Kkydp-Ekonomik-Yatirimlar-10-Etap-Tebliğ-No-2015_16, (Erişim tarihi: 12.7.2015)

Bakanlık il müdürlükleri, program kapsamındaki çalışmaların, Bakanlık adına ilgili tebliğlerde belirtilen sorumlulukların idari, mali, mühendislik, çevresel ve teknik uygulamalarla uyumlu bir şekilde yürütülmesini ve program kapsamında yapılacak tüm çalışmaların il bazında sekreteryasını ve koordinasyonunu sağlamakla görevlidir.

İl proje yürütme birimleri (İPYB), il düzeyinde Programın tanıtımı, projelerin uygulanması ve tamamlanan projelerin beş yıl süreyle izlenmesi ile ilgili olarak yapılacak iş ve işlemleri il müdürlükleri adına yürütmektedir. Yatırımcıların başvuru hazırlama dönemlerinde nitelikli ve kabul edilebilir başvuruların hazırlanması konusunda yatırımcılara gerekli bilgi ile doküman sağlanması ve yol göstericilik faaliyetleri İPYB'lerin sorumluluğunda bulunmaktadır. İPYB'ler ayrıca, başvuruların tebliğ ve uygulama rehberinde yer alan esaslara göre incelenerek değerlendirilmelerinin yapılmasını, hibe sözleşmelerinin imzalanmasını, uygulamaların takibini ve usulüne uygun olarak gerçekleşen işlerin ödeme çalışmalarını üstlenmektedir⁶¹.

Şekil 6: KKYDP'nin Yapısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tarım Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Programı

KKYDP'nin Tarım dayalı yatırımların desteklenmesi programı uygulamaları kapsamında, 81 il düzeyinde kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak üzere gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik yatırımları desteklenmektedir. Bu kapsamda ekonomik

⁶¹ AHÇI, Mustafa, "Katılım Öncesi AB Mali Yardımları Kapsamında Uygulanan Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı ile Ülkemizdeki Tarım Destek Uygulamalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi", Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012, s.45.

yatırımlar için proje tutarının %50'si hibe desteği olarak programdan karşılanmaktadır. Program uygulamaları için 18 Ocak 2011 tarih ve 2011/1409 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına dayanılarak her yıl tebliğler çıkarılmakta, programın uygulanmasına dair esaslar bu tebliğler aracılığıyla ortaya konmaktadır. Temmuz 2015 itibariyle şu ana kadar 10 adet çağrı ilanına çıkmış, mevcut 10.etap çağrı ilanı kapsamında başvurular ve başvuru sonrasındaki değerlendirmeler tamamlanmıştır.

Söz konusu programın uygulanmasına dair prosedür şu şekilde işlemektedir:

Şekil 7: Proje Döngüsü

Kaynak: AHÇI, Mustafa, “Katılım Öncesi AB Mali Yardımları Kapsamında Uygulanan Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı ile Ülkemizdeki Tarım Destek Uygulamalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi”, Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012, s.46

KKYDP'nin tarıma dayalı yatırımların desteklenmesi programı kapsamında aşağıda yer alan ekonomik yatırım konuları desteklenmektedir:

- Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik yeni tesislerin yapımı,
- Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik mevcut faal olan veya olmayan tesislerin kapasite artırımı ve teknoloji yenilenmesi,
- Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik kısmen yapılmış yatırımların tamamlanması,
- Alternatif enerji kaynakları kullanan yeni seraların yapımı,
- KKYDP kapsamındaki konularla ilgili tarımsal faaliyetlere yönelik yapılmış ve yapılacak tesislerde, ayrıca 3 dekardan küçük olmaması şartıyla örtü altı kayıt sistemine kayıtlı mevcut modern seralarda kullanılmak üzere; alternatif enerji kaynaklarından jeotermal ve biyogazdan ısı ve/veya elektrik üreten tesisler ile güneş ve rüzgar enerjisinden elektrik üreten tesislerin yapımı,
- Tarımsal üretime yönelik modern sabit yatırımlar,
- Hayvansal orijinli gübrelerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar,
- Soğuk hava depoları ve
- Tarımsal ürünlerin depolanmasına yönelik yatırımlar.

Yatırımcılar program kapsamında yukarıda verilen ekonomik yatırım konularında ülke genelinde sadece bir adet proje başvurusunda bulunabilmektedirler. Daha önce çıkarılan tebliğler kapsamında hibe desteğinden yararlanan tesisler için, alternatif enerji üretimine yönelik kapasite artırımı ve teknoloji yenileme konusundaki başvurular hariç hibe başvurusu yapılamamaktadır. Bu tesislerin bulunduğu parsellerde farklı bir yatırım konusunda hibe başvurusunda bulunabilmekte ancak tarımsal amaçlı kooperatif, birlik ve bunların üst birlikleri tüm yatırım konularında hibe başvurusunda bulunabilmektedirler.

Program kapsamında azami yatırım tutarları ve destekleme oranları aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 8: Yatırım Konuları, Hibeye Esas Proje Tutarları

YATIRIM KONUSU	HİBEYE ESAS PROJE TUTARI (TL)
<i>I) Bitkisel Ürün İşlenmesi, Paketlenmesi ve Depolanmasına Yönelik Yatırımlar</i>	
Yaş meyve sebze tasnif, paketleme ve depolama	3.000.000
Tohum işleme, paketleme ve depolama	3.000.000
Diğer bitkisel ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar	1.000.000
<i>II) Hayvansal Ürün İşlenmesi, Paketlenmesi ve Depolanmasına Yönelik Yatırımlar</i>	
Hayvansal ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması	3.000.000
Ham deri işlenmesi	3.000.000
<i>III) Su Ürünleri İşlenmesi, Paketlenmesi Ve Depolanması</i>	
<i>IV) Alternatif enerji kaynakları kullanan yeni sera</i>	
<i>V) Alternatif enerji kaynaklarından jeotermal ve biyogazdan ısı ve/veya elektrik üreten tesisler ile güneş ve rüzgar enerjisinden elektrik üreten tesislerin yapımına yönelik yeni tesisler</i>	3.000.000
<i>VI) Çelik silo</i>	1.000.000
<i>VII) Soğuk hava depose</i>	1.000.000
<i>VIII) Hayvansal orjinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması</i>	2.000.000
<i>IX) Tarımsal üretime yönelik modern sabit yatırımlar</i>	
Büyükbaş	1.500.000
Küçükbaş	1.000.000
Kanatlı	1.000.000
Kültür balıkçılığı	1.000.000
Kültür mantarcılığı	1.000.000

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2015/16), http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Duyuru/262/Kkydp-Ekonomik-Yatirimlar-10-Etap-Tebliğ-No-2015_16, (Erişim tarihi: 15.7.2015)

Hibeye esas proje tutarının %50'sine hibe yoluyla destek verilmekte olup, diğer %50'si oranındaki tutarı başvuru sahipleri kendi kaynaklarından temin etmekle yükümlüdürler⁶².

30 Haziran 2015 tarihi itibarıyla tarıma dayalı yatırımların desteklenmesi programı kapsamında verilen desteklere ilişkin aşağıda verilen tabloda, her bir yatırım kaleminde tamamlanan proje sayısı ve bu kapsamda verilen hibe miktarları yer almaktadır.

⁶² Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2015/16), http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Duyuru/262/Kkydp-Ekonomik-Yatirimlar-10-Etap-Tebliğ-No-2015_16, (Erişim tarihi: 15.7.2015)

Tablo 9: KKYDP Kapsamında Desteklenen Yatırımların Bilançosu

Sektörel Dağılım:	Tamamlanan Projeler	
	Adet	Ödenen Hibe (TL)
Sektörel Dağılım	Tamamlanan Projeler	
	Adet	Ödenen Hibe (TL)
Alternatif enerji kullanan seralar	267	54.295.943
Alternatif Enerji Üretimi	19	3.867.182
Bitkisel Ürünlerin İşlenmesi ve Paketlenmesi	2.358	544.145.145
Çelik Silo (Tarımsal Ürünlerin Depolaması)	442	106.948.772
Hayvansal Ürünlerin İşlenmesi ve Paketlenmesi	1.081	221.707.164
Hayvansal Orjinli Gübre İşlenmesi Paketlenmesi	15	4.412.129
Soğuk Hava Deposu	342	79.973.744
Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Paketlenmesi	51	9.752.459
Tarımsal Üretime Yönelik Modern Sabit Yatırımlar	344	39.465.818
TOPLAM	4.419	1.064.568.356

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Bilgi Notu**, 2014.

Bireysel Sulama Makine ve Ekipman Alımları Desteği

KKYDP kapsamındaki bireysel sulama makine ve ekipman alımı desteği, tarımsal faaliyetler için geliştirilen modern basınçlı bireysel sulama makine ve ekipmanının üreticiler tarafından kullanımının yaygınlaştırılarak; daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasının sağlanması, iş gücünü azaltılması ve üretim maliyetlerinin düşürülerek üreticilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi için bireysel sulama makine ve ekipman satın alımlarının desteklenmesini amaçlamaktadır.

Temmuz 2015 itibariyle, desteğin uygulanmaya başlandığı 2006 yılından buyana 11 adet çağrı ilanına çıkılmış bulunulmakta olup, mevcut 11.etap çağrı ilanı kapsamında başvurular ve başvuru sonrasındaki değerlendirmeler tamamlanmış, sözleşmeler imzalanmaktadır⁶³.

⁶³ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Bireysel Sulama Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No:2015/13)”, http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/Duyuru/Attachments/263/KKYDP_SULAMA_UYGULAMA_REHBERI_2015_S1.pdf, (Erişim tarihi: 16.7.2015)

Bireysel sulama makine ve ekipman alımı desteği kapsamında aşağıda yer alan yatırım konuları desteklenmektedir:

- Tarla içi damla sulama sistemi kurulumu,
- Tarla içi yağmurlama sulama sistemi kurulumu,
- Tarla içi mikro yağmurlama sulama sistemi kurulması,
- Lineer sistem yağmurlama sulama makinesi alınması,
- Center pivot sistem yağmurlama sulama makinesi alınması
- Tamburlu sistem yağmurlama sulama makinesi alınması ve
- Güneş enerjili sulama sistemleri kurulması⁶⁴.

Bu destek kapsamında yatırımcılar yukarıda ifade edilen tarıma dayalı yatırımların desteklenmesi programındaki gibi bir prosedür ile destek başvurusunda bulunmaktadır. Bu çerçevede kabul edilen başvurularda, hibe sözleşmesinde belirlenen hibeye esas mal alım tutarının %50'sine hibe yoluyla destek verilmektedir. Hibeye esas mal alım tutarı gerçek kişiler için 100.000 TL, tüzel kişiler için 200.000 TL'yi geçmemektedir. Mal alım bedellerinin, bu miktarları aşması durumunda aşan kısım yatırımcı tarafından aynı katkı olarak karşılanmaktadır⁶⁵.

Temmuz 2015 yılı itibariyle bireysel sulama makine ve ekipman alımlarının desteklenmesi kapsamında verilen desteklere ilişkin aşağıda verilen tabloda, yatırım kalemlerinde tamamlanan proje sayısı ve bu kapsamda verilen hibe miktarları yer almaktadır:

Tablo 10: Türkiye Geneline Hibe Desteği Ödemesi Yapılan Bireysel Sulama Makine – Ekipmanları Alımı Projeleri

Yıllar:	Damlama	Yağmurlama	Toplam Proje	Hibe (Bin TL)	Alan (da)	Çiftçi Sayısı
2007	1.114	464	1.577	13.840	69.886	1.577
2008	805	578	1.383	24.297	121.485	1.383
2009	577	643	1.220	22.702	113.500	1.220
2010	266	338	604	8.560	42.800	604

⁶⁴ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Kapsamında Bireysel Sulama Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No:2015/13)”,

http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/Duyuru/Attachments/263/KKYDP_SULAMA_UYGULAMA_REHBE_RI_2015_S1.pdf, (Erişim tarihi: 17.7.2015)

⁶⁵ Ibid.

2011	382	444	826	13.063	23.580	826
2012	345	468	814	11.119	27.442	814
2013	508	564	1.072	13.681	72.081	1.072
2014	675	725	1.400	20.725	90.544	1.400
TOPLAM	4.672	4.224	8.896	127.993	561.318	8.896

Kaynak: GTHB Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Arazi Islahı ve Sulama Sistemleri Daire Başkanlığı Bilgi Notu**, 2015.

2.5.2. IPARD Programı

AB mali yardımlarının programlama ve dağıtım sürecinin etkinliğini artırmak amacıyla tasarlanan IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı), daha önce uygulanan mali yardım programlarında olduğu gibi, üyelik perspektifi çerçevesinde, aday ve potansiyel aday ülkelerin AB standartlarına, politikalarına ve müktesebatına uyum çabalarına destek olmaktadır. Projeler vasıtasıyla kullanılan IPA fonları, yukarıdaki hedeflerin yanı sıra, ekonomik ve sosyal uyumun sağlanmasına yönelik projelerin desteklenmesini de amaçlamaktadır.

IPA kapsamında yapılacak mali yardımlar beş ana başlık altında toplanmış olup, IPA bileşenleri olarak adlandırılan bu başlıklar şunlardır:

1. Geçiş Yardımı ve Kurumsal Yapılanma,
2. Sınır Ötesi İşbirliği,
3. Bölgesel Kalkınma,
4. İnsan Kaynaklarının Gelişimi ve
5. Kırsal Kalkınma (IPARD).

Türkiye, AB Aday Ülke statüsünde olması nedeniyle bütün bileşenlerden yararlanabilmekte olup, bu kapsamda 2007-2013 yılları itibarıyla 4,8 milyar avro, nüfus ve yüzölçümü büyüklüğü dikkate alınarak Türkiye için ayrılmıştır.

Tablo 11: IPA Dönemi (2007-2013) Türkiye Mali Yardım Miktarları (milyon avro)

BİLEŞEN	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM
I. Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma	256,7	256,1	239,6	217,8	231,3	227,5	238,5	1.667,5
II. Sınır Ötesi İşbirliği	2,1	2,9	3,0	3,1	5,1	2,2	2,2	20,6
III. Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	293,4	356,1	366,9	1.778,4
IV. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	83,2	91,2	474,1
V. Kırsal Kalkınma	20,7	53,0	85,5	131,3	172,5	187,4	204,2	854,6
TOPLAM:	497,2	538,7	566,4	653,7	779,9	856,3	903,0	4.795,2

Kaynak: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/miff_adopted10-10-12_en.pdf,

(Erişim tarihi: 21.7.2015)

IPA'nın beşinci bileşeni olan Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD); AB Ortak Tarım Politikası, kırsal kalkınma politikası ve ilgili diğer politikalarının uygulanması ve yönetimi için katılım öncesi dönemde aday ülkelerin bu yöndeki kurumsal kapasite gelişimini ve yapısal uyumunu artırmayı hedefleyen bir bileşendir. Bu amaçla, tarım sektörünün modernizasyonu ve kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına hizmet edecek şekilde IPARD kapsamında aday ülkelere mali destek sağlanmaktadır. Türkiye, IPARD bileşeni kapsamında aday ülkelere sağlanan mali desteklerden yararlanmak amacıyla, AB'nin ilgili politikalarıyla ve UKKS dokümanı ile uyumlu şekilde IPARD Programı'nı hazırlamış ve Kasım 2007'de Avrupa Komisyonuna sunmuştur. Ülkemizin ihtiyaçlarını ve koşullarını gözeterek IPARD Programı (2007-2013) 19 Aralık 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu Kırsal Kalkınma Komitesi'nde görüşülerek kabul edilmiş ve Avrupa Komisyonu tarafından 25 Şubat 2008 tarihinde onaylanmıştır. Programın onaylanmasından sonra, yukarıda da ifade edildiği üzere IPARD kapsamında AB mali yardımlarının kullanılabilmesi için Türkiye ile AB arasında 2010 yılında Sektörel Anlaşma imzalanmıştır. Sektörel Anlaşma, IPARD Programının uygulanmasına ilişkin prosedür ve genel kuralları içermektedir.

2.5.2.1. IPARD Kurumsal Yapılar

IPARD Programının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, Programa ilişkin etkin bir yönetim ve kontrol sistemini oluşturulabilmesi amaçları için, Çerçeve Anlaşma⁶⁶ uyarınca Programın uygulanmasından sorumlu olan ve aşağıda verilen kurumsal yapılar ihdas edilmiştir.

Yetkili Akreditasyon Görevlisi (CAO): Yetkili Akreditasyon Görevlisi (CAO), Hazine Müsteşarlığı'ndan sorumlu Bakan olup, Yetkili Akreditasyon Görevlisinin sekretarya hizmetleri Hazine Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir. CAO, aşağıda anlatılmakta olan NAO ile Ulusal Fon'un akredite edilmesi, bu akreditasyonun izlenmesi, askıya alınması veya geri alınmasından sorumludur.

Ulusal Yetkilendirme Görevlisi (NAO): Tüm sistem üzerinde gözetleyici bir role sahip olan Ulusal Yetkilendirme Görevlisi (NAO), Ulusal Fon'un başkanı olarak, AB fonlarının mali yönetiminin genel sorumluluğunu üstlenmekte, işlemlerin yasallığından ve düzenliliğini kontrol etmektedir. IPA kapsamındaki mali yönetim ve kontrol sistemlerinin etkili bir şekilde işlemesi, Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin sorumluluğu altındadır.

Ulusal Fon: Hazine Müsteşarlığı bünyesinde bulunan Ulusal Fon, Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin sorumluluğu altında, IPA Tüzüğü kapsamındaki AB Mali Yardımlarının mali yönetiminden sorumludur.

Denetim Otoritesi: Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamındaki fonlarla ilgili yönetim ve kontrol sistemlerinin etkili ve sağlam bir şekilde işlediğini denetlemek için Denetim Otoritesi olarak Hazine Kontrolörleri Kurulu tayin edilmiştir. Denetim Otoritesi, sistemdeki bütün aktörlerden bağımsızdır ve diğer aktörler tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak denetleme yapması istenemez⁶⁷.

Ulusal IPA Koordinatörü (NIPAC): Avrupa Birliği Bakanlığı bünyesinde bulunan NIPAC, IPA kapsamında, AB Komisyonu ile yürütülen ilişkilerin genel sorumluluğunu üstlenir ve mali yardımların koordinasyonunu sağlar. IPA Uygulama

⁶⁶ Türkiye ile AB arasında 2008 yılında imzalanan, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamındaki fonların kullanımına ilişkin genel kural ve prosedürleri düzenleyen anlaşma, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=42333&l=1>, (Erişim tarihi: 22.7.2015)

⁶⁷ Tarım ve Köyışleri Bakanlığı, **IPARD Programı**, <http://www.tkd.gov.tr/Ipard/IpardProgrami>, (Erişim tarihi: 22.7.2015)

Tüzüğü kapsamındaki programların koordinasyonu ve uyumundan sorumludur. Yıllık IPA uygulama raporunu hazırlamakta ve AB Komisyonuna sunmaktadır.

IPARD Uygulama Birimleri: IPARD Programı kapsamında, Avrupa Birliği mali yardım prosedürü gereği Program Otoritesi belirlenmiştir. IPARD için belirlenen Program Otoritesi aşağıda gösterilen iki farklı yapıdan oluşmaktadır:

- Yönetim Otoritesi;
- IPARD Ajansı (TKDK).

Yönetim Otoritesi olarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde bulunan Tarım Reformu Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Yönetim Otoritesi genel olarak; IPARD Programının hazırlanması ve gerektiğinde değiştirilmesi, tanıtım faaliyetleri, Programın izlenmesi, değerlendirilmesi, raporlanması ve koordinasyonu ile Program uygulamalarına ilişkin yıllık ve nihai uygulama raporlarıyla ilgili faaliyetlerden sorumlu olmaktadır⁶⁸.

IPARD ajansı (Ödeme ajansı) olarak görev yapan TKDK, genel olarak olarak; tanıtım, proje başvuru çağrılarının yapılması, bu başvuruların alınması, bunların ön incelemeleri ile yerinde kontrollerinin yapılması, proje ve faaliyetlerin başvuru şartları, değerlendirme ve seçim kriterlerine göre değerlendirilmesi, uygunluk kriterlerinin hüküm ve koşullarının ilan edilmesi ile projelerin gerek sözleşme öncesi gerekse ödeme öncesi idari, uygunluk ve yerinde kontrollerinin gerçekleştirilmesinden sorumlu olmaktadır. Ayrıca, sözleşmelerin düzenlenmesi, nihai yararlanıcılara ödemelerin yapılması veya nihai yararlanıcılardan geri alımların gerçekleştirilmesi, usulsüzlüklerin raporlanması ve uygulanmakta olan projelerin ilerlemesini sağlamak için izleme faaliyetlerini yürütmektedir⁶⁹.

⁶⁸ Kırsal Kalkınma Programı Yönetim Otoritesinin Görevleri ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik, 18/8/2009 tarih ve 27323 sayılı Resmi Gazete.

⁶⁹ Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 18/5/2007 tarih ve 26526 sayılı Resmi Gazete.

2.5.2.2. IPARD Programı Tedbirleri

IPARD Programında (2007-2013) uygulanan tedbirler (destek konuları) ve bunların altında yer alan alt-tedbirler aşağıda verilmektedir:

- Tedbir 101 - Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar
 - 101-1 Süt sektörü
 - 101-2 Et sektörü
- Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasının yeniden yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına ulaştırılmasına yönelik yatırımlar
 - 103-1 Süt sektörü
 - 103-2 Et sektörü
 - 103-3 Sebze ve meyve sektörü
 - 103-4 Balıkçılık sektörü
- Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi
 - 302-1 Çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi
 - 302-2 Yerel ürünler ve mikro işletmelerin geliştirilmesi
 - 302-3 Kırsal turizm
 - 302-4 Kültür balıkçılığı (Yetiştiricilik)
- Teknik Destek

2.5.2.3. IPARD Programının Coğrafi Kapsamı

IPARD Programında (2007-2013), kırsal kalkınma politikası çerçevesinde desteklenecek iller, sektörler ve alt-sektörler, destekleme biçimleri, faydalanıcılar, uygun olan ve olmayan yatırımlar, alt-üst yatırım limitleri, seçilme kriterleri, sektörlerle ve tedbir/alt-tedbirden ayrılan bütçeler belirlenmiştir.

Söz konusu Program, 2007–2009 yılları 1.faz ve 2010–2013 yılları 2. Faz olmak üzere uygulanacak şekilde tasarlanmıştır. Uygulama alanı olarak; ilk faz için 20 il ve ikinci faz için de ilave olarak 22 il belirlenmiştir. Bu iller;

- **2007 – 2009 dönemi için:** Afyon, Amasya, Balıkesir, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Malatya, Ordu, Samsun, Şanlıurfa, Sivas, Yozgat, Trabzon, Van, Tokat
- **2010 – 2013 dönemi için:** Ağrı, Aksaray, Ankara, Ardahan, Aydın, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Denizli, Elazığ, Erzincan, Giresun, Karaman, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Uşak, Mersin, Muş, Nevşehir ve Mardin'dir⁷⁰.

Kaynak: <http://www.umransuer-tarimsaldanismanlik.com/-pard.html> (Erişim tarihi: 23.7.2015)

2.5.2.4. IPARD Programının Uygulanması

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı olan IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) kapsamında uygulanacak yatırımlara ilişkin dönemler halinde Başvuru çağrı ilanına çıkmaktadır. IPARD Programı kapsamında yatırım yapmak isteyen işletmeler çağrı ilanlarında belirtilen süreler içerisinde kendilerinden istenen bilgi ve belgeleri içeren başvuru paketi ile TKDK'nın il koordinatörlüklerine başvuru yapmaktadır.

⁷⁰ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **IPARD Programı**, <http://www.tkd.gov.tr/Ipard/IpardProgrami>, (Erişim tarihi: 24.7.2015)

Başvuru çağrı ilanlarında genel olarak Kırsal Kalkınma (IPARD) Programının amacı ve önceliklerinden kısaca bahisle beraber, desteklenecek tedbirler ve destek bütçeleri, başvuru yapılacak iller ve illerin hangi tedbir bazında destekleneceği, başvuru tarihleri, başvuruların yatırım süreleri ve başvuru ile ilgili bilgi ve belgelere nereden ulaşılabileceğine dair açıklayıcı bilgiler yer almaktadır. Başvuru sahiplerinin başvurularını nasıl yapacağına, başvuru paketinde hangi bilgi ve belgeleri yer alacağına dair ayrıntılı bilgiler her başvuru çağrı ilanında yayınlanan başvuru çağrı rehberlerinde yer almaktadır⁷¹.

İlk başvuru çağrı ilanına 1 Temmuz 2011-26 Ağustos 2011 döneminde çıkılan Programda bugüne kadar toplam 14 başvuru çağrı ilanına çıkmıştır. Bu kapsamda, toplam 16.101 başvurunun alınmış olup, 1,34 milyar Avro'luk toplam yatırım tutarına ulaşılmış ve 16 Haziran 2015 itibariyle faydalanıcılara 554 milyon Avro'luk ödeme gerçekleştirilmiştir.

Tablo 12: İlk 12 Çağrı İlanı İtibariyle Tedbir Bazında Tahsis Edilen Destek Miktarı ile Sözleşme İmzalanan Destek Miktarlarının Karşılaştırılması

Tedbir	Tahsis edilen (Avro)		İmzalanan Sözleşme Tutarı (Avro)		Ödenen Tutar (Avro)		Oran (%)
	Kamu Katkısı	AB Katkısı	Kamu Katkısı	AB Katkısı	Kamu Katkısı	AB Katkısı	
101	565.661.716	424.246.287	568.722.824	426.542.118	357.230.849	267.923.135	100,5
103	245.397.922	184.048.441	128.093.730	96.070.297	75.791.547	56.843.660	52,20
302	228.542.480	171.406.860	130.985.352	98.239.014	102.994.693	77.246.017	57,31
501	9.789.302	7.831.442	30.236	24.189	0	0	0,31
Toplam	1.049.391.420	787.533.030	827.832.142	620.875.618	536.017.089	402.012.812	78,89

Kaynak: TKDK Sunumu, 2015.

2.5.2.5. IPARD II

2014-2020 dönemini kapsayan IPARD-II Programı ile, halihazırda uygulanan IPARD-I Programı hedeflerinin gerçekleştirilmesine ilave olarak yeni sektörlere de destek sağlanacak olup söz konusu Programın uygulanmasına IPARD-1 bütçesinin tamamı sözleşmeye bağlandıktan sonra başlanacaktır. IPARD I Programının Eylül 2015 tarihinde tamamlanması hedeflenmektedir. Bu tarih ise, TKDK tarafından 14. çağrındaki projelerin

⁷¹ www.tkd.gov.tr. (25.7.2015)

sözleşme imzalama tarihine göre planlanmıştır. Yönetim Otoritesi'nin görev ve sorumluluğu, 2014 tarihi itibari ile sadece IPARD ile ilgili görevleri üstlenecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

2014 yılı ilk çeyreğinde; kırsal alanlara dair taslak SWOT analizleri, SEI sektör analiz raporları, Komisyonun sağladığı program hazırlama rehberi, Ülke Strateji Belgesi, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi dikkate alınarak ve Komisyonun gönderdiği şablon çerçevesinde hazırlanan IPARD II Programı (2014-2020)'nın ilk resmi taslağı 25 Temmuz 2014'te Komisyona gönderilmiştir. Avrupa Birliği Komisyonu ile mutabık kalınan IPARD II programı resmi taslağı IPA Komitesi tarafından 09.12.2014 tarihinde olumlu görüş verilmiş ve 27.01.2015 tarih ve C(2015) 337 sayı ile Avrupa Birliği Komisyonunca onaylanmıştır. IPARD II Programına 2016 yılı başında geçilmesi beklenmektedir⁷².

IPARD II Programında, daha önce IPARD I'de yer alan tedbirlere yeni sektörler ve alt tedbirler ilave edilmiştir. Buna göre yeni Programda, “Tarımsal İşletmelerin Fiziki Varlıklarına Yatırım” (101 Tedbiri) tedbiri kapsamına kaz ve yumurta tavukçuluğu yetiştiriciliği yatırımları da eklenmiştir. Yine “Çiftlik Faaliyetlerinin Geliştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi” (302 tedbiri) tedbiri kapsamına “Makine Parkları” ile “Yenilenebilir Enerji Tesisleri” alt tedbirleri eklenmiştir. Ayrıca, IPARD I'de yer almayan “Kırsal Alanlarda Kamu Altyapı Yatırımları”, “Üretici Gruplarının Kurulmasına Destek”, “Danışmanlık Hizmetleri” ile “Eğitimin Geliştirilmesi” tedbirleri, IPARD II'de yer almaktadır (Bununla birlikte, Üretici Gruplarının Kurulmasına Destek, Danışmanlık Hizmetleri ile Eğitimin Geliştirilmesi tedbirlerinin teknik ve düzenleyici çalışmaların tamamlanmasından sonra uygulamaya konması planlanmaktadır).

Bunların dışında, IPARD II Programında bazı tedbirlere verilen hibe desteği oranları da değişmiştir. Zira, 302 tedbirinde %50 olan hibe desteği oranı, IPARD II'de %65'e kadar çıkabilmektedir. Aynı şekilde, 101 tedbirinde %50-65 arasında değişen destek oranları, IPARD II'de %60-70 arasında değişmektedir⁷³.

⁷² Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, **IPARD II Programına ilişkin Bilgi Notu**, 2015.

⁷³ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **IPARD II Programı**, 2015.

IPARD II Programı'nın coğrafi kapsamında herhangi bir değiiklik olmamıştır ve mevcut Programdan faydalanan 42 il, IPARD II Programından da faydalanmaya devam edecektir.

Son olarak, IPARD II Programının bütçesine bakıldığında, AB'nin Program için sağlayacağı indikatif bütçe şu şekildedir:

Tablo 13: IPARD İndikatif Bütçe

YILLAR (indikatif bütçe)	TOPLAM (Avro)
2014	69.000.000
2015	69.000.000
2016	69.000.000
2017	148.000.000
2018	148.000.000
2019	149.000.000
2020	149.000.000

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **IPARD II Programı**, 2015

3. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE KIRSAL KALKINMA PROGRAMLARININ TAMAMLAYICILIĞI

3.1. Avrupa Birliği Üye Devletler'de ve Aday Ülkelerde Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılığı

3.1.1. Avrupa Birliği'nde Tamamlayıcılık, Ayrım ve Çakışma Kavramları

Çalışmanın bu kısmında, AB Üye Devletlerde tamamlayıcılık, tamamlayıcılığı sağlamak üzere ortaya konan ayırım kriterleri ile çakışma kavramları incelenmektedir.

Tamamlayıcılık

AB Kırsal Kalkınma Politikası kapsamında ele alınan tamamlayıcılık kavramı, belirli bir bölge ya da faaliyet alanına uygulanan iki ya da daha fazla sayıda fonlar arasında planlı olarak sağlanan sinerji ve eşgüdüm anlamında kullanılmaktadır. Tamamlayıcılık ile daha fazla sayıda ihtiyacın karşılanması hedeflenmektedir⁷⁴.

Ayrım Kriterleri

Tamamlayıcılıkla bağlantılı bir kavram olan ayırım kriterleri (demarcation criteria), AB kapsamında EAFRD (Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarımsal Fonu) ve diğer fonlar arasındaki farklılıkları ortaya koyan ayırım hatlarını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, fonların kullanılacağı coğrafi kapsam, faydalanıcı profili ve yatırım türleri ayırım kriterlerini oluşturmakta, fonlar arasında tamamlayıcılık ya da çakışmanın olup olmadığı bu kriterler üzerinden değerlendirilmektedir⁷⁵.

⁷⁴ European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Demarcation and Complementarity Report**, European Network For Rural Development, 2011, s.2.

⁷⁵ Ibid, s.2.

Çakışma

Çakışma ise, iki ya da daha fazla sayıda fonun, aynı coğrafi kapsamda veya aynı yatırım türü ya da aynı faydalanıcı profili için uygulanma olasılığıdır. Birinci bölümde anlatılan Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları (ESI fonları) ile EAFRD ve ulusal kırsal kalkınma programları arasında gerçekleşmesi muhtemel çakışma durumlarında, kaçınılması yönünde AB tarafından sıkı kurallar getirilen çifte finansman tehlikesi ortaya çıkmaktadır⁷⁶.

3.1.1.1. 2007-2013 Programlama Dönemi Kırsal Kalkınma Programlarında Tamamlayıcılık, Ayrım ve Çakışma Hususları

Bu bölümde, AB Üye Ülkelerinin 2007-2013 Programlama döneminde uyguladıkları ve tüm AB'yi temsil edecek şekilde örnekleme çalışması yapılan 35 (23'ü ulusal, 12'si bölgesel) kırsal kalkınma programında yukarıda değinilen kavramlara ilişkin genel bilgiler verilmektedir.

AB Üye Devletler ya da bölgelerden, kırsal kalkınma programlarına (KKP) ilişkin belli tedbirleri uygulayacakları alanları belirlemek amacıyla, kırsal alanlarını tanımlamaları beklenmektedir. Bunun dışında, AB, ulusal veya bölgesel kırsal kalkınma önceliklerine karşılık olarak, Üye Devletler, özel alanlar (Natura 2000, Yerel Eylem Grupları alanları gibi) belirleyebilmekte, kendi kalkınma ihtiyaçlarını tanımlayabilmekte ve spesifik KKP tedbirleri uygulayabilmektedir. Bu çerçevede, bu özel alanlar, KKP tedbirlerinden yararlanabilmektedir. Ayrıca, kırsal alanlar da ulusal fonlar ya da AB fonları (ESI fonları) ile ilişkili politika müdahalelerinden faydalanabilmektedir. Bu nedenle, bölgesel gelişme ihtiyaçlarının etkin bir şekilde değerlendirilmesi için bu tedbir ve kaynakların (EAFRD dışındaki fonlar) dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu minvalde, farklı kalkınma araçları tarafından finanse edilen program ve uygulamalar arasındaki tamamlayıcılık, ayrım ve çakışma hususları ile bunların yönetimi, kırsal kalkınma politikasının etkinliğini belirleyebileceğinden büyük önemi haizdir⁷⁷.

⁷⁶ European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes, Demarcation and Complementarity Report**, European Network For Rural Development, 2011, s.2.

⁷⁷ European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes, TWG 1 - Summary Report**, 2011, s.1-2.

Çeşitli AB fonları arasındaki tematik ve coğrafi farklılıklar, Üye Devletlerin kendi KKP'lerini geliştirirken göz önünde bulundurmak zorunda oldukları ve yukarıda değinilen ayırım kavramı için geniş bir temel oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bu fonların kapsamı; fonlardan yararlanacak coğrafi kapsam, yatırım türü ve faydalanıcı profili bakımından bir dereceye kadar çakışma durumunu ortaya çıkarabilmektedir. Bu çakışma potansiyeli, Üye Devletler veya bölgelerin, kırsal kalkınma ihtiyaçlarını karşılamada, farklı fonlar arasında tamamlayıcılık hususuna dikkat etmelerine yol açmaktadır.

AB Üye Devletlerinin 2007-2013 Programlama döneminde uyguladıkları 35 kırsal kalkınma programının neredeyse tamamı, ESI kapsamında yer alan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF) ve Avrupa Balıkçılık Fonu (EFF)'ndan da kırsal alanlar için destek verilmesini öngörmektedir⁷⁸.

Kırsal alanlara uygulanan bu fonlar arasındaki tamamlayıcılık, farklı fonların tamamen aynı amaçlarla kullanılabilmesi anlamına gelmemektedir. Zira, bu durum, farklı AB fonları arasında çifte finansmandan kaçınma ilkesinin ihlaline yol açmaktadır. Bu nedenle, fonlar arasındaki tamamlayıcılık hususu, bu ilkelerin uygulanmasını sağlamada kullanılacak olan ayırım kavramına ilişkin netlik ile beraber değerlendirilmektedir⁷⁹.

3.1.1.2. Üye Devletlerin Fonlar Arasındaki Ayırım Hususuna Yaklaşımları

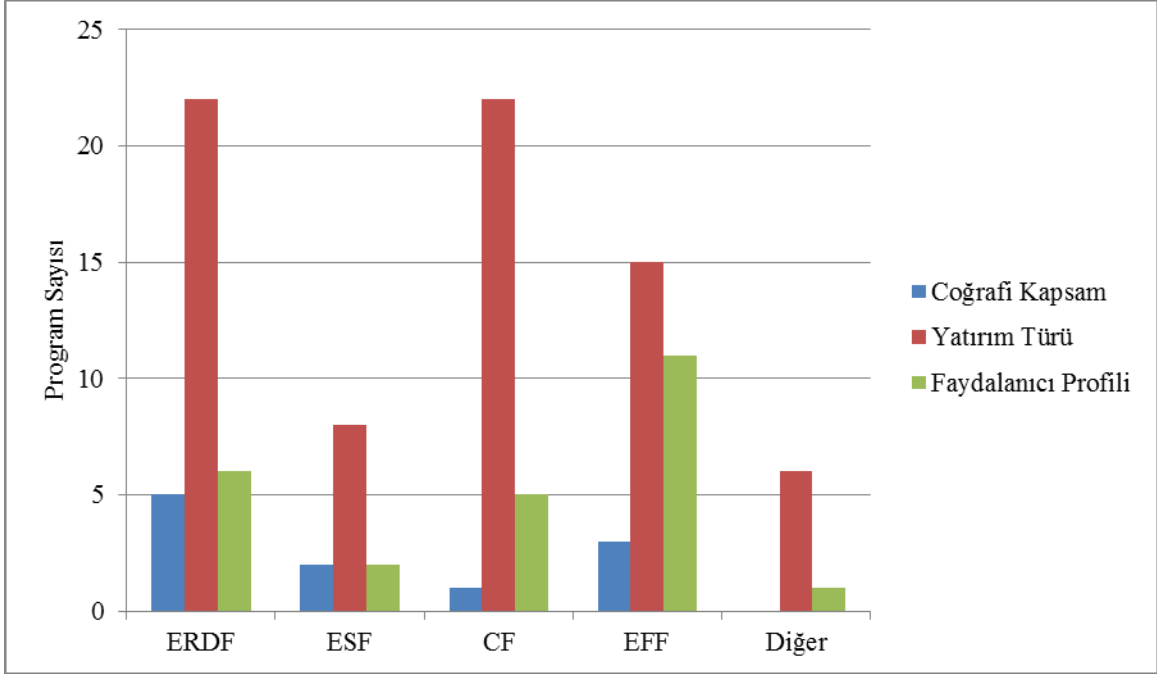
Daha önce de belirtildiği üzere, AB fonları arasında ayırım hususunu sağlamak, Üye Devletler için bir zorunluluktur. Bu fonlar; coğrafi kapsamı, yatırım türleri ve faydalanıcı profilleri itibarıyla ayrılmış ya da çakışmış durumda olabilmektedir. Aşağıdaki tablo, 2007-2013 Programlama döneminde Üye Devletler ile bu Devletler kapsamındaki bölgelerin (Örneğin Belçika'nın Wallonia bölgesi ya da Almanya'nın Hessen bölgesi gibi) uyguladıkları ve tüm AB'yi temsil eden 35 KKP'ye ilişkin olarak, farklı ESI fonları ile bu KKP'ler arasındaki ayırım kriterleri bakımından bir değerlendirme sunmaktadır⁸⁰:

⁷⁸ European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes, TWG 1 - Summary Report**, 2011, s.3.

⁷⁹ European Commission, **Thematic Working Group 1 Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Step 2 Report**, 2010, s.15.

⁸⁰ European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Demarcation and Complementarity Report**, European Network For Rural Development, 2011, s.4.

Grafik 3: 2007-2013 Programlama Dönemi KKP'lerinde Farklı ESI Fonları Bakımından Ayrımın Sağlanması

Kaynak: European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Demarcation and Complementarity Report**, European Network For Rural Development, 2011.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, KKP'lerin çoğu, kendileri ile diğer fonlar arasında coğrafi kapsam bakımından bir çakışma durumu ortaya koymaktadır. Zira KKP'ler ile diğer fonlar arasında ayrımın en az sayıda sağlandığı kriterin coğrafi kapsam olduğu görülmektedir (ERDF ile 5, ESF ile 2, CF ile 1, EFF ile 3). KKP'ler ile diğer fonlar arasında ayrımın en fazla sağlandığı kriter ise yatırım türü olmuş ve bu durum bilhassa ERDF ile CF'de güçlü bir şekilde tezahür etmiştir (ERDF ile 23, ESF ile 8, CF ile 23, EFF ile 15).

3.1.1.3. Tamamlayıcılığın Kapsamı

Fonlardan destek alan birçok Üye Devlet ve Bölge, genellikle Ulusal Stratejik Referans Çerçeveleri dahilinde olmak üzere KKP'lerinin, uyguladıkları diğer programlar kapsamında uyumlu olduklarını açıklamaktadırlar.

İncelenen birçok KKP, ESI fonlarının EAFRD ile tamamlayıcı tedbirler içerdiklerini ortaya koymaktadır. Bir gösterge olarak, ERDF; ulaşılabilirlik, ekonomik çeşitlendirme, çevresel gelişim, yaşam kalitesi ve risk önleme gibi EAFRD için de hedef politika alanları olan konularda fonlar sağlamaktadır. Ayrıca, CF çevre ve ulaştırma konularında tamamlayıcı nitelikteki eylemleri desteklerken, ESF de eğitim konusundaki tamamlayıcı eylemlere katkı sağlamaktadır.

3.1.1.4. Fonlar Arasındaki Koordinasyon

ESI fonları arasındaki ayırım, çakışma ve tamamlayıcılık hususları, bu fonların verimli bir şekilde kullanılması ve çifte finansmandan kaçınılmasını sağlamak için etkin bir koordinasyon gerektirmektedir. Bu nedenle, bütün KKP'ler, bu tür bir koordinasyonun sağlanacağı mekanizmalar getirmektedir. Bu minvalde, bakanlıklar arası komiteler ya da izleme komitelerinde çapraz temsil gibi ulusal ya da bölgesel düzeyde mekanizmalar getirilebileceği gibi, İl Yönetim Kurulları veya müşterek dağıtım mekanizmaları da kurulabilmektedir⁸¹.

Merkezi Koordinasyon

Fonlar arasındaki koordinasyon, bazı Üye Devletler'de, sorumluluğun farklı bakanlıkların arasında paylaşılması yoluyla sağlanmaktadır. Örnek olarak; Belçika'nın Flanders bölgesinde, KKP ile EFF programının yönetimi Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı tarafından üstlenilmiş, bu iki fon arasında tamamlayıcılık böylece sağlanmıştır. İskoçya'da koordinasyon, farklı hükümet departmanları dahilinde ve Program İzleme Komitelerinde çapraz üyelik mekanizmaları ile sağlanmakta, Fransa'da ise tamamlayıcılık, çifte finansmandan kaçınan bölgesel fonlar arası komiteler tarafından temin edilmektedir⁸².

Yerel Entegrasyon

⁸¹ European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Demarcation and Complementarity Report**, European Network For Rural Development, 2011, s.5.

⁸² European Commission, **Thematic Working Group 1 Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Step 2 Report**, 2010, s.22.

Spesifik bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayan farklı fonların tedbir ve kaynakların etkin bir şekilde uyarlanmasını sağlamak için merkezi koordinasyon tek başına yeterli gelemeyebilmektedir. Bunun için, yerel düzeyde bir koordinasyon ve hatta fonlar için entegre programlama ve dağıtım da gerekebilmektedir.

Bu duruma ilişkin olarak Hollanda başarılı bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır: Hollanda'da bir Yerel Eylem Grubunun kalkınma stratejisi, KKP hedeflerini aşabilmekte ve bu stratejinin amaçlarının bir kısmı yapısal fonlar araçları ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu durumda, fonların tamamlayıcılığı sağlanabilmekte, ancak KKP'nin ayırım kriterini dikkate almak zorunluluğu bulunmaktadır.

İki farklı fonun yerel düzeyde oldukça sıkı bir şekilde entegre edilmesi hususunda Danimarka da çarpıcı bir örnek sunmaktadır: Danimarka'da EFF balıkçılık sektörüne ilişkin projeleri desteklerken, KKP gıda sektörünün diğer alanlarına ilişkin projelere odaklanmaktadır⁸³.

Yukarıda ifade edilen hususlar ışığında, EAFRD ile, ulusal fonlar ve diğer ESI fonları arasındaki tamamlayıcılık potansiyeline ilişkin olarak Üye Devletler ve bölgeler arasında yüksek bir bilinç ve farkındalık düzeyine erişilmiş olduğu ileri sürülebilmektedir. Bu çerçevede, farklı fonlar arasındaki tamamlayıcılık ve ayırım hususları, hem ulusal ve bölgesel düzeydeki koordinasyon hem de bu fonların yerel düzeydeki entegre programlamaları ve fonların dağıtımları aracılığı ile yönetilmektedir.

⁸³ European Commission, **Thematic Working Group 1 Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Step 2 Report**, 2010, s.23.

3.1.2. AB'ye Aday Ülkelerde IPARD Programı ile Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılığı

Çalışmanın bu kısmında, Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsünde olan Makedonya ve Sırbistan ile yeni Üye Devlet olup katılım sürecinde IPARD Programından yararlanan Hırvatistan'ın ulusal kırsal kalkınma programları ile IPARD Programları arasındaki tamamlayıcılık ve çakışma hususları incelenmektedir. Bunlara yer verilmesindeki amaç, bu ülkelerin de şu anda ya da kısa bir süre öncesine kadar Türkiye gibi aday ülke statüsünde olmaları ve IPARD Programından yararlanmalarınıdır.

3.1.2.1. Hırvatistan

1 Temmuz 2013 tarihi itibarıyla Avrupa Birliği'ne üye olan Hırvatistan, adaylık sürecinde 2007-2013 dönemini kapsayan IPARD Programını uygulamıştır. Aşağıda Hırvatistan'ın kırsal kalkınmaya ilişkin ulusal destekleri, IPARD Programı tamamlayıcılık açısından incelenmektedir.

Hırvatistan'da tarım sektöründe IPARD Programı ile ulusal programlar arasında çakışma olmaması, dolayısıyla çifte finansmanı önlemek Tarım, Balıkçılık ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı (MAFRD) bünyesindeki IPARD Ajansının sorumluluğunda bulunmaktadır.

Hırvatistan'ın IPARD Programındaki tedbirler, ülkenin tarım ve balıkçılık sektörlerinin uzun dönemli kalkınmasına ilişkin stratejik hedefleri içeren Ulusal Tarım ve Balıkçılık Stratejisi uygulamalarını tamamlamaktadır.

Tablo 14: Ulusal Destekler ile IPARD Programı Arasındaki Ayrımlar ve Tamamlayıcılık

IPARD Tedbirleri	Muadil Ulusal Destek	Ayrım/Tamamlayıcılık	
		IPARD	Ulusal Destek
Tarımsal İşletmelere Yatırımlar	Sermaye Yatırım Desteği (CIS)	<p>1. Üretim ölçeğine göre hedeflenen faydalanıcılar söz konusudur.</p> <p>2. Yatırımlar öz kaynaklarla finanse edilmektedir.</p> <p>3. Destek oranları uygun harcamaların %50 ile %75'i arasında değişmektedir.</p> <p>4. Yatırım miktarı asgari 13.500 Avro olmalıdır.</p> <p>5. Faydalanıcı başına yatırım miktarı sabittir.</p> <p>6. Hayvan, tarım arazisi alımı, çok yıllık bitki ekimi, sulama ve balıkçılık sektörüne ilişkin yatırımlar desteklenmemektedir.</p> <p>7. Yatırım sonunda ilgili AB standartlarına uyum, destek için genel uygunluk kriteridir.</p>	<p>1. Destekten yararlanmak için herhangi bir üretim ölçeği kriteri bulunmamaktadır.</p> <p>2. Finansman sadece kredilerle sağlanmaktadır.</p> <p>3. Faydalanıcı başına yıllık 34.153 Kron'u geçmeyecek şekilde kredi miktarının %25'i kadar destek vardır.</p> <p>4. Kullanılan kredi miktarı asgari 10.928 Avro olmalıdır.</p> <p>5. Hayvan, makine, tarım arazisi ve balıkçı teknelerinin alımı, çok yıllık bitki ekimi, sulamaya ilişkin yatırımlar desteklenmektedir.</p> <p>6. AB standartlarına uyum ile ilişkili değildir.</p>
	Sığır, domuz, meyve ve sebzelere ilişkin ulusal programlar (NOP)	<p>Hayvan, makine, tarım arazisi alımı, çok yıllık bitki ekimi, sulamaya ilişkin yatırımlar desteklenmektedir.</p> <p>AB standartlarına uyum ile ilişkili değildir.</p>	
Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması	Sermaye Yatırım Desteği (CIS)	<p>1. Üretim ölçeğine göre hedeflenen faydalanıcılar söz konusudur.</p>	<p>1. Destekten yararlanmak için herhangi bir üretim ölçeği kriteri</p>

		<p>2. Yatırımlar öz kaynaklarla finanse edilmektedir.</p> <p>3. Destek oranı uygun harcamaların %50'si kadardır.</p> <p>4. Yatırım miktarı asgari 33.800 Avro olmalıdır.</p> <p>5. Faydalanıcı başına yatırım miktarı sabittir.</p> <p>6. Süt ve et sektörlerinde yeni işleme tesislerinin inşasına yönelik harcamaları ve AB ihracat numaralı işletmelere yatırımlar destek kapsamında değildir.</p> <p>7. Yatırım sonunda ilgili AB standartlarına uyum, destek için genel uygunluk kriteridir.</p>	<p>bulunmamaktadır.</p> <p>2. Finansman sadece kredilerle sağlanmaktadır.</p> <p>3. Faydalanıcı başına yıllık 34.153 Kron'u geçmeyecek şekilde kredi miktarının %25'i kadar destek vardır.</p> <p>4. Kullanılan kredi miktarı asgari 10.928 Avro olmalıdır.</p> <p>5. Tarımsal sektörlerin tamamında yapım işleri harcamaları, AB ihracat numaralı işletmeler destek kapsamındadır.</p> <p>6. AB standartlarına uyum ile ilişkili değildir.</p>
Kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi	Kırsal kalkınma program planı	<p>1. Üretim ölçeğine göre hedeflenen faydalanıcılar söz konusudur.</p> <p>2. Yatırımlar öz kaynaklarla finanse edilmektedir.</p> <p>3. Destek oranı uygun harcamaların %50'si kadardır.</p> <p>4. Uygun yatırım değeri sabittir.</p>	<p>1. Farklı türdeki faydalanıcılar (çiftçiler, balıkçılar, üretici birlikleri, kooperatifler, okullar, kamu kurumları ve STK'lar) söz konusudur.</p> <p>2. Destek miktarı ve oranı faaliyet türüne göre kamu ihalesinde belirtilmektedir.</p>

Kaynak: Hırvatistan Cumhuriyeti Tarım, Balıkçılık ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı, 2007 – 2013 IPARD Programı Tarım ve Kırsal Kalkınma Planı, Zagreb, 2009.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, Hırvatistan, tarım sektörünün ve kırsal alanların kalkınmasını ulusal destek planları ile desteklemekte ve bu ulusal destekler geniş bir ölçekteki faydalanıcılara (çiftçiler, üretici birlikleri ve kooperatifler, v.b.) ve yatırımlara odaklanmaktadır. Diğer taraftan IPARD fonları, sınırlı sayıdaki sektörler ile uygun yatırım ve faydalanıcıları hedeflemektedir. Bu fonlar, belli bir ekonomik ölçekteki üreticilerin AB standartlarına ulaşabilmeleri noktasında katkı sağlamaya ve bu üreticilerin rekabet güçlerini artırmalarına odaklanmaktadır. Bunun dışında, tarımsal işletmelere yatırım tedbirinde IPARD desteğinde yer almayan hayvan, tarım arazisi ve balıkçı teknelerinin alımı gibi yatırım harcamaları ulusal destek programında mevcut bulunmaktadır. Bu minvalde, ulusal destekler ile IPARD fonlarının, farklı türdeki faydalanıcılara ihtiyaç duydukları farklı destekleri sağlamak ve harcama kalemleri olarak farklı türdeki yatırımları desteklemek suretiyle tamamlayıcılığı sağlamayı hedefledikleri görülmektedir.

3.1.2.2. Makedonya

2005 yılından bu yana AB'ye aday ülke statüsünde bulunan Makedonya, diğer aday ülkeler gibi IPARD fonlarından faydalanmaktadır. Bu çerçevede hazırlanan IPARD Programı 2007-2013 dönemini kapsamakta ve Makedonya'nın, tarım ve kırsal kalkınma konularında AB standartlarına uyumuna katkı sağlamayı hedeflemektedir. IPARD fonları dışında, Makedonya'nın tarım ve kırsal kalkınmaya ilişkin Ulusal Tarım ve Kırsal Kalkınma Stratejisi ve bu kapsamda uygulanan ulusal destek programları bulunmaktadır. Bahse konu ulusal tarımsal politika çerçevesinde, IPARD Programı ile tamamlayıcılık konusu da yer almaktadır. Zira, Makedonya'nın IPARD Programında, ulusal kırsal kalkınma programlarında yer alması planlanan tedbir ve alt-tedbirlerin seçiminde uygulanacak metodolojik yaklaşımın, bu seçimler yapılırken çakışmaya fırsat vermemek amacıyla IPARD Programında yer alan tedbir ve alt-tedbirlerle aynı ya da benzer nitelikte olmaması prensibini titizlikle takip edeceği hususu ifade edilmektedir.

Makedonya'nın ulusal kırsal kalkınma programları kapsamındaki doğrudan ödeme destekleri, verimlilik ve etkinlik düzeylerini artırmak amacıyla küçük ölçekli tarımsal işletmeleri hedef grubu olarak almaktadır. Böylece, söz konusu hedef grubun kendi kendine yeten tarımsal işletmelerden ekonomik olarak sürdürülebilir tarımsal işletmelere dönüşme sürecini desteklemektedir. IPARD Programı ise, ekonomik olarak sürdürülebilir tarımsal işletmeler ile gıda ürünleri işleme tesislerini hedef grubu olarak alarak, söz konusu hedef grubunun AB standartları ile uyumunu sağlamak amacıyla gerçekleştirilen maliyetli modernizasyon işlerine yatırım için finansman kaynaklarına erişim olanağını artırmaktadır. Makedonya'da uygulanan IPARD Programı ile ulusal kırsal kalkınma programları arasındaki tamamlayıcılık konusuna ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır

Tablo 15: Ulusal Destekler ile IPARD Uygulama Tedbirlerinin Tamamlayıcılığı

Destek konusu	Ulusal Destek	IPARD Programı Tebirleri ile İlişkisi
Sera Üretimi	Asgari 0,3 ha'lık bir üretim alanına sahip olan sera çiftliklerinin işletme giderlerinin bir kısmını karşılamak üzere 50.000 Makedonya Dinarı (MKD)/ha tutarında destek verilmektedir.	Tarımsal İşletmeler Yatırım tedbiri altında 0,3-3 ha aralıklarındaki seraların yeniden yapılandırılmasına ilişkin yatırımlar destek kapsamındadır.
Üzüm bağları ile meyve bahçelerinin oluşturulması	Asgari 0,3 ha'lık bir üretim alanında yeni kurulacak üzüm bağlarına 60.000 MKD/ha'lık destek verilmektedir. Kabuklu meyveler için asgari 0,3 ha, yumuşak meyveler için asgari 0,2 ha ve sert kabuklu yemişler için asgari 0,3 ha'lık bir alanda yeni kurulacak bahçelere yönelik 45.000 MKD/ha'lık destek verilmektedir.	Tarımsal İşletmeler Yatırım tedbiri altında asgari 0,5 azami 20 ha'lık bir alana sahip olan mevcut üzüm bağlarının yenilenmesine yönelik olarak destek verilmektedir.
Sığır Yetiştiriciliği	5-50 aralığında bir sürüye sahip işletmelere, sürünün bakımı ve hayvan sayısının artırılması amacıyla sığır başına 1.000 MKD destek verilmektedir. Asgari 30 baş sığıra sahip olan ve et üretimi yapan işletmelere, inek-buzağı sistemine katkı sağlamak üzere sığır başına 2.000 MKD'lik destek verilmektedir.	Tarımsal İşletmeler Yatırım tedbiri altında canlı hayvan alımı destek kapsamında yer almamakta olup, ahır yapımı ve mevcut ahırların modernizasyonuna yönelik yatırımlara destek verilmektedir.
Koyun & Keçi Yetiştiriciliği	Sürüdeki hayvan sayısını artırmak için asgari 50 baş süt veren koyuna sahip işletmelere, koyun başına 1.000 MKD'lik destek verilmektedir. İvesi, Württemberg ve Alp ırklarına yönelik koç başına 4.000 ile 7.500 MKD arasında değişen miktarlarda destek verilmektedir. Asgari 30 keçiye sahip işletmelere, keçi başına 350 MKD'lik destek verilmektedir.	Tarımsal İşletmeler Yatırım tedbiri altında canlı hayvan alımı destek kapsamında yer almamakta olup, ahır/ağıl yapımı ve mevcut ahır/ağılların modernizasyonuna yönelik yatırımlara destek verilmektedir.
Domuz Yetiştiriciliği	Asgari 90-120 kg ağırlığa sahip 5 domuzu olan işletmelere kesimhanelere satmak kaydıyla domuz başına 300 MKD'lik destek verilmektedir.	Tarımsal İşletmeler Yatırım tedbiri altında canlı hayvan alımı destek kapsamında yer almamakta olup, ahır/ağıl yapımı ve mevcut ahır/ağılların modernizasyonuna yönelik yatırımlara destek verilmektedir.
Kanatlı Yetiştiriciliği	Kesimhaneye satılmak üzere broyler başına 6 MKD'lik destek verilmektedir.	Tarımsal İşletmeler Yatırım tedbiri altında canlı hayvan alımı destek kapsamında yer almamakta olup, kümes yapımı ve mevcut kümeslerin modernizasyonuna yönelik yatırımlara destek verilmektedir.

Kaynak: Makedonya Cumhuriyeti IPARD Programı, Üsküp, 2007.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, Makedonya'nın ulusal destekleri ile IPARD Programı arasında tamamlayıcılık sağlanması öngörülmüştür. Sera üretimi ile meyve ve üzüm bağlarının oluşturulması tedbirlerinde, IPARD Programı mevcut bağ-bahçe ve seralara ilişkin yatırımlara destek vermekteyken, ulusal destekler yeni bağ-bahçe oluşturulmasına ve seraların işletme giderlerine ilişkin destekler vermektedir. Hayvansal üretime ilişkin olarak da IPARD Programında canlı hayvan alımı kapsam dışı olmakta ve ahır/ağıl yapım veya modernizasyon işlerine yatırım desteği verilmekte iken ulusal destekler kapsamında sürüdeki hayvanları nitelik ve nicelik olarak artırmak amacıyla destekler verilmektedir. Bu anlamda yatırım türü bakımından da IPARD Programı ile ulusal destekler arasında ayırım sağlanmaktadır. Bunun dışında, tablodan önceki paragraftan da anlaşılabilirce üzere genel anlamda faydalanıcı profilinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bu hususlar, ulusal destekler ile IPARD Programının tamamlayıcılığına ilişkin somut örnekleri oluşturmaktadır.

3.1.2.3. Sırbistan

2012 yılından bu yana Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsünü taşımakta olan Sırbistan, IPARD II Programlama döneminde yer almış ve 2014-2020 dönemini kapsayacak olan IPARD II Programını hazırlamıştır. Diğer taraftan Sırbistan, tarım ve kırsal kalkınmaya ilişkin geliştirdiği yeni strateji çerçevesinde 2015-2020 yıllarını Yeni Ulusal Kırsal Kalkınma Programını (NPRD) hazırlamıştır. NPRD, hayvan refahı ile çevrenin korunması ve gıda üretimi ile işlenmesinde kalite standartlarına ulaşmak üzere çeşitli araçlar içermekte ve destek mekanizmaları getirmektedir.

Sırbistan, NPRD ile IPARD arasında çakışma ve dolayısıyla çifte finansman olmaması hususunu dikkate alarak, söz konusu programların bilhassa, destekleyeceği faydalanıcı profili ve yatırım konularında birbirini tamamlamasına özen göstermektedir. Programların arasında gerçekleştirilmesi hedeflenen ayırım kriteri ve tamamlayıcılık, Sırbistan'ın IPARD Programında ifade edilmiştir. Bahse konu ayırım kriterinin, programlardaki destek faydalanıcılarına ilişkin getirilen farklı kriterler aracılığıyla sağlanması öngörülmektedir. Zira, IPARD Programı esasen, ekonomik olarak sürdürülebilir tarımsal işletmeleri hedef grubu olarak alırken, ulusal programlar daha küçük ölçekteki tarımsal işletmelere, üretimlerini artırmalarına katkı sağlamayı hedeflemiş

ve tarım ile tarım dışı ekonominin çeşitlendirilmesine odaklanmıştır. IPARD ile NPRD'nin birbirlerini tamamlama hususlarını içeren tablo aşağıda verilmektedir:

Tablo 16: IPARD ve NPRD Arasındaki Ayrım ve Tamamlayıcılık

Tedbir Adı		IPARD	NPRD
Tarımsal İşletmelere Yatırım	Süt sektörü	Yatırımın başında 20-300 baş arasında ineğe sahip işletmelere; yapım, modernizasyon işleri ile makine-ekipman alımı ve çiftlikte yenilenebilir enerji üretimi yatırımı konularında destek verilmektedir.	Yatırımın başında 20 baştan az ineğe sahip işletmelere; hayvan alımı, yapım, modernizasyon işleri ile makine-ekipman alımı konularında destek verilmektedir.
	Et sektörü	Yatırımın başında 20-1.000 baş arasında sığıra ya da 150-1.000 baş arasında koyun ve keçiye ya da 100-10.000 baş arasında domuza ya da 4.000-50.000 adet broylere sahip işletmelere; yapım, modernizasyon işleri ile makine-ekipman alımı ve çiftlikte yenilenebilir enerji üretimi yatırımı konularında destek verilmektedir.	Yatırımın başında 20 baştan az ineğe ya da 150 baştan az koyun ve keçiye ya da 100 baştan az domuza ya da 4.000'den az broylere sahip işletmelere; hayvan alımı, yapım, modernizasyon işleri ile makine-ekipman alımı konularında destek verilmektedir.
	Meyve sektörü	Yumuşak meyvelerde 2-20 ha, diğer meyve türlerinde 5-100 ha arasında büyüklüğe sahip işletmelere; traktör alımı, sera yapımı ve modernizasyonu, makine-ekipman alımı ve bahçe içi sulama sistemleri yatırımı konularında destek verilmektedir.	Yumuşak meyvelerde 2 ha diğer meyvelerde 5 ha'dan daha az büyüklüğe sahip işletmelere; yeni ekim veya bahçe yenileme işleri ile makine-ekipman alımı yatırımı konularında destek verilmektedir.
	Sebze sektörü	Sera üretiminde 500-10.000 m ³ , tarla üretiminde 0,5-50 ha arasında büyüklüklere sahip işletmelere; traktör alımı, sera yapımı ve modernizasyonu, makine-ekipman alımı ve tarla içi sulama sistemleri yatırımı konularında destek verilmektedir.	Sera üretiminde 500 m ³ , tarla üretiminde 0,5 ha'dan daha az az büyüklüğe sahip işletmelere; yeni sera veya sera yenileme işleri ile makine-ekipman alımı yatırımı konularında destek verilmektedir.
Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi		Kırsal alanlarda faaliyet gösteren özel veya tüzel kişilere; yapım/modernizasyon işleri, turizm hizmetler için ekipman alımı ya da tesis yapımı ve çeşitli materyal yatırımları desteği verilmektedir.	Kırsal alanlarda faaliyet gösteren özel kişilere; geleneksel ürünlerin sergilenmesi için satış alanı ve ekipman yatırımlarına destek verilmektedir.
Tarım-çevre	Organik tarım	Tarımsal işletmeler ve özel kişilere, sadece organik bitki üretimine yönelik destek verilmektedir.	Özel kişilere, tarımsal işletmelere, sosyal kurumlara; organik hayvansal üretime destek verilmektedir.
LEADER		Belirli Yerel Eylem Gruplarına, yetenek kazandırma, küçük projelerin yürütülmesine ilişkin maliyetler, işbirliği projelerine yönelik destek verilmektedir.	LEADER desteği yalnızca IPARD aracılığıyla verilecektir. Bununla birlikte, NPRD, IPARD kapsamında yararlanılabilecek olan işbirliklerinin oluşturulması ve Yerel Kalkınma Stratejilerinin (YKS) hazırlanması konularını 2017 yılına kadar destekleyecektir.

Kaynak: Sırbistan Cumhuriyeti Tarım ve Çevre Koruma Bakanlığı, **2014-2020 IPARD Programı**, Belgrad, 2014.

Tablodan da görüleceği üzere, Sırbistan’da uygulanan tarım ve kırsal kalkınmaya ilişkin ulusal ve AB kaynaklı programlar birçok açıdan tamamlayıcılığı karşılamayı, böylece çifte finansman durumundan kaçınmayı öngörmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, bu konuda belirli ayırım kriterlerinden olan faydalanıcı profilleri ile desteklenen yatırım konuları, ulusal program ile IPARD Programında yer alan birçok tedbir bazında, birbirinden oldukça farklı (“Tarımsal İşletmelere Yatırım” tedbirinde yatırım konuları benzemekle birlikte ölçekler, yani faydalanıcı profili farklıdır) ve tamamlayıcı bir görünüm arz etmektedir.

3.2. Türkiye’de Uygulanan IPARD Programı ile Ulusal Kırsal Kalkınma Programlarının Tamamlayıcılığı

Yukarıda da ifade edildiği üzere, kırsal kalkınma alanında ulusal ve dış kaynaklı fonların etkin ve amacına uygun bir şekilde kullanılması için elzem görülen tamamlayıcılık hususunun sağlanması, AB genelinde büyük önemi haiz olup, üzerinde titiz araştırmaların yapıldığı ve AB kaynaklı fonların kullanımı için bu konuya ilişkin ciddi kuralların getirildiği bir konu olmaktadır. Türkiye’nin aday ülke olarak fiilen 2011 yılından bu yana yararlandığı IPARD Programı kaynaklarının sınırlı olması ve bu sınırlı kaynağın da belirlenen coğrafi kapsam ve sektörler çerçevesinde aktarılacak olması nedeniyle hedeflenen etkinin azami düzeyde olabilmesi amacıyla izlenecek en temel prensiplerden biri tamamlayıcılık konusu olmaktadır. Ayrıca, tamamlayıcılık prensibi, IPA/IPARD fonlarına ilişkin 718/2007 sayılı IPA Uygulama Komisyon Tüzüğü’nün 3. maddesi çerçevesinde ortaya konulmakta, faydalanıcı ülkenin fonları kullanırken bu prensibi dikkate alması beklenmektedir⁸⁴. Aynı şekilde, IPA II’nin oluşturulmasına ilişkin 231/2014 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü’nün 5. maddesinde de, desteklerin kullanımında etkinliği artırmak ve çifte finansmandan kaçınmak için, Komisyon’un Üye Devletler ile işbirliği halinde, muhtelif fonlar arasında tamamlayıcılığı sağlamaya yönelik gerekli adımları atacağı ifade edilmektedir⁸⁵. Dolayısıyla, IPARD ve ulusal programlar arasındaki çakışmaların engellenmesi ve tamamlayıcılığın sağlanması çok büyük önem arz

⁸⁴ Commission Regulation (EC) No 718/2007 of 12 June 2007 implementing Council Regulation (EC) No 1085/2006 establishing an instrument for pre-accession assistance (IPA), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:170:0001:0066:EN:PDF>, (Erişim Tarihi: 7.8.2015)

⁸⁵ Regulation (EU) No 231/2014 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II), http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2014/231-2014_ipa-2-reg.pdf, (Erişim Tarihi: 7.8.2015)

etmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın bu kısmında Türkiye’de uygulanan IPARD Programı ile kırsal kalkınmaya ilişkin ulusal programlar arasındaki tamamlayıcılık durumu incelenmektedir. Tamamlayıcılık hususu incelenirken, yukarıda ifade edildiği üzere AB dahilinde tamamlayıcılığın olup olmadığını belirlemek üzere kullanılan coğrafi kapsam, yatırım türü ve faydalanıcı profili gibi ayırım kriterleri dikkate alınmaktadır. IPARD ile ulusal kırsal kalkınma programları arasındaki tamamlayıcılık hususu incelenirken, IPARD Programında yer alan tedbirler (yatırım konuları) baz alınmakta ve bu tedbirlerin muadillerini barındıran kırsal kalkınma konusuna ilişkin ulusal programlar, projeler ve diğer destek türleri incelenerek tamamlayıcılık hususu irdelenmektedir.

Bir önceki bölümde de incelendiği üzere, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) ulusal politikanın temelini oluşturmakta, 10. Ulusal Kalkınma Planı’nda ortaya konan ulusal politikalar ile uyumlu olarak hazırlanmaktadır. IPARD öncelikleri ve tedbirleri, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi’nin taslağının oluşturulması sırasında dikkate alınmıştır. Bu bakımdan, ulusal politika tam olarak IPARD tedbirlerini kapsayıcı niteliktedir ve IPARD programının tamamlayıcısı durumunda olan eylemler içermektedir. UKKS kapsamında geliştirilecek olan Kırsal Kalkınma Eylem Planı 2015-2018 (KKEP)’nin, IPARD tedbirlerinin ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi tedbirlerinin ayırım kriterlerini tanımlaması beklenmektedir. Zira, KKEP’nin temel amacı; kırsal kalkınmaya yönelik olarak farklı kamu kurumları tarafından uygulanan faaliyetlerin birlikte programlanması, uygulanması ve izlenmesi suretiyle kamu kaynaklarıyla yürütülen tüm faaliyetler arasında tamamlayıcılığın sağlanması, kaynak kullanımında verimliliğin artırılması ve kurumlar arasında işbirliği imkanlarını artırmak suretiyle yenilikçi uygulamalara fırsat yaratılmasıdır⁸⁶. Bu ve kırsal kalkınma politikalarının izlenmesi-değerlendirilmesi amaçları doğrultusunda, 2012/23 sayılı Başbakanlık Genelgesi gereğince kurulan İzleme Komitesi’nde kırsal kalkınma konularıyla ilgili tüm merkezi ve kamu dışı paydaşlar yer alacaktır. Söz konusu Komite’nin, farklı kurumlarca yürütülen kırsal kalkınma destekleri arasında sağlanması gereken eşgüdüm ve tamamlayıcılık ilişkisini güçlendirmeye yönelik tavsiye kararları alabilmesi öngörülmektedir⁸⁷.

⁸⁶ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Taslak Kırsal Kalkınma Eylem Planı**, s.8.

⁸⁷ Ibid, s.15.

3.2.1. IPARD ile KKYDP Arasında Tamamlayıcılık

Yukarıda da ifade edildiği üzere, KKYDP'nin başlıca hedefi, proje bazlı uygulamalar için kapasite oluşturulması ve yerel aktörler için altyapının oluşturulmasıdır. KKYDP kapsamında, IPARD Programında desteklenen yatırımların benzerleri, ekonomik yatırımlar bölümünde desteklenmektedir.

KKYDP ile IPARD arasındaki fark, KKYDP'de başvuru sahipleri koşullarının daha geniş yelpazedeki yararlanıcıya odaklanacak şekilde oluşturulmasıdır. KKYDP'nin amacı, kırsal alanlarda altyapı yatırımlarını desteklemek, kırsal alanlardaki yaşam koşullarını iyileştirmek, istihdamı artırmak ve IPARD amaçlarına benzer şekilde ürün kalitesini yükseltmektir. Bununla birlikte, KKYDP amaçları yanında IPARD'ın temel amacı, işletmelerin Topluluk standartlarına ulaşmasına katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda IPARD Programı kapsamındaki yatırımların proje bitiminde Topluluk standartlarına uyması gerekmektedir. KKYDP, kapasite oluşturma ve tarım işletmeleriyle ilgili faaliyetler ile işleme ve pazarlamaya yönelik destekler bakımından IPARD'a katkıda bulunmaktadır.

Tablo 17: IPARD ile KKYDP Arasındaki Tamamlayıcılık

Yatırım Konusu	IPARD	KKYDP
Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım	<p><u>Faydalanıcı Profili</u></p> <p>- Potansiyel faydalanıcıların; Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olmaları, 65 yaş üzerinde olmamaları ve tarım meslek veya teknik liseleri veya ilgili uzmanlık üzerine üniversitelerin iki yıllık meslek yüksek okulları, üniversite, yüksek lisans, doktora diploması veya tarım ya da ilgili bir uzmanlık dalında en az 3 yıl mesleki hizmet kaydı ya da çalışma tecrübesine sahip olarak mesleki yetenek ve yeterliliğini kanıtlamaları beklenmektedir.</p> <p>Destek kapsamındaki;</p> <p>- Süt üreten işletmeler yatırımın sonunda; asgari 10, azami 120 baş süt ineği veya asgari 5, azami 50 baş süt veren manda veya asgari 50 azami 500 baş süt veren koyun-keçi aralıklarında olmalıdır.</p> <p>- Kırmızı et üreten işletmeler yatırımın sonunda; asgari 30, azami 250 baş sığır veya asgari 10, azami 50 baş manda veya asgari 100, azami 500 baş koyun-keçi aralıklarında olmalıdır.</p> <p>-Kanatlı eti üreten işletmeler yatırımın sonunda; asgari 5.000, azami 50.000 broyler veya asgari 1.000, azami 8.000 hindi veya asgari 350, azami 3.000 kaz aralıklarında olmalıdır.</p> <p>-Yumurta üreten işletmeler yatırımın sonunda; asgari 20.000, azami 100.000 yumurta tavuğu kapasitesinde olmalıdır.</p> <p>- Desteklenen yatırımlar, yatırım döneminin sonunda, yatırımın kapsamı ile ilgili olan hayvan refahı ve çevrenin korunması konularındaki ilgili AB standartları ile uyum sağlamalıdır.</p> <p><u>Desteğe uygun yatırım türleri</u></p> <p>-Ahır/ağıl/kümeslerin inşası, genişletilmesi ve modernizasyon ile işletmelerin ihtiyaç duyabileceği her türlü makine ve ekipman gibi yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>- Gübre yönetimi, işleme ve depolamaya yönelik yatırımlar destek</p>	<p><u>Faydalanıcı Profili</u></p> <p>- KKYDP'de ise potansiyel faydalanıcılardan, Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olmaları dışında diğer gereklilikler beklenmemektedir.</p> <p>Destek kapsamındaki;</p> <p>- Süt üreten işletmeler; asgari 10 baş süt ineği veya asgari 10 baş süt veren manda veya asgari 100 baş süt veren koyun-keçi kapasitesinde olmalıdır.</p> <p>-Kırmızı et üreten işletmeler; asgari 30 baş sığır veya asgari 100 baş koyun-keçi kapasitesinde olmalıdır.</p> <p>-Kanatlı eti üreten işletmeler; asgari 5000 broyler veya asgari 1000 hindi/bıldırcın/kaz /ördek kapasitesinde olmalıdır.</p> <p>-Kültür balıkçılığı desteğinde işletmelerin, asgari 10 ton kurulu üretim kapasitesinde olmalıdır.</p> <p><u>Desteğe uygun yatırım türleri</u></p> <p>-Ahır/ağıl/kümeslerin inşası, genişletilmesi ve modernizasyon ile işletmelerin üretime yönelik olarak ihtiyaç duyabileceği her türlü makine ve ekipman yatırımları destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>-Hayvansal orijinli gübrelerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar hibe desteği kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>-Canlı hayvan alımı hibe kapsamında değildir.</p> <p><u>Coğrafi Kapsam</u></p> <p>IPARD Programı destekleri kapsamında yer almayan 39 il, yukarıda belirtilen KKYDP desteklerinden faydalanmaktadır.</p> <p>-KKYDP kapsamındaki her bir proje için uygun yatırımların toplam değerinin azami limiti; büyükbaş yatırımlarında 1.500.000 TL, diğer yatırımlarda 1.000.000 TL olup, hibe oranı % 50'dir.</p>

	<p>kapsamındadır.</p> <p>- Canlı hayvan alımı hibe kapsamında değildir.</p> <p><u>Coğrafi Kapsam</u> IPARD Programı desteklerinden 42 il faydalanmaktadır.</p> <p>- IPARD kapsamındaki her bir proje için uygun yatırımların toplam değerinin asgari ve azami limitleri 20.000 Avro ve 1.000.000 Avro (kanatlı hayvanlar için üst limit 500.000 Avro, kaz çiftlikleri için üst limit 250.000 Avro'dur) olup, hibe oranı farklı koşullara (yatırımın sahibininin 40 yaşın altında olması ve/veya yatırımın dağlık alanda yapılması) % 60-70 arasında değişmektedir.</p>	<p>- Hayvansal orjinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlarda azami limit 2.000.000 TL olup, hibe oranı % 50'dir.</p>
	<p><u>Faydalancı Profili</u> -Faydalancıların; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu ile 25902 sayılı ve iş yeri açma ve çalışma ruhsatlarına ilişkin yönetmelikte tanımlanan gerekli tüm sertifikalara sahip olmaları gerekmektedir.</p> <p>- Yatırım döneminin sonunda yatırım, iş güvenliği, AB hijyen (çiğ süt hariç) ve yapısal standartları ve AB çevre standartlarını karşılamalıdır.</p> <p>Destek kapsamındaki; Süt işleyen işletmeler yatırımın sonunda günlük asgari 10 ton azami 70 ton kurulu işleme kapasitesine ve süt toplama merkezinin günlük azami 70 ton toplama kapasitesine sahip olması gerekmektedir.</p> <p>Kanatlılar dahil olmak üzere et ve et ürünlerine ilişkin olarak; -Kırmızı et kesimhaneleri için: - Sığır ve manda kesimi gerçekleştiriliyorsa, günde asgari 30 baş, azami 500 baş, - Koyun ve keçi kesimi gerçekleştiriliyorsa, günde asgari 50 baş ve azami 4.000 baş, - Kanatlı kesimhaneleri için: - Saatte asgari 1.000 tavuk ve en fazla 5.000 tavuk kapasitesi veya saatte en az 100 ve en fazla 1.000 hindi ya da kaz</p>	<p><u>Faydalancı Profili</u> -KKYDP'de potansiyel faydalancılarından, Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olmaları dışında diğer gereklilikler beklenmemektedir.</p> <p>- Soğuk hava depolarında depolama alanı 750 m²'den veya depolama hacmi 4500 m³'den düşük olamaz.</p> <p><u>Desteğe uygun yatırım türleri</u> - Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik yeni tesislerin yapımı, mevcut faal olan veya olmayan tesislerin kapasite artırımı ve teknoloji yenilenmesi ile kısmen yapılmış yatırımların tamamlanması ile bu işletmelerin üretime yönelik olarak ihtiyaç duyabileceği her türlü makine-ekipman alımları gibi yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>-Ham derinin işlenmesine yönelik tesislerin yapımı destek kapsamındadır.</p> <p>- Kültür Balıkçılığına yönelik olarak; iç sularda üretim ve yetiştirme amacıyla yapılan havuzlar ve kuluçkahaneler gibi modern sabit yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>-Tarımsal ürünlerin depolanmasına yönelik olarak yeni çelik silo ve soğuk hava deposu yapımı hibe desteği kapsamında değerlendirilmektedir.</p>

<p>Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar</p>	<p>kapasitesi,</p> <p>- Et işleme için: Asgari 0,5 ton azami 5 tonluk günlük kurulu işleme kapasitesi,</p> <p>- Parçalama tesisleri için: Tesislerin, en az 0,5 ton ve en fazla 5 tonluk toplam günlük kurulu parçalama kapasitesi,</p> <p>-Su ürünleri için: asgari 100 ton/yıl ve azami 2.000 ton/yıl su ürünleri, balık yağı, yumuşakça, çift kabuklu yumuşakça ve kabuklu deniz canlıları üretim kapasitesi ve</p> <p>Meyve-sebze için: Azami 10.000 m³'lük soğuk hava deposu kapasitesine sahip olmalıdır.</p> <p><u>Desteğe uygun yatırım türleri</u></p> <p>- Süt toplama merkezlerinin ve süt işleyen işletmelerin; inşası, modernizasyonu ve/veya genişletilmesi, kırmızı-kanatlı eti kesimhanelerin modernizasyonu ve/veya genişletilmesi, su ürünleri ve kültür balıkçılığı ürünleri işleyen yeni işletmelerin kurulması ve mevcut işletmelerin modernizasyonu ve/veya genişletilmesi, işletmelerin ihtiyaç duyduğu her türlü makine-ekipman alımı, HACCP prensiplerine dayanan prosedürleri uygulamak için gerekli olan yatırımlar ve motorlu taşıtlar hariç nakliye ekipmanları gibi yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p><u>Coğrafi Kapsam</u></p> <p>IPARD Programı desteklerinden 42 il faydalanmaktadır.</p> <p>- IPARD kapsamındaki her bir proje için uygun yatırımların toplam değerinin asgari ve azami limitleri; süt ve et sektörleri için: 30.000 Avro ve 3.000.000 Avro, süt toplama merkezleri için: 30.000 Avro ve 1.000.000 Avro, meyve ve sebze sektörü için 30.000 Avro ve 1.250.000 Avro ve su ürünleri sektörü için 30.000 Avro ve 1.500.000 Avro olup, hibe oranı % 50'dir (Atıksu arıtma ve atık yönetimi ile ilgili olarak yapılacak yatırımlar için maksimum destek miktarı % 60'dır).</p>	<p><u>Coğrafi Kapsam</u></p> <p>IPARD Programı destekleri kapsamında yer almayan 39 il, yukarıda belirtilen KKYDP desteklerinin hepsinden faydalanmaktadır.</p> <p>Bununla birlikte, IPARD Programı kapsamındaki 42 il, IPARD destekleri kapsamında yer almayan; tohum işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması ve diğer bitkisel ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar ile ham deri işlenmesine yönelik yatırımlara ilişkin KKYDP desteklerinden faydalanabilmektedir.</p> <p>- KKYDP kapsamındaki her bir proje için uygun yatırımların toplam değerinin azami limiti; hayvansal ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar, ham deri işlenmesine yönelik yatırımlar, yaş meyve-sebzelerin tasnif edilmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar, tohum işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar ile su ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlarda 3.000.000 TL, diğer bitkisel ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlarda 1.000.000 TL olup, hibe oranı % 50'dir.</p> <p>-Soğuk hava deposu ve çelik silo yapımına yönelik yeni yatırımlarda azami limit 1.000.000 TL olup, hibe oranı % 50'dir.</p>
	<p><u>Faydalanıcı Profili</u></p>	<p><u>Faydalanıcı Profili</u></p>

<p>Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme</p>	<p>-IPARD kapsamındaki bu destekten; kentsel veya kırsal alanlarda yerleşmiş olmalarına bakılmaksızın çiftlik içi veya dışı faaliyetlerini çeşitlendiren çiftçiler veya çiftlik hanehalkı üyeleri, kırsal alanlarda yaşayan gerçek kişiler ve özel tüzel kişiler faydalanabilmektedir.</p> <p><u>Yenilenebilir enerji tesisleri alt-tedbirinde:</u> -1 MW kapasiteye kadar olan yenilenebilir enerji yatırımları desteklenmektedir ve eğer yatırım yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretilmesini hedefliyor ise, ulusal şebekeye bağlanması zorunludur.</p> <p><u>Bitkisel üretimin çeşitlendirilmesi, bitkisel ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması alt-tedbirinde:</u> -Açık alanın ölçüsü maksimum 2 hektar, seranın ölçüsü maksimum 1 hektar olmalıdır.</p> <p><u>Desteğe uygun yatırım türleri</u></p> <p><u>Yenilenebilir enerji tesisleri alt-tedbirinde:</u> - Yenilenebilir enerji yatırımlarının inşası veya iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji tesisleri için makine ve ekipman satın alınması, trafo, enerji nakil hatları, devre kesici vb. dahil olmak üzere, elektrik şebeke bağlantıları için yapılacak harcamalar ile yenilenebilir enerji tesisatlarının işletilmesi için bilgi işlem donanım ve yazılımı gibi yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p><u>Bitkisel üretimin çeşitlendirilmesi, bitkisel ürünlerin işlenmesi ve - pazarlanması alt-tedbirinde:</u> - Seraların inşası ve /veya yeniden kurulması (kısa ömürlü plastik hariç olmak üzere, özellikle cam, sert ve uzun ömürlü plastik veya diğer materyallerin kurulumu) ve/veya gerekli makine ve ekipman alımı gibi yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>- Mantar yetiştiriciliği faaliyetleri de bu alt tedbir altında yer almaktadır.</p> <p><u>Su ürünleri Yetiştiriciliği alt tedbirinde:</u> - Balık üretme tesisleri için gerekli olan makine-ekipman alımı ve</p>	<p>-KKYDP’de potansiyel faydalanıcılardan, Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olmaları dışında diğer gereklilikler beklenmemektedir.</p> <p><u>Desteğe uygun yatırım türleri</u> -KKYDP kapsamında: alternatif enerji kaynakları kullanan yeni seraların yapımı ve KKYDP kapsamında bulunan konularla ilgili tarımsal faaliyetlere yönelik yapılmış tesisler ile 3 dekardan küçük olmaması şartıyla örtü altı kayıt sistemine kayıtlı mevcut modern seralarda kullanılmak üzere; alternatif enerji kaynaklarından jeotermal ve biyogazdan ısı ve/veya elektrik üreten tesisler ile güneş ve rüzgar enerjisinden elektrik üreten tesislerin yapımı gibi yatırımlar desteklenmektedir.</p> <p>- Kültür Balıkçılığına yönelik olarak; iç sularda üretim ve yetiştirme amacıyla yapılan havuzlar ve kuluçkahaneler gibi modern sabit yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>- Kültür mantarcılığına yönelik olarak; mantar üretim tesislerinin yapımı, tesislerin kapasitesine uygun kompost hazırlama üniteleri, sabit raflar ve paketleme üniteleri destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p>- Sera tesisleri için tamamlama ve kapasite artırımı-teknoloji yenileme yatırımları için hibe başvurusu yapılamaz, alternatif enerji kaynaklı (jeotermal, biyogaz, güneş ve rüzgar) sera başvuruları yeni tesis olarak yapılabilir.</p> <p>- Alternatif enerji içermeyen sera yapımına yönelik yatırım proje başvuruları kabul edilmez ancak, mevcut seralar için sadece alternatif enerji kullanımına yönelik başvuru yapılabilir ve bu başvurular kapasite artırımı ve teknoloji yenileme konusu olarak değerlendirilmektedir.</p> <p><u>Coğrafi Kapsam</u> Bu yatırım konularındaki KKYDP desteklerinden 81 il faydalanabilmektedir (Kültür balıkçılığı ile kültür mantarcılığına yönelik yatırımlar yalnızca IPARD kapsamı dışında kalan 39 ilde desteklenmektedir. .</p> <p>- Alternatif enerji kaynakları kullanan yeni seraların yapımına yönelik</p>
--	---	--

	<p>inşaat işleri, hasat sonrası ürünün depolanması için küçük soğuk hava depolarının kurulması gibi yatırımlar destek kapsamında değerlendirilmektedir.</p> <p><u>Coğrafi Kapsam</u> IPARD Programı desteklerinden 42 il faydalanmaktadır.</p> <p>- IPARD kapsamındaki her bir proje için uygun yatırımların toplam değerinin asgari ve azami limitleri 5.000 Avro ve 500.000 Avro olup, hibe oranı %65'dir.</p>	<p>yatırımlar ve alternatif enerji kaynaklarından jeotermal ve biyogazdan ısı ve/veya elektrik üreten tesisler ile güneş ve rüzgar enerjisinden elektrik üreten tesislerin yapımına yönelik yatırımların azami limiti: 3.000.000 TL olup, hibe oranı %50'dir (Kültür balıkçılığı ile kültür mantarcılığına yönelik yatırımların azami limiti 1.000.000 TL'dir).</p>
--	---	---

Kaynak: IPARD II Programı – KKYDP 10. Etap Tebliğ

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, IPARD Programı ile KKYDP'nin karşılaştırılan tedbirlerinde büyük oranda benzerlikler görülmektedir. Zira, her iki programın da hedef aldığı faydalanıcı profilini küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır.

Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım tedbirinde, her iki program kapsamındaki desteklerden yararlanmak için belli limitlerde hayvan varlığına sahip olmak gerekmektedir. KKYDP'de potansiyel faydalanıcıların sahip olması gereken hayvan varlığına ilişkin azami limit belirtilmemekle birlikte, KKYDP tebliğinde yatırım tutarlarına getirilen üst limit, hayvan varlığını sınırlamaktadır. Dolayısıyla her iki destek de küçük ve orta ölçekli işletmelerin kullanımına uygun olmaktadır. Bununla birlikte, IPARD Programında potansiyel faydalanıcılar için getirilen “65 yaş üstü olmama” ve “yatırım konuları ile ilgili belli eğitim sertifikalarına ya da tecrübeye sahip olma” koşulları, IPARD Programının faydalanıcı profilini KKYDP'ye göre biraz daraltmaktadır. Ayrıca, KKYDP'den farklı olarak IPARD'da yatırım sonunda, söz konusu yatırıma ilişkin AB standartlarına uyum sağlanması beklenmektedir. Destek kapsamında yer alan yatırım türleri incelendiğinde de her iki programın da benzer yatırım kalemlerine destek verdiği görülmektedir. Bununla birlikte, benzer yatırım konularında IPARD ile KKYDP'nin coğrafi kapsamaları, birbirinden farklı olup, destekler arasında tamamlayıcılığı sağlamak adına bir örnek oluşturmaktadır. Zira, KKYDP, IPARD Programı kapsamında olmayan, dolayısıyla söz konusu yatırımlarda destek alamayan illere yönelik destekler vermektedir. Bu anlamda IPARD ile KKYDP arasında tamamlayıcılık sağlanmaktadır.

Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbirinde de söz konusu programlar, benzer faydalanıcı profilini hedeflemektedir. IPARD'dan farklı olarak KKYDP'de, desteklenecek yatırımın kapasitesine ilişkin alt ve üst limitler getirilmemekle birlikte, söz konusu programın tebliğinde yatırım tutarlarına getirilen üst limit, yatırımın kapasitesini dolaylı olarak belirlemektedir. Bunların dışında, IPARD Programında potansiyel faydalanıcıların, yatırım konularına ilişkin birtakım sertifikalar bulundurması gerekmekte, ayrıca yatırım sonunda, söz konusu yatırıma ilişkin AB standartlarına uyum sağlanması beklenmektedir. Bu tedbirle ilgili desteklenen yatırım türlerinde, IPARD ve KKYDP'nin benzer projeleri desteklediği görülmektedir. IPARD'dan farklı olarak KKYDP'de çelik silo yatırımları da destek kapsamında yer almaktadır. Aynı şekilde, IPARD Programında yer almayan ham

derinin işlenmesine yönelik tesislerin yapımı da KKYDP destekleri kapsamında yer almakta ve IPARD'da yer alan tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım" ile "tarım ve balıkçılık işletmelerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbirlerini dolaylı olarak tamamlamaktadır. Zira söz konusu tedbir kapsamında yapılan yatırımların faaliyetleri sonucu ortaya çıkan büyükbaş ve küçükbaş hayvan derileri, söz konusu KKYDP desteği kapsamında yapılan tesisler için kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir. Her iki programın coğrafi kapsamına bakıldığında bir ayrıma gidildiği, KKYDP desteklerinden sadece, IPARD Programında yer alan yatırım konularında (Yaş meyve sebze tasnif, paketlenme ve depolama, hayvansal ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması ve su ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar) IPARD Programı coğrafi kapsamı dışında kalan 39 ilin yararlanabildiği, IPARD kapsamında yer alamayan yatırım konularında (Ham deri işlenmesi, tohum işleme, paketlenme ve depolama ve diğer bitkisel ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırımlar) ise KKYDP desteklerinin 81 ili kapsadığı görülmektedir. Buradan hareketle, GTHB tarafından IPARD ile KKYDP'nin coğrafi kapsam bakımından birbirini tamamlamasına yönelik bir adım atıldığı gözlemlenmektedir.

Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbirinde ise, IPARD Programında potansiyel faydalanıcılar arasında olan çiftçilerin yanı sıra, normalde çiftçilik yapmayıp bu tedbir kapsamındaki bir ekonomik faaliyeti gerçekleştiren özel kişilerin kırsal alanlarda yaşaması gerekmektedir. KKYDP'de bu konuda herhangi bir gereklilik belirtilmemiştir. Desteklenen yatırım konularında benzerlikler (alternatif –yenilenebilir enerji kaynakları kullanan tesislerin yapımı, sera yapımı) söz konusu olmakla birlikte, KKYDP'de sadece yeni seraların ve alternatif enerji kaynakları kullanan tesislerin yapımına destek verilmekte olup, IPARD'da olduğu gibi mevcut sera ve tesislerin modernizasyonuna destek verilmemektedir. Bu anlamda iki program arasında bir ayrıma gidilmektedir. Coğrafi kapsam hususunda, kültür mantarcılığı ile kültür balıkçılığına yönelik yatırımlar konularında KKYDP destekleri yalnızca IPARD kapsamı dışında kalan 39 ilde uygulanmakta, diğer yatırım konularında ise 81 ilin tamamında uygulanmaktadır. Dolayısıyla tamamlayıcılık, bu yatırım konularından kültür mantarcılığı ile kültür balıkçılığında sağlanmış olup, diğer yatırım türlerinde öngörülmemiştir. Dolayısıyla, coğrafi kapsam bakımından, bazı yatırım türlerinde her iki destek programında da faydalanan illerde (42 IPARD ili) çakışma durumları söz konusu olabilecektir.

Sonuç olarak KKYDP ile IPARD Programları karşılaştırıldığında, genel olarak faydalanıcı profili ve yatırım türleri bakımından büyük oranda benzerlikler görülmektedir. Bununla birlikte, KKYDP'den farklı olarak IPARD'da potansiyel faydalanıcılara ilişkin belirli birtakım niteliksel kısıtlamalar (mesleki sertifika ya da tecrübe, yatırım sonunda ilgili AB standartlarına uyum sağlama, 65 yaş üstü olmama gibi) olduğundan faydalanıcı profili KKYDP'ye göre biraz daha dar olmaktadır. Bu husus ve küçük çaptaki yatırım türlerindeki farklılıklar konusu dışarda bırakıldığında, KKYDP ve IPARD Programlarının yatırım türleri ve faydalanıcı profili kriterlerinde tam olarak ayrımı sağlayamadığı fakat “tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım ve tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırım” tedbirlerinde coğrafi kapsam bakımından tam bir ayrıma gidildiği görülmekte ve tamamlayıcılığın büyük oranda sağlandığı değerlendirilmektedir.

3.2.2. IPARD ile Bölgesel Kalkınma Projeleri Arasında Tamamlayıcılık

2. bölümde incelendiği üzere, Türkiye’de uygulanan GAP, DAP, DOKAP ve KOP programları kırsal kalkınma konusuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan çok sayıda eylem içermektedir. Bu kısımda, söz konusu programlarla IPARD Programı arasındaki tamamlayıcılık hususunun olup olmadığı, varsa bu tamamlayıcılığın yeterliliği ele alınmaktadır.

3.2.2.1. IPARD ile Doğu Anadolu Projesi (DAP) Arasında Tamamlayıcılık

Doğu Anadolu Bölgesi illerinde sosyo-ekonomik gelişimi sağlamak amacıyla uygulanan DAP, içeriğinde kırsal kalkınma konularıyla ilgili destekleri de barındırmaktadır. Aşağıdaki tabloda, DAP Eylem Planı (2014-2018) kapsamında uygulanması öngörülen eylemler arasından IPARD destekleri ile bağlantılı olanlara ve aralarındaki ilişkiye değinilmektedir:

Tablo 18: DAP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki

DAP Kapsamındaki Eylemler	İlişkili Olduğu IPARD Tedbiri-Alt tedbiri	DAP Eylemi ile IPARD Tedbiri arasındaki bağlantı
TİGEM tarafından başta yonca ve mısır olmak üzere bölge şartlarına uygun yem bitkileri tohumlarının sertifikalı üretiminin yapılarak elde edilen tohumların Bölge Kalkınma İdaresi (DAP BKİ) finansmanı ile çiftçilere ulaştırılması ve Bölgede yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.	Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım	DAP'ta öngörülen bu eylem ile IPARD'ın ilgili tedbiri dolaylı olarak tamamlanmakta ve teşvik edilmektedir, zira hayvancılık işletmeleri için en önemli girdi maliyetini yem fiyatları oluşturmaktadır.
Belli sayıda büyükbaş anaç hayvana sahip olan işletmelere damızlık boğa ve damızlık koç/teke dağıtımı ve suni tohumlama çalışmaları ile ırk ıslahı yapılarak birim hayvanda verim ve kalitenin artırılması hedeflenmektedir.		Söz konusu DAP eylemi, işletmelerdeki hayvanların hem sayısını hem de verim ve kalitesini artırarak işletme sahiplerini olumlu anlamda etkilemekte ve IPARD tedbirini dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Hayvan sağlığı ve kayıt hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için başta koruyucu aşılama, paraziter ilaçlamalar olmak üzere, sağlık taramaları, küpeleme işlemlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir.		Söz konusu DAP eylemi, işletmelerdeki hayvanların refah ve verimini artırarak işletme sahiplerinin AB standartlarına uyum sağlama hususlarını olumlu bir şekilde etkilemekte ve IPARD tedbirini dolaylı olarak tamamlamaktadır .
Bölgenin sahip olduğu zengin tıbbi ve aromatik bitki florasına ilişkin envanter çalışmasının gerçekleştirilmesi ve potansiyeli yüksek olan bitkilere ilişkin ar-ge ve fizibilite faaliyetlerinin desteklenmesi öngörülmektedir.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan "Bitkisel üretimin çeşitlendirilmesi, bitkisel ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması" alt tedbiri	DAP'ta yer alan söz konusu destek, IPARD kapsamındaki alt tedbirde yer alan tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimine yönelik destekleri (makine-ekipman alımı, tesis inşaa desteği) dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Katma değeri yüksek arı ürünleri üretim teknolojilerinin bölgeye transferi ve kullanımının yaygınlaştırılması için etüt çalışmalarının yapılması ve arı ve arı ürünleri konusunda destek programı geliştirilmesi öngörülmektedir.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan "Arıcılık ve arı ürünlerinin üretilmesi, işlenmesi ve pazarlanması" alt tedbiri	DAP'ta yer alan söz konusu destek, IPARD kapsamındaki alt tedbir desteklerini (makine-ekipman alımı, işleme ve depolama binalar için inşaa desteği) dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
İşlenmiş tarımsal ürünlere ilişkin olarak DAP Markalaşma ve Pazarlama Stratejisi'nin hazırlanması hedeflenmektedir.	Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar	DAP kapsamında hazırlanması öngörülen söz konusu strateji, IPARD'daki tedbirin potansiyel faydalanıcılarını teşvik etmesi beklenmektedir.
<u>Sebze ve meyve üretiminin artırılması ve pazarlanabilirliğinin sağlanması kapsamında:</u> - Meyvecilik potansiyeli olan havzalarda ihracat hedefli ölçek ekonomisine uygun 30-200 dekar büyüklüğünde toplu modern kapama meyve bahçelerinin potansiyellerinin araştırılması ve		DAP kapsamındaki söz konusu çalışmalar, IPARD tedbiri yatırımları için ham madde olan meyve ve sebze üretimin ve kalitesini artırarak bu yatırımların tam kapasite çalışmalarına ve potansiyel faydalanıcıların gelir düzeylerinin yükselmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

değerlendirilmesi, -Modern üretim teknikleri (jeotermal sera, örtü altı v.s) ve depolama ihtiyacı konusunda fizibilite çalışmalarının yapılması, - Havza bazlı Meyvecilik Master Planının hazırlanması hedeflenmektedir.		
Kayısı üretiminin Bölge ve ülke ekonomisine katkısının artırılması amacıyla, Kayısıda Verimlilik ve Katma Değerin Artırılması Projesinin uygulanması öngörülmektedir.		
Van Gölü, Keban ve Karakaya Baraj gölleri başta olmak üzere bölgenin su ürünleri kapasite kullanım oranlarının artırılmasına, su ürünleri üretiminin çeşitlendirilmesine ve pazarlama kanallarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi hedeflenmektedir.	Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbiri altında yer alan “Su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri ile Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Su ürünleri yetiştiriciliği” alt tedbiri	DAP’ta yer alan söz konusu destek, IPARD kapsamındaki alt tedbir desteklerini (makine-ekipman alımı, işleme binaları için inşaa ve modernizasyon desteği) dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Kalkınma alanında çalışan STK'ların örgütlenme, yönetim, yönetim yapıları, kayıt sistemleri ve personel yetkinliklerinin güçlendirilmesine, proje hazırlama ve fon sağlama yetkinliklerinin artırılmasına yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi hedeflenmektedir.	Yerel Kalkınma Stratejilerinin Uygulanması – LEADER Yaklaşımı	DAP’ta yer alan söz konusu destekler, Bölge’deki STK’ların kapasite oluşturmalarına ve küçük ölçekli model kırsal kalkınma planlarının yaygınlaştırılmasına katkı sağlamak suretiyle IPARD kapsamındaki LEADER desteklerini (yereldeki eylem gruplarının kurulması ve bunlar aracılığıyla kalkınma stratejilerinin hazırlanması) tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Küçük Ölçekli Kırsal Kalkınma Planlarının hazırlanması kapsamında; Bölgede tespit edilecek mikro ölçekli havzalarda model kırsal kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanmaya konulması, başarılı olan model uygulamaların benzer nitelikli havzalarda yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.		

Kaynak: DAP Eylem Planı 2014-2018 ve IPARD II Programı.

Tablodan görüldüğü üzere DAP Eylem Planı, IPARD Programı'nın bazı tedbirlerine amaç ve yatırım türleri bakımından katkı sağlamakta ve bunları tamamlamaktadır. Ayrıca, DAP uygulama illeri arasında IPARD'dan yararlanmayan illerin de (Bitlis, Bingöl, Iğdır, Hakkari, Tunceli) olduğu dikkate alınırsa coğrafi kapsam bakımından da belli bir ayırım, dolayısıyla tamamlayıcılığın olduğu söylenebilmektedir.

3.2.2.2. IPARD ile Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) arasında tamamlayıcılık

Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinde sosyo-ekonomik gelişimi sağlamak amacıyla uygulanan GAP, içeriğinde kırsal kalkınma konularıyla ilgili destekleri de barındırmaktadır. Aşağıdaki tabloda, GAP Eylem Planı (2014-2018) kapsamında uygulanması öngörülen eylemler arasından IPARD destekleri ile bağlantılı olanlara ve aralarındaki ilişkiye değinilmektedir:

Tablo 19: GAP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki

GAP Kapsamındaki Eylemler	İlişkili Olduğu IPARD Tedbiri-Alt tedbiri	GAP Eylemi ile IPARD Tedbiri arasındaki bağlantı
Büyükbaş süt işletmelerinin yanında etçi ve kombine ırk damızlık işletmelerinin desteklenmesi ve Bölge'de hayvan ırklarının geliştirilmesi, ayrıca küçükbaş hayvancılık işletmelerinin desteklenmesi için yeni bir programın geliştirilerek uygulanması hedeflenmektedir.	Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım	GAP'ta öngörülen bu eylem ile işletmelerdeki hayvanların verim ve kalitesinin artırılması hedeflendiğinden IPARD'ın ilgili tedbiri dolaylı olarak tamamlanmakta ve teşvik edilmektedir.
Su ürünleri üretim potansiyelinin ortaya konulması ve üretimin artırılmasına yönelik destek programlarının geliştirilerek uygulamaya aktarılması hedeflenmektedir.	Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbiri altında yer alan "Su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması" alt tedbiri ile Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan "Su ürünleri yetiştiriciliği" alt tedbiri	GAP'ta yer alan söz konusu destek, IPARD kapsamındaki alt tedbir desteklerini dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Tarımda kaynak kullanımını etkinliğinin artırılmasına yönelik "Hassas Tarım ve Sürdürülebilir Uygulamalarının Yaygınlaştırılması Projesi" tamamlanması ve bu çerçevede karar destek sistemi altyapısının oluşturularak çıktılarının kullanıcılara sistematik olarak aktarılması ve çıktılarının kullanılabilirliğini sağlamak için hassas tarım uygulamalarının desteklenmesi öngörülmektedir. Ayrıca, kamu kurumları ve teknoloji üreten özel sektör kuruluşları ile işbirliğinde özel uygulamaların gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.	Tarım-çevre, iklim ve organik tarım tedbiri altında yer alan "Toprak örtüsü yönetimi ve toprak erozyonu kontrolü, su kaynaklarının korunması ve biyoçeşitlilik" alt tedbirleri	GAP'ta yer alan destek, IPARD kapsamındaki alt tedbir uygulamalarına katkı sağlamakta ve dolaylı olarak tamamlamaktadır.
"GAP Organik Tarım Küme Geliştirme Projesi" çerçevesinde; Bölge'deki üreticiler ve birliklerin kurumsal kapasitelerini ve pazarlama olanaklarını artırmak üzere iş planlarının hazırlanması, koçluk hizmetlerinin verilmesi, ayrıca üreticilerin bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için Organik Tarım Danışmanlık Merkezi (OTADAM)'nin kurulması öngörülmektedir.	Tarım-çevre, iklim ve organik tarım tedbiri altında yer alan "Organik tarım" alt tedbiri	GAP'ta yer alan destek, IPARD kapsamındaki alt tedbir uygulamalarına katkı sağlamakta ve dolaylı olarak tamamlamaktadır.
<u>GAP Bölgesi Turizm Odaklı Tanıtım ve Markalaşma Projesi kapsamında:</u> - Turizm odaklı tanıtım ve markalaşma "Eylem ve Yönetim Planı"nın hazırlanması ve ilgili taraflarla birlikte uygulamaya yönelik çalışmalara başlanması - Tanıtım ve markalaşma stratejileri ile turizm destinasyonunun oluşturulması - Bölge turizm çeşitlerinin paketlenerek seyahat acentelerine pazarlanması - İllerde turizm tanıtım çalışmalarının yapılarak tanıtım materyallerinin hazırlanması ve - Dijital kent tanıtım sistemi ile sosyal medya sisteminin oluşturulması hedeflenmektedir.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan "Kırsal turizm ve rekreasyonel faaliyetler" alt tedbiri	GAP kapsamında uygulanması öngörülen söz konusu eylemler, IPARD'da yer alan alt tedbir uygulamalarını destekleyerek, daha başarılı sonuçlar almasına katkı sağlamakta ve dolaylı olarak tamamlamaktadır.
Kalkınma alanında çalışan STK'larının örgütlenme, yönetim, yönetişim yapıları, kayıt	Yerel Kalkınma Stratejilerinin Uygulanması – LEADER	GAP'ta yer alan söz konusu destek, IPARD

sistemleri ve personel yetkinliklerinin güçlendirilmesine, proje hazırlama ve fon sağlama kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi hedeflenmektedir.	Yaklaşımı	kapsamındaki LEADER desteklerini (yereldeki eylem gruplarının kurulması ve bunlar aracılığıyla kalkınma stratejilerinin hazırlanması) tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
--	-----------	---

Kaynak: GAP Eylem Planı 2014-2018 ve IPARD II Programı

Tablodan görüldüğü üzere GAP Eylem Planı, IPARD Programı'nın bazı tedbirlerine amaç ve yatırım türleri bakımından katkı sağlamakta ve bunları tamamlamaktadır. Ayrıca, GAP uygulama illeri arasında IPARD'dan yararlanmayan illerin (Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Batman, Siirt ve Şırnak) olduğu dikkate alınırsa coğrafi kapsam bakımından da belli bir ayırım, dolayısıyla tamamlayıcılığın olduğu söylenebilmektedir.

3.2.2.3. IPARD ile Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) Arasında Tamamlayıcılık

Doğu Karadeniz Bölgesi illerinde sosyo-ekonomik gelişimi sağlamak amacıyla uygulanan DOKAP, içeriğinde kırsal kalkınma konularıyla ilgili destekleri de barındırmaktadır. Aşağıdaki tabloda, DOKAP Eylem Planı (2014-2018) kapsamında uygulanması öngörülen eylemler arasından IPARD destekleri ile bağlantılı olanlara ve aralarındaki ilişkiye değinilmektedir:

Tablo 20: DOKAP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki

DOKAP Kapsamındaki Eylemler	İlişkili Olduğu IPARD Tedbiri-Alt tedbiri	DOKAP Eylemi ile IPARD Tedbiri arasındaki bağlantı
Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta Bölgenin damızlık ihtiyacının karşılanması amacıyla yeni damızlık işletmelerinin kurulması, var olanların altyapılarının geliştirilmesinin teşvik edilmesi ve DOKAP Bölgesi Hayvancılık Destekleme Sistemi'nin etkin olarak kullanılması planlanmaktadır.	Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım	DOKAP'ta öngörülen bu eylem ile işletmelerdeki hayvanların hem sayısının hem de verim ve kalitesinin artırılması hedeflendiğinden IPARD'ın ilgili tedbiri dolaylı olarak tamamlanmakta ve teşvik edilmektedir.
Hayvancılıkta örnek üretim sistemlerinin desteklenmesi çerçevesinde, fındık altı serbest sistem koyunculuk ve yumurta tavukçuluğu potansiyelinin araştırılarak üreticilere demonstratif uygulamaları da içeren eğitim desteğinin verilmesi ve sistemin bölgede yaygınlaştırılması planlanmaktadır.		DOKAP'ta yer alan söz konusu desteğin, IPARD kapsamındaki tedbir desteklerini dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Tarıma dayalı sanayi gelişimi için ihtiyaç duyulan iç ve dış pazar analizleri yapılacak, ümitvar ürünler tespit edilerek araştırmaların yapılması ve üretiminin teşvik edilmesi ile işleme sanayinin geliştirilmesi için kırsal kalkınma desteklerinin belirlenen alanlara yönlendirilmesi hedeflenmektedir.	Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbiri	DOKAP'ta yer alan söz konusu desteğin, IPARD kapsamındaki tedbir desteklerini dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Çiğ sütte hijyenin sağlanması amacıyla Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği gibi üretici örgütleri eliyle yeni süt toplama ve işleme merkezlerinin kurulması ve üreticilerin eğitilmesi öngörülmektedir.		
Bölgede soğuk hava depolama kapasitesinin artırılması kapsamında, bölgesel olarak hizmet edecek üç adet soğuk hava deposunun inşa edilmesi planlanmaktadır.		
<u>Su ürünleri sektörünün geliştirilmesi kapsamında;</u> - Karadeniz Alabalığı Islah ve Balıklandırma Merkezi Projesi'nin uygulanması, - Ulusal Su Ürünleri Gen Bankasının kurulması, - Var olan su ürünleri stoklarının izlenmesi ve korunması için gerekli altyapının oluşturulması	Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbiri altında yer alan "Su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması" alt tedbiri ile Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan "Su	DOKAP'ta yer alan destek, IPARD kapsamındaki alt tedbir uygulamalarına katkı sağlamakta ve dolaylı yoldan tamamlamaktadır.

ve balık popülasyonunun artırılması ve - İç su balıkçılığının gelişmesinin desteklenmesi Hedeflenmektedir.	ürünleri yetiştiriciliği” alt tedbiri	
Arıcıların arı sütü, arı zehri, polen, propolis, vb. katma değeri yüksek ürünleri üretmeleri için demonstratif uygulamaları da içeren eğitim desteğinin verilmesi, örgütlenme ve pazarlama konularında model çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Arıcılık ve balın üretilmesi, işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri	DOKAP kapsamında uygulanması öngörülen söz konusu eylemler, IPARD’da yer alan alt tedbir uygulamalarını destekleyerek, daha başarılı sonuçlar alınmasına katkı sağlamakta ve dolaylı olarak tamamlamaktadır.
Tıbbi aromatik bitkilerin envanterinin çıkarılması, ticari kullanım potansiyellerinin araştırılması ve üreticilere demonstratif uygulamaları da içeren eğitim desteğinin verilerek sistemin bölgede yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Bitkisel üretimin çeşitlendirilmesi, bitkisel ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri	DOKAP’ta yer alan söz konusu destek, IPARD kapsamındaki alt tedbirde yer alan tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimine yönelik üretim desteklerini dolaylı olarak tamamlamakta ve teşvik etmektedir.
Yöresel ürünlerin tespit edilmesi ve coğrafi işaretlerinin alınması planlanmaktadır.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Zanaatkarlık ve yöresel ürünler” alt tedbiri	DOKAP’ta yer alan söz konusu desteğin, IPARD kapsamındaki alt tedbir uygulamalarını teşvik etmekte ve tamamlamaktadır.
Yeşil Yol kapsamında yol iyileştirme ve yol yapım çalışmalarına devam edilmesi ayrıca, bu yol güzergâhı üzerindeki turizm yatırımlarının desteklenmesi hedeflenmektedir.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Kırsal turizm ve rekreasyonel faaliyetler” alt tedbiri	DOKAP kapsamında uygulanması öngörülen söz konusu eylemlerin, IPARD’da yer alan alt tedbir uygulamalarını destekleyerek, daha başarılı sonuçlar alınmasına katkı sağlamakta ve dolaylı olarak tamamlamaktadır.
Turizm merkezlerinin imar planlamalarının yapılması öngörülmektedir.		
Bölgenin yat ve kruvaziyer turizmi potansiyelini değerlendiren etüd-proje çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.		
Bölgede turizm sektörü için bir işgücü analizinin yapılarak, işgücü kapasitesine yönelik sorunlar ve ihtiyaçların belirlenmesi hedeflenmektedir.		
Bölge STK’larının örgütlenme, yönetim, yönetim yapıları, kayıt sistemleri ve personel yetkinliklerinin güçlendirilmesi ile proje hazırlama ve fon sağlama kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi hedeflenmektedir	Yerel Kalkınma Stratejilerinin Uygulanması – LEADER Yaklaşımı	DOKAP’ta yer alan söz konusu destek, IPARD kapsamındaki LEADER desteklerini (yereldeki eylem gruplarının kurulması ve bunlar aracılığıyla kalkınma stratejilerinin hazırlanması) tamamlamakta ve teşvik etmektedir

Kaynak: DOKAP Eylem Planı 2014-2018 ve IPARD II Programı

Tablodan görüldüğü üzere DOKAP Eylem Planı, IPARD Programı'nın bazı tedbirlerine amaç ve yatırım türleri bakımından katkı sağlamakta ve bunları tamamlamaktadır. Ayrıca, DOKAP uygulama illeri arasında IPARD'dan yararlanmayan illerin (Artvin, Bayburt, Gümüşhane ve Rize) olduğu dikkate alınırsa coğrafi kapsam bakımından da belli bir ayırım, dolayısıyla tamamlayıcılığın olduğu söylenebilmektedir.

3.2.2.4. IPARD ile Konya Ovası Projesi (KOP) Arasında Tamamlayıcılık

Konya kapalı havzasında bulunan illerde, sosyo-ekonomik gelişimi sağlamak amacıyla uygulanan KOP, içeriğinde kırsal kalkınma konularıyla ilgili destekleri de barındırmaktadır. Aşağıdaki tabloda, KOP Eylem Planı (2014-2018) kapsamında uygulanması öngörülen eylemler arasından IPARD destekleri ile bağlantılı olanlara ve aralarındaki ilişkiye değinilmektedir:

Tablo 21: KOP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki

KOP Kapsamındaki Eylemler	İlişkili Olduğu IPARD Tedbiri-Alt tedbiri	KOP Eylemi ile IPARD Tedbiri arasındaki bağlantı
<p><u>Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yatırımları ve altyapısının desteklenmesi kapsamında:</u></p> <p>- Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik olarak, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık işletmelerinin altyapılarının geliştirilmesi, hayvansal üretimde verimlilik ile kalitenin artırılması ve modern hayvancılık işletmelerinin kurulmasının desteklenmesi ve</p> <p>- Bölgenin iklim, bitki örtüsü, tarım işletmelerinin yapısı gibi faktörler dikkate alınarak ulusal destekleme politikalarında bölgesel farklılaşmalarla gidilmesi planlanmaktadır.</p>	<p>Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım</p>	<p>KOP'ta öngörülen bu eylem ile işletmelerdeki hayvanların hem sayısının hem de verim ve kalitesinin artırılması hedeflendiğinden IPARD'ın ilgili tedbiri dolaylı olarak tamamlanmakta ve teşvik edilmektedir.</p>
<p>Toprak muhafaza, çölleşmeyi önleme ve erozyon kontrolüne yönelik ağaçlandırma çalışmalarının hızlandırılması hedeflenmektedir.</p>	<p>Tarım-çevre, iklim ve organik tarım tedbiri altında yer alan "Tarım-çevre" alt tedbiri</p>	<p>KOP'ta yer alan desteğin, IPARD kapsamındaki alt tedbir uygulamalarına katkı sağlaması ve dolaylı olarak tamamlaması beklenmektedir..</p>
<p><u>Turizm güzergahlarında eko turizm ve gelir getirici faaliyetlerin desteklenmesi kapsamında:</u></p> <p>- Doğa ile uyumlu bir eko-turizm ve rekreasyon alanının oluşturulması,</p> <p>- "KOP Bölgesi Ulusal ve Uluslararası Tanıtım Programı"nın uygulanması ve çeşitli yazılı ve görsel medya aracılığı ile KOP Bölgesi'nin ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtımının yapılması</p>	<p>Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan "Kırsal turizm ve rekreasyonel faaliyetler" alt tedbiri</p>	<p>KOP kapsamında uygulanması öngörülen söz konusu eylemler, IPARD'da yer alan alt tedbir uygulamalarını destekleyerek, daha başarılı sonuçlar almasına katkı sağlamakta ve dolaylı olarak tamamlamaktadır.</p>
<p>Bölge STK'larının örgütlenme, yönetim, yönetişim yapıları, kayıt sistemleri ve personel yetkinliklerinin güçlendirilmesi ile proje hazırlama ve fon sağlama kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi ayrıca, UNİKOP Yaygın Eğitim Merkezi aracılığıyla STK'lar içerisinde bir eğitimci havuzu oluşturulması ve STK'ların kendi ihtiyaç duydukları alanlarda eğitimler düzenlemelerine destek verilmesi hedeflenmektedir</p>	<p>Yerel Kalkınma Stratejilerinin Uygulanması – LEADER Yaklaşımı</p>	<p>KOP'ta yer alan söz konusu destek, IPARD kapsamındaki LEADER desteklerini (yereldeki eylem gruplarının kurulması ve bunlar aracılığıyla kalkınma stratejilerinin hazırlanması) tamamlamakta ve teşvik etmektedir</p>

Kaynak: KOP Eylem Planı 2014-2018 ve IPARD II Programı

Tablodan görüldüğü üzere KOP Eylem Planı, IPARD Programı'nın bazı tedbirlerine amaç ve yatırım türleri bakımından katkı sağlamakta ve bunları tamamlamaktadır. Ayrıca, KOP uygulama illeri arasında IPARD'dan yararlanmayan Niğde ilinin olduğu dikkate alınırsa coğrafi kapsam bakımından da küçük bir ayırımın, dolayısıyla tamamlayıcılığın kısmen sağlandığı söylenebilmektedir.

KOP kapsamında, kırsal dağlık bölgelerdeki dezavantajlı alanların gelir seviyesini artırılması için tarımsal bir kalkınma modelinin geliştirilerek pilot projelerin uygulanmaya konulması planlanmaktadır. Bu çerçevede, organik ağırlıklı kiraz ve çilek yetiştiriciliği ile bağıcılığın yaygınlaştırılması, serbest sistem tavukçuluğun, örtü altı tarım faaliyetlerinin, sertifikalandırma çalışmalarının, hasat, işleme, paketleme, depolama, örgütlenme ve pazarlamanın geliştirilmesi için GTHB faaliyetlerini tamamlayıcı destekleme ve yatırım çalışmalarının yürütülmesi hedefi yer almaktadır.

3.2.3. IPARD ile Yerel Kalkınma Projeleri Arasında Tamamlayıcılık

2. bölümde incelendiği üzere, Türkiye'de bu zamana kadar uluslararası kaynaklarla ulusal kaynakların birlikte finansman sağlaması ile uygulanan ve halen uygulanmakta olan çok sayıda yerel kalkınma projesi bulunmaktadır. Bu projelerin sayısının çok olması ve hepsinin burada irdelenmesinin çalışmanın hem amacını hem de kapsamını aşacağı için, bu kısımda 2. Bölümde incelenen söz konusu projelerin IPARD Programı ile aralarındaki tamamlayıcılık ilişkisi ele alınmaktadır.

3.2.3.1. IPARD ile Ordu-Giresun Kalkınma Projesi (OGKP) Arasında Tamamlayıcılık

Ordu ve Giresun illerindeki köylerde yaşayan insanların, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımıyla yaşam standartlarının geliştirilmesini amaçlayan ve 2005 yılında tamamlanan proje kapsamında farklı alanlarda çeşitli destekler verilmiştir. Aşağıdaki tabloda, OGKP kapsamında uygulanan eylemler arasından IPARD destekleri ile bağlantılı olanlara ve aralarındaki ilişkiye değinilmektedir:

Tablo 22: OGKP Kapsamındaki Eylemlerle IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki

OGKP Kapsamındaki Eylemler	İlişkili Olduğu IPARD Tedbiri-Alt tedbiri	OGKP Eylemi ile IPARD Tedbiri arasındaki bağlantı
<p><u>Hayvan yetiştiriciliği kapsamında şu faaliyetler gerçekleştirilmiştir:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- 119 adet kasaplık boğa, 240 adet koyun, 97 tane ana arı, 77 birim hindi yavrusu (birim başına 50 hindi yavrusu) dağıtımı,- Süt sığırı ve buzağı için yem dağıtımı,- 50 hayvan barınağının ıslahı,- 8 adet sıvat yapımı,- 137 ton hayvan yeminin satın alınması,- 97 baş buzağı üzerinde uygulanan modern yetiştirme teknikleri,- 3,289 baş suni tohumlama ve 26,852 baş doğal tohumlama ve- 7.500 kg yem dağıtımı gerçekleştirilmiştir. <p><u>Yem bitkileri ve mera iyileştirme için, proje köylerinde şu faaliyetler gerçekleştirilmiştir:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- 220 dekar otlakta gübreleme,- 3191 dekarlık alanın tarımsal kontrolü,- 26061 dekar alanda yem bitkilerinin geliştirilmesi (8814,5 dekar alanda yonca, 580 dekar alanda korunga, 2773 dekar alanda hayvan pancarı, 7180 dekar alanda silajlık mısır ve 6773 dekar alanda Macar fığı olacak şekilde) ve- 6020 ton silaj.	<p>Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım tedbiri ile Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Arıcılık ve balın üretilmesi, işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri</p>	<p>OGKP kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler ile işletmelerdeki hayvanların hem verim ve kalitesinin artırılması hem de işletme maliyetlerinin azaltılması hedeflendiğinden IPARD’ın ilgili tedbiri dolaylı olarak tamamlamış olduğu düşünülmektedir.</p>
<p>Alabalık yetiştiriciliği kapsamında; Giresun ilinde 11 adet, Ordu ilinde 3 adet alabalık tesisinin kurulması desteklenmiştir. Bu yatırımlarla ilgili pazarlama problemi yaşanmamış olup; bazı faydalanıcılar havuzlarına yanına restoran inşa etmiş, diğerleri de ürünlerini perakende olarak satmaktadırlar.</p>	<p>Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbiri altında yer alan “Su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri ile Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Su ürünleri yetiştiriciliği” alt tedbiri</p>	<p>OGKP kapsamında gerçekleştirilen desteğin, IPARD kapsamındaki alt tedbir uygulamalarına katkı sağladığı ve dolaylı olarak tamamlamış olduğu düşünülmektedir.</p>

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ordu-Giresun Kalkınma Projesinin Kapanış Raporu ve IPARD II Programı.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, OGKP kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler daha çok hayvan yetiştiriciliği alanında yoğunlaşmıştır. Ordu ve Giresun’un her ikisinin de IPARD Programından faydalanan iller arasında bulunduğu dikkate alındığında, Proje ile IPARD Programı arasında coğrafi kapsam açısından bir ayrıma gidilmediği görülmektedir. Bununla birlikte, destek türleri bakımından Proje kapsamında gerçekleştirilen bazı destek kalemlerinin, IPARD Programı tedbirlerini dolaylı olarak tamamladığı düşünülmektedir. Ayrıca, OGKP’nin, köylerde yaşayan fakir ve yoksul insanları hedef kitlesi olarak aldığı düşünüldüğünde faydalanıcı profili olarak da IPARD

Programından ayrılmaktadır. Dolayısıyla, Proje kapsamında verilen destek miktarlarının IPARD ile kıyaslandığında çok düşük olduğu göz önüne alındığında **Proje'nin potansiyel IPARD faydalanıcısı olabilecek yeni işletmelerin kurulmasını sağlamış (IPARD fonlarından yararlanmak için gereken minimum kapasiteye erişimi kolaylaştırmak suretiyle) ve potansiyel faydalanıcıların IPARD Programından faydalanmak için bilinç ve farkındalıklarını artırmış olabileceği** değerlendirilmektedir.

3.2.3.2. IPARD ile Sivas-Erzincan Kalkınma Projesi (SEKP) Arasında Tamamlayıcılık

Sivas ve Erzincan illerindeki köylerde yaşayan yoksul insanların yaşam standartlarını iyileştirmek ve kırsal göçü önlemek amacıyla 2006-2013 yılları arasında uygulanan Proje kapsamında;

- Sivas için süt ve arıcılık, Erzincan için süt ve kuru fasulye sektörü stratejik yatırım planı hazırlanmıştır. Stratejik yatırım planları kapsamında 8 kez hibe duyurusu yapılmış olup, başvurusu uygun bulunan 8 çiftçi örgütü ve 652 çiftçinin 6,6 milyon USD tutarındaki yatırımı için 4,3 milyon USD hibe ödemesi yapılmıştır.
- 11.895 çiftçiye hizmet eden 89 ton/gün toplama, 16 ton/gün taşıma kapasiteli olmak üzere 60 merkezde süt toplama ve taşıma organizasyonu gerçekleştirilmiştir.
- 756 çiftçiye hizmet eden kesif yem ve balya hazırlama üniteleri oluşturulmuştur.
- 87 adet toplam 2340 baş kapasiteli yarı açık ve serbest durakla ahır yapılmış, 43 ahır modernize ettirilmiştir.
- 115 üretici, polen ve propolis üretimine başlatılmış, 410 çiftçimizin modern tarımsal alet makine ve ekipman temin etmesi sağlanmıştır⁸⁸.

Proje kapsamında gerçekleştirilen ve bir kısmı yukarıda verilen yatırım konuları, IPARD Programı kapsamında desteklenen yatırım konuları ile büyük ölçüde benzerlik

⁸⁸ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Sivas-Erzincan Kalkınma Projesine ilişkin Bilgi Notu**, 2014.

göstermektedir. Ayrıca, Proje illeri olan Sivas ve Erzincan'ın her ikisi de IPARD Programı kapsamında yer alan illerdir. Dolayısıyla Proje ile IPARD Programı arasında coğrafi kapsam bakımından da çakışma bulunmaktadır. Bununla birlikte, Projenin faydalanıcı kitle olarak yoksul ve fakir köylüleri hedeflemesi ve buna uygun olarak Projede verilen hibe desteğine konu olan uygun yatırım tutarının gerçek kişilerde azami olarak 36.000 TL ile sınırlandırılmış olması⁸⁹, **Proje'nin potansiyel IPARD faydalanıcısı olabilecek yeni işletmelerin kurulmasını sağlamış (IPARD fonlarından yararlanmak için gereken minimum kapasiteye erişimi kolaylaştırmak suretiyle) ve potansiyel faydalanıcıların IPARD Programından faydalanmak için bilinç ve farkındalıklarını artırmış olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, söz konusu minimum kapasite kriterinden dolayı IPARD Programından faydalanamayan üreticilere kaynak sağlamıştır.** Zira, söz konusu Projenin uygulama sonuçlarına ilişkin olarak uygulamadan sorumlu birim ile (GTHB Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Dış Kaynaklı Projeler Çalışma Grubu) yapılan görüşmede, Proje ile bölgede benzer kalkınma programlarına karşı farkındalık yaratıldığı ve bunun sonucunda IPARD Programına başvuruların arttığı ifade edilmiştir.

3.2.3.3. IPARD ile Ardahan-Kars- Artvin Kalkınma Projesi (AKAKP) Arasında Tamamlayıcılık

2010 yılında uygulanmasına başlanan ve halen devam eden Proje; Ardahan, Kars ve Artvin illerinde yaşayan yoksul köylülere yönelik tarımsal verimliliğin artırılması suretiyle yaşam kalitelerinin iyileştirilmesini hedeflemektedir. Bugüne kadar AKAKP kapsamında;

- Yem bitkileri üretimini geliştirmek üzere 59 adet Macar fiği yonca, korunga demonstrasyonu yapılmıştır.
- Çiftçi eğitim programı kapsamında 150 çiftçinin “Süt Sığırcılığı” konusunda SÜTAŞ A.Ş.’nin Aksaray tesislerinde eğitim almaları sağlanmıştır
- Hayvancılığın geliştirilmesi kapsamında, “Süt toplama ve soğuk süt zinciri kurulumu” konusunda Trakya bölgesine eğitim-bilgilendirme teknik gezisi düzenlenmiştir.
- 42 üreticiye kapama bahçe tesisi için eş finansman desteği sağlanmıştır.

⁸⁹ Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, **Sivas-Erzincan ve Diyarbakır-Siirt-Batman Kalkınma Projeleri Stratejik Yatırım Planları Hibe Finansman Kılavuzu**, 2011.

- Meyve-sebze üretiminin geliştirilmesi kapsamında, 19 üretici ile demonstrasyon çalışması yapılmış, 149 çiftçiye uygulamalı eğitim verilmiştir.
- Ardanuç, Posof, Hanak, Selim ve Sarıkamış Hayvan Pazarları için tasarım şartnameleri oluşturulmaktadır.
- Hayvan Bakım Yönetim Merkezi kurulumu için tasarım projeleri hazırlanmış ve ihalesi tamamlanmıştır, inşaat devam etmektedir⁹⁰.

AKAKP kapsamında gerçekleştirilen, devam eden ve bir kısmı yukarıda verilen yatırım konuları, IPARD Programı kapsamında desteklenen yatırım konuları ile bazı noktalarda çakışmakta, bazı noktalarda ise ayrılmak suretiyle ya da işlevsel olarak tamamlayıcılık göstermektedir. Coğrafi kapsam bakımından ise, Artvin hariç, AKAKP illeri aynı zamanda IPARD Programından faydalanan iller arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, AKAKP'nin faydalanıcı kitle olarak yoksul ve fakir köylüleri hedeflemesi ve buna uygun olarak Projede verilen hibe desteğine konu olan uygun yatırım tutarının IPARD desteklerinin oldukça altında olması, **Proje'nin potansiyel IPARD faydalanıcısı olabilecek yeni işletmelerin kurulmasını sağlamış (IPARD fonlarından yararlanmak için gereken minimum kapasiteye erişimi kolaylaştırmak suretiyle) ve potansiyel faydalanıcıların IPARD Programından faydalanmak için bilinç ve farkındalıklarını artırmış olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, söz konusu minimum kapasite kriterinden dolayı IPARD Programından faydalanamayan üreticilere kaynak sağlamaktadır.** Zira, söz konusu Projenin uygulama sonuçlarına ilişkin olarak uygulamadan sorumlu birim ile (GTHB Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Dış Kaynaklı Projeler Çalışma Grubu) yapılan görüşmede, Proje ile bölgede benzer kalkınma programlarına karşı farkındalık yaratıldığı ve bunun sonucunda IPARD Programına başvuruların arttığı ifade edilmiştir. Özellikle, AKAKP ile bölgede kurulan süt işleme merkezlerinin, mevcut mandıraların tekel pozisyonlarını ortadan kaldırarak süt fiyatlarını artırdığı ve böylece süt üreticisi çiftçilerde gelir artışı sağlamak suretiyle, kapasitelerini artıracak yatırım yapmaları noktasında cesaretlendirdiği (ilgili IPARD tedbirine de başvuru sayılarını artıracak şekilde) dile getirilmiştir.

⁹⁰ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Ardahan-Kars-Artvin Kalkınma Projesine ilişkin Bilgi Notu**, 2014.

3.2.3.4. IPARD ile Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi (DBSKP) Arasında Tamamlayıcılık

2007 yılında uygulanmasına başlanan ve halen devam eden Proje; Diyarbakır, Batman ve Siirt'in az gelişmiş bölgelerinde tarımsal verimlilik ve gelir düzeyinin artırılmasını, tarım ve tarım dışı alanlarda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesini, sosyal ve üretim amaçlı altyapının geliştirilmesini ve hedef kitlenin istihdam edilebilirliğinin artırılması için bireysel ve kurumsal kapasite gelişmelerinin desteklenmesini hedeflemekte ve bu kapsamda hibe destekleri vermektedir⁹¹. Bugüne kadar Proje kapsamında;

- Çiftçi eğitim faaliyetleri kapsamında; farklı konularda (Süt sığırı yetiştiriciliği, sulama, bağcılık, nar yetiştiriciliği, fıstık yetiştiriciliği. ve aşılama, meyvecilik, seracılık, koyun yetiştiriciliği v.s.) eğitim programları düzenlenmiştir.
- Süt, meyvecilik, bağcılık, koyunculuk gibi konularda sekiz adet Stratejik yatırım planı hazırlanmış olup, bu planlar çerçevesinde hibe kaynakları kullanılmaktadır.
- Meyveciliğin ve bağcılığın geliştirilmesine yönelik olarak; demonstrasyon amaçlı 600 dekar alanda farklı çeşitler kullanılarak kapma meyve bahçesi (nar, badem, kayısı, elma, bağ, erik) kurulmuştur.
- Ayrıca, 6 adet hayvan içme suyu amaçlı su depolama inşaatı, hayvan içme suyu göletlerinin etrafına 32 adet hayvan gölgeliği, 11 adet dezenfeksiyon havuzu inşaatı gerçekleştirilecek, nar, badem, bağ meyve türleriyle ilgili 1500 dekar kapama meyve bahçesi tesis ettirilecektir⁹².

Proje kapsamında gerçekleştirilen, devam eden ve bir kısmı yukarıda verilen yatırım konuları, IPARD Programı kapsamında desteklenen yatırım konuları ile bazı noktalarda çakışmakta, bazı noktalarda ise ayrılmakta ya da işlevsel olarak tamamlayıcılık göstermektedir. Coğrafi kapsam bakımından ise, Diyarbakır hariç, Proje illeri IPARD

⁹¹ http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/operations/projects/poverty_reduction/Diyarbakir-Batman-Siirt.html, (Erişim tarihi: 25.08.2015).

⁹² <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Kirsal-Kalkinma/Projeler> (Erişim tarihi: 25.08.2015).

Programının kapsamı dışında yer almaktadır. Bunun dışında, **Projenin faydalanıcı kitle olarak az gelişmiş bölgeleri ve kırsalda yaşayan yoksul insanlara odaklanması ve buna uygun olarak Projede verilen hibe desteğine konu olan uygun yatırım tutarının gerçek kişilerde azami olarak 70.000 TL ile sınırlandırılmış olması⁹³, Proje'nin potansiyel IPARD faydalanıcısı olabilecek yeni işletmelerin kurulmasını sağlamış (IPARD fonlarından yararlanmak için gereken minimum kapasiteye erişimi kolaylaştırmak suretiyle) ve potansiyel faydalanıcıların IPARD Programından faydalanmak için bilinç ve farkındalıklarını artırmış olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, söz konusu minimum kapasite kriterinden dolayı IPARD Programından faydalanamayan üreticilere kaynak sağlamaktadır.**

3.2.4. IPARD ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Kaynaklı Hayvancılık Destekleri Arasında Tamamlayıcılık

Türkiye'de hayvancılığın geliştirilmesi, üretimin artırılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması ile yerli hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi gibi amaçlarla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından çeşitli destekler verilmektedir. Söz konusu destekler yukarıda ifade edilen amaçların gerçekleştirilmesine katkı sağlarken aynı zamanda IPARD Programı kapsamındaki tedbirlerle tamamlayıcılık örnekleri göstererek, bu Programın hedeflerine ulaşılmasına da dolaylı olarak destek olmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda, bahse konu hayvancılık destekleri ile IPARD Programı kapsamındaki tedbirler arasındaki bağlantılı hususlar incelenmektedir:

Tablo 23: Hayvancılık Destekleri ile IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki

Hayvancılık desteği	İlişkili olduğu IPARD tedbiri-alt tedbiri	Hayvancılık desteği ile IPARD tedbiri-alt tedbiri arasındaki bağlantı
<u>Hayvan başı ödeme kapsamında:</u> -Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığır, etçi ırklar anaç sığır ile anaç manda ⁹⁴ , -Suni tohumlamadan ve etçi ırklardan doğan buzağı ve malak ⁹⁵ ,	Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım	Hayvancılık desteklerinin miktarları, hayvanların yaş durumlarına, türlerine ve özelliklerine göre değişmektedir ve söz konusu destekler, üreticilerin işletme giderlerinin hafifletilmesine ve işletmelerin sürdürülebilirliklerine katkı

⁹³ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, **Sivas-Erzincan ve Diyarbakır-Siirt-Batman Kalkınma Projeleri Stratejik Yatırım Planları Hibe Finansman Kılavuzu**, 2011.

⁹⁴ **Soy Kütüğü ve Ön Soy Kütüğü Sistemi (E-İslah) veri tabanına kayıtlı, en az 5 anaç sığıra sahip olan yetiştiriciler ve yetiştirici/üretici örgütlerinin üyeleri** hayvan başına yılda bir kez bu desteklerden faydalanmaktadır.

<p>-Anaç sığır, buzağı⁹⁶; - Anaç koyun ve keçi⁹⁷; - Tiftik keçisi⁹⁸; - Hastalıktan ari işletmedeki sığır⁹⁹; - Islah Amaçlı Süt Kalitesinin Desteklenmesi Projesi kapsamındaki sığırlar¹⁰⁰ ve - Besilik erkek sığırlar için destek verilmektedir¹⁰¹.</p>		<p>sağlamaktadır. Bu minvalde, hayvancılık destekleri, büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştirmeye ilişkin IPARD desteklerini, (ahır/ağıl inşa-modernizasyon yatırımları ve makine-ekipman alımları) bu desteklere konu olan yatırımların sürdürülebilirliklerine katkı sağlamak suretiyle tamamlamaktadır. Ayrıca, hayvancılık desteklerinden yararlanmak isteyen faydalanıcıların, IPARD Programı faydalanıcılarından farklı olarak yerine getirmeleri gereken ve ilk sütündeki dipnotlarla belirtilen koşullar, bu iki programı faydalanıcı profili bakımından kısmen ayırmaktadır.</p>
<p>Hayvan hastalık tazminatları ile aşı destekleri verilmektedir.</p>		<p>Hastalık tazminatları, çiftçilerin zararlarını karşılamak; aşı destekleri ise hayvan refahını artırmak ve hayvan kayıpları riskini azaltmak suretiyle IPARD kapsamındaki hayvancılık işletmeleri yatırımlarının sürdürülebilirliklerine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu destekler ile IPARD arasında işlev bakımından bir tamamlayıcılık söz konusudur.</p>
<p><u>Yem bitkileri desteği kapsamında¹⁰²;</u> - Sulu-kuru yonca, - Korunga, - Tek yıllıklar, - Silajlık tek yıllıklar, - Silajlık sulu-kuru mısır ve - Yapay çayır-mera ekimi için destek vermektedir.</p>		<p>Yem bitkileri desteklerinin miktarları, yem bitkilerinin türlerine göre değişmektedir. Bu destekler, IPARD kapsamındaki desteklerden faydalanan hayvancılık işletmeleri için en önemli girdi kalemini oluşturan yem maliyetlerini düşürerek, işletmelerin sürdürülebilirliğine katkı sağlamakta ve IPARD'ı dolaylı olarak tamamlamaktadır.</p>
<p>Hayvan gen kaynaklarının yerinde korunması ve iyileştirilmesi desteği kapsamında üretici/yetiştiricilere; koyun, keçi, sığır ve manda için</p>	<p>Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım tedbiri ile Çiftlik Faaliyetlerinin</p>	<p>Bu destek, çiftçilerin yüksek kazanç elde etmesine yardımcı olmakta ve böylelikle tarımsal işletmelerin verimliliğini artırmaktadır. Bu çerçevede, IPARD'ın</p>

⁹⁵ **E-İslah programında kayıtlı olan** buzağılar ve **Türkvat veri tabanında kayıtlı olan** malaklar (manda yavrusu) için üreticiler bu desteklerden faydalanmaktadır. Bölgesel kalkınma projeleri (DAP, GAP, DOKAP ve KOP) kapsamında desteklenen buzağılar bu destekten faydalanamamaktadır.

⁹⁶ **Bölgesel kalkınma projeleri illerindeki ve E-İslah veri tabanına kayıtlı** sığırlar ve doğan buzağılar için üreticiler bu destekten faydalanmaktadır.

⁹⁷ **Damızlık koyun-keçi yetiştiricileri birliklerine üye**, hayvanları **Koyun Keçi Kayıt Sistemi (KKKS) ve Koyun-Keçi Bilgi Sistemine (KKBS) kayıtlı** yetiştiriciler, anaç hayvan başına yılda bir kez olmak üzere desteklemeden faydalanmaktadır.

⁹⁸ Tiftiklerini, **Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne (Tiftik Birlik) veya kooperatiflere satan** üreticiler, ürettikleri tiftiğin her bir kilogramı için destek ödemesi almaktadır.

⁹⁹ **Hastalıklardan ari işletmeler için sağlık sertifikasına sahip olan** süt sığırı işletmelerinde bulunan tüm sığırlar için üreticiler bu destekten faydalanmaktadır.

¹⁰⁰ Bu proje kapsamında, her bir sığırların süt içeriğinin tespiti amacıyla yapılacak analizler için **Ankara, İzmir, Balıkesir, Bursa ve Tekirdağ illerinde** hayvan başına destek verilmektedir.

¹⁰¹ **GTHB kayıt sistemlerine kayıtlı, yurtiçinde doğmuş ve besi süresini tamamlamış erkek sığırları (manda dahil)** mevzuatına uygun kesimhanelerde kestiren yetiştiricilere hayvan başına GTHB tarafından belirlenecek miktarlarda destek verilmektedir.

¹⁰² **Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı** arazileri üzerinde kaliteli kaba yem üretmek amacıyla yem bitkileri ekimi yapab üreticilere, yapay çayır-mera için üretim yaptıkları ilk yıl, çok yıllık yem bitkilerinden yonca için 4 yıl ve korunga için 3 yıl süreyle, tek yıllık yem bitkileri ekimlerinde ise üretim yaptıkları yıl için, ürünü hasat etmeleri kaydıyla dekar başına değişen miktarlarda destek ödemesi yapılmaktadır.

hayvan başına ve Kafkas arısı için koloni başına destek verilmektedir.	Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Arıcılık ve arı ürünlerinin üretilmesi, işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri	tamamlayıcısı durumundadır.
Üretmiş olduğu çiğ sütü, 17/12/2011 tarih ve 28145 sayılı Yönetmelik kapsamındaki süt işleme tesislerine satan yetiştiricilere süt primi desteği verilmektedir.	Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım tedbiri ile Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbiri	Süt primi destekleri, IPARD’ın bahse konu tedbiri kapsamında gerçekleştirilen süt işleme tesisleri yatırımlarından 28145 sayılı Yönetmelik kapsamında olanları, bu tesislere ham madde sağlamak suretiyle desteklemekte ve işlev bakımından tamamlamaktadır.
<u>Su ürünleri destekleri kapsamında</u> ¹⁰³ ; -Alabalık, -Çipura-levrek, -Yeni türler ve -Midye türlerinin yetiştiriciliğini yapanlara, kilogram başına değişen miktarlarda destekler verilmektedir.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Su ürünleri yetiştiriciliği” alt tedbiri ile Tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ile ilgili fiziki varlıklara yönelik yatırımlar tedbiri altında yer alan “Su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri	Su ürünleri destekleri yetiştiricilerin işletim giderlerinin hafifletilmesine ve işletmelerin sürdürülebilirliklerine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, söz konusu IPARD alt tedbiri kapsamındaki desteklerini (üretim çiftlikleri için inşaat işleri, makine-ekipman alımı v.s.), bu desteklere konu olan yatırımların sürdürülebilirliklerine katkı sağlamak suretiyle dolaylı olarak tamamlamaktadır.
<u>Arıcılık destekleri kapsamında</u> ¹⁰⁴ ; -Yetiştirici birliklerine ve/veya üretici birliklerine üye olan üreticilere kovan başına, -Seralarda bombus arısı kullanan yetiştiricilere ise koloni başına destekler verilmektedir.	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Arıcılık ve arı ürünlerinin üretilmesi, işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri	Arıcılık destekleri yetiştiricilerin işletim giderlerinin hafifletilmesine ve işletmelerin sürdürülebilirliklerine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, söz konusu IPARD alt tedbiri kapsamındaki desteklerini (inşaat işleri, makine-ekipman alımı v.s.), bu desteklere konu olan yatırımların sürdürülebilirliklerine katkı sağlamak suretiyle dolaylı olarak tamamlamaktadır. Ayrıca, arıcılık desteklerinden yararlanmak isteyen faydalanıcıların, IPARD Programı faydalanıcılarından farklı olarak yerine getirmeleri gereken ve ilk sütündeki dipnotlarla belirtilen koşullar, bu iki programı faydalanıcı profili bakımından kısmen ayırmaktadır.

Kaynak: Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2015/17),
12/05/2015 tarih ve 29353 sayılı Resmi Gazete ve IPARD II Programı.

Tablodan da görüleceği üzere, Türkiye’de uygulanan ulusal hayvancılık destekleri yukarıda verilen genel amaçlarının yanında, üretici/yetiştiricilerin işletme maliyetlerini

¹⁰³ Faydalanıcıların destekten yararlanabilmeleri için **su ürünleri kayıt sistemine kayıtlı olmaları** gerekmektedir.

¹⁰⁴ Arı yetiştiriciliği yapan ve **merkez birliği düzeyinde örgütlenmiş yetiştirici birlikleri ve/veya üretici birliklerine üye olan üreticilere, GTHB kayıt sistemine kayıtlı olmaları şartıyla** destekler verilmektedir.

azaltmakta ve işletmelerin sürdürülebilirliklerine katkı sağlamaktadır. Bu minvalde, IPARD'ın hayvancılığa ilişkin tedbirleri kapsamındaki destekleri işlev bakımından tamamladığı görülmektedir.

Söz konusu hayvancılık desteklerinin yanı sıra, GTHB tarafından peyzaj ve süs bitkileri ile yem bitkilerinin üretimine yönelik olarak dekar başına bitki türüne göre değişen miktarlarda mazot ve gübre destekleri verilmektedir¹⁰⁵. Bunlardan, peyzaj ve süs bitkilerine ilişkin destekler, IPARD Programının Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme tedbiri altında yer alan “Bitkisel üretimin çeşitlendirilmesi, bitkisel ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbiri kapsamında verilen destekleri (Bitkilerin üretimi, depolanması/olgunlaştırılması, kurutulması, işlenmesi ve pazarlanması için makine-ekipman alımı, inşaat işleri, sera inşası ve/veya modernizasyonu, v.s.) işlev bakımından tamamlamaktadır. Aynı çerçevede, yem bitkilerine yönelik destekler de IPARD Programının “Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım” tedbiri kapsamındaki destekleri işlev bakımından tamamlamaktadır.

3.2.5. IPARD ile Düşük Faizli Tarımsal Krediler Arasında Tamamlayıcılık

Türkiye’de tarımsal üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarla sağlanması, tarım alanındaki yatırımların ve tarımsal üretimin artması amaçları ile Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerince düşük faizli yatırım ve işletme kredileri verilmektedir. Söz konusu krediler; gerçek ve/veya tüzel kişi üreticilere, Kooperatifler Kanunu kapsamındaki tarımsal amaçlı kooperatiflere ve Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğüne verilmektedir. Tarımsal krediler kapsamında 14 Mart 2015 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ’de yer alan kredi konularından IPARD tedbirleri ile bağlantılı olanlara ilişkin aşağıdaki tabloda bilgiler verilmekte ve bu bağlantılar açıklanmaktadır:

¹⁰⁵ 2015 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı (2015/7495), 8/04/2015 tarih ve 29320 sayılı Resmi Gazete.

Tablo 24: Düşük Faizli Tarımsal Krediler ile IPARD Tedbirleri Arasındaki İlişki

Kredi konuları	İlişkili olduğu IPARD tedbiri	Kredi desteği ile IPARD tedbiri-alt tedbiri arasındaki bağlantı
<p><u>Büyükbaş hayvanlar kapsamında:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Damızlık süt sığırı yetiştiriciliği,- Damızlık etçi ve kombine sığır yetiştiriciliği,- Damızlık düve yetiştiriciliği,- Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ve- Büyükbaş hayvan besiciliğine ilişkin hayvan alımları, barınak yapım-tadilat işleri, makine-ekipman alımları gibi yatırımlar desteklenmektedir. Bu konularda kredi desteği alabilmek için faydalanıcıların 10 baş ve üzerinde (damızlık düvede 50 baş ve üzeri) hayvan kapasiteli işletme kurmaları veya işletme kapasitelerini 10 baş ve üzerine (damızlık düvede 50 baş ve üzerine) çıkarmaları gerekmektedir. Ayrıca, damızlık büyükbaş yetiştiriciliği konusundaki hayvan alımlarında, alınacak hayvanların belli ırklarda damızlık belgesine sahip olması gerekmektedir.	Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım tedbiri	Kredi desteği kapsamındaki yatırım konularından hayvan alımları, IPARD tedbiri kapsamındaki destekleri yatırım türü bakımından tamamlamaktadır. Zira IPARD kapsamında hayvan alımları desteği bulunmamaktadır. Ayrıca, potansiyel faydalanıcılardan beklenen işletme kapasitelerine ilişkin iki destek arasındaki ayrımlar, faydalanıcı profili bakımından kısmi bir tamamlayıcılık sağlamaktadır. Bununla birlikte, inşaat işleri ile makine-ekipman alımları konularında ise iki destek türü arasında yatırım türü bakımından potansiyel bir çakışma durumu söz konusudur.
<p><u>Küçükbaş hayvanlar kapsamında:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve- Küçükbaş hayvan besiciliğine ilişkin hayvan alımları, barınak yapım-tadilat işleri, makine-ekipman alımları gibi yatırımlar desteklenmektedir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde kredi desteği alabilmek için faydalanıcıların koyunda 50, keçide 25 baş ve üzerinde hayvan kapasiteli işletme kurmaları veya işletme kapasitelerini bu sayılara çıkarmaları gerekmektedir. . Küçükbaş hayvan besiciliğinde kredi desteği alabilmek için faydalanıcıların 100 baş ve üzerinde hayvan kapasiteli işletme kurmaları veya işletme kapasitelerini bu sayıya çıkarmaları gerekmektedir.		

Kaynak: T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (2015/8), 14/3/2015 tarih ve 29295 sayılı Resmi Gazete ile IPARD II Programı.

Tablodan da görüleceği üzere, düşük faizli tarımsal kredi desteği ile IPARD Programının ilgili tedbiri arasında, tarımsal krediler kapsamında hayvan alımlarının olduğu dikkate alınırsa yatırım türü bakımından doğrudan, faydalanıcı profili bakımından ise kısmi bir tamamlayıcılığın var olduğu ileri sürülebilir. Özellikle de, yukarıda değinilen ulusal hayvancılık destekleri ile birlikte düşünüldüğünde, IPARD'ın hayvan yetiştiriciliği konusunda inşaat ve makine-ekipman desteği, ulusal hayvancılık desteklerinin bu yetiştiricilerin işletme maliyetlerini azaltma ve sürdürülebilirliklerini artırma ve tarımsal kredilerin de hayvan alım desteği ile bu üç destek türü arasında işlev bakımından tamamlayıcılığın sağlandığı açık olarak görülmektedir. Bununla birlikte destekleme şekli farklı olsa da, kredi destekleri kapsamındaki diğer yatırım türlerinde ise iki destek (IPARD-tarımsal krediler) arasında ciddi bir çakışma potansiyeli bulunmaktadır.

Düşük Faizli Tarımsal kredi destekleri kapsamındaki diğer yatırım konularından; kanatlı sektörü, damızlık yetiştiriciliği ve hindi besiciliğinde, bu sektörlerde hayvan alımları yer almadığından, diğer yatırım konularına ilişkin destekler de IPARD Programındaki ilgili alt tedbir (Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım tedbiri altında yer alan kanatlı sektörü alt tedbiri) kapsamındaki destekler ile büyük ölçüde benzerlik gösterdiğinden, yatırım türü bakımından iki Program arasında destekleme şekli farklı olsa da ciddi bir çakışma potansiyeli bulunmaktadır. Ayrıca, Tarımsal kredi destekleri kapsamındaki arıcılık, su ürünleri yetiştiriciliği konularında da yatırım türü bakımından IPARD ile tarımsal kredi desteği arasında potansiyel bir çakışma durumu görülmektedir.

3.2.6. IPARD ile Tarım Sigortaları Arasında Tamamlayıcılık

Tarım Sigortalarının tanıtılması ve yaygınlaştırılmasının sağlanması ile üreticilerin doğal afetlerden ve diğer oluşabilecek risklerden korunması amacıyla uygulanan tarım sigortaları, büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanları ile su ürünleri hayat sigortaları, arıcılık sigortası, sera ve bitkisel ürün sigortalarını içermektedir. Bitkisel ürün sigortaları dışındaki tüm başlıklar aynı zamanda IPARD Programı kapsamındaki destek konularını oluşturmaktadır.

Tarım sigortaları kapsamındaki büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanlarına ilişkin sigortalarda; her türlü hayvan hastalıkları (kümes hayvanlarında; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa göre, ihbarı mecburi bulaşıcı hastalıklar hariç olmak üzere, büyük ve küçükbaş hayvanlarda ise; Genel Şartların ilgili kısmında belirtilen hastalıklar hariç olmak üzere) her türlü kaza, vahşi hayvan saldırısı, yılan ve böcek sokması, zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler, her türlü doğal afetler ve güneş çarpması ile yangın veya infilâk sebebiyle meydana gelen ölümler ve mecburi kesim riskleri sigorta kapsamında bulunmaktadır¹⁰⁶.

Su ürünleri hayat sigortası kapsamında su ürünlerinde; genel şartlarda yazılı istisnalar dışında kalan her türlü hastalık, yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme ve zehirlenmeler, her türlü doğal afet, kazalar, predatörler ve alg patlaması sebebiyle su ürünleri stokunda meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıplar ile kafes ve ağlarda; her türlü doğal afet, kazalar, predatörler ve alg patlaması nedeniyle, meydana gelen maddi zararlar sigorta kapsamında bulunmaktadır¹⁰⁷.

Arıcılık sigortası kapsamında; fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem, taşıt çarpması, sel ve su baskını, vahşi hayvan saldırısı, kovanların nakliyesi esnasında; çarpma, çarpışma, devrilme, yanma vb. nedenler sonucu meydana gelen zararlar sigorta kapsamında bulunmaktadır¹⁰⁸.

Sera sigortasında ise; dolu, deprem, taşıt çarpması ile fırtına, hortum, yangın, heyelan, sel ve su baskını, kar ve dolu ağırlığı riskleri sigorta kapsamında bulunmaktadır¹⁰⁹.

Tarım sigortaları kapsamındaki sigortaların hepsinde, poliçede yazılı primin %50'si Devlet tarafından karşılanmakta ve böylece çiftçilerin hayvanlarını ve ürünlerini tarım sigortaları kapsamında sigorta altına almaları desteklenmektedir. Bu minvalde, tarım sigortaları desteği ile IPARD Programındaki “Tarımsal işletmelerin fiziki varlıklarına yatırım” tedbiri ve “Su ürünleri yetiştiriciliği” ile “Arıcılık ve arı ürünlerinin üretilmesi,

¹⁰⁶ www.tarsim.gov.tr, (Erişim tarihi: 31.8.2015).

¹⁰⁷ www.tarsim.gov.tr, (Erişim tarihi: 31.8.2015).

¹⁰⁸ www.tarsim.gov.tr, (Erişim tarihi: 31.8.2015).

¹⁰⁹ www.tarsim.gov.tr, (Erişim tarihi: 31.8.2015).

işlenmesi ve pazarlanması” alt tedbirleri kapsamındaki potansiyel faydalanıcıların işletmelerinin sürdürülebilirliğine katkıda bulunarak bu faydalanıcıları yatırım konusunda teşvik etmekte ve IPARD Programını işlev bakımından tamamlamaktadır.

3.2.7. IPARD ile Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı (ÇATAK) Arasında Tamamlayıcılık

Toprak ve suyun kalitesini korumayı, doğal kaynakların sürdürülebilirliğini geliştirmeyi, erozyonu önlemeyi ve tarımsal uygulamaların çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı amaçlayan ve GTHB sorumluluğunda yürütülen ÇATAK Programında, üreticilere 3 ayrı kategoride belirlenen uygulamalara 3 yıl süreyle ödeme yapılmaktadır.

Bu çerçevede;

- 1.kategori: Minimum toprak işlemeli tarım uygulamalarına,
- 2.kategori: Toprak ve su yapısının korunması ve erozyonun engellenmesi,
- 3.kategori: Çevre dostu tarım teknikleri ve kültürel uygulamalarına ödeme yapılmaktadır.

Program, coğrafi kapsam olarak 51 ilde belirlenen alanlarda uygulanmakta olup bu iller: Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara, Amasya, Aksaray, Aydın, Balıkesir, Bayburt, Bilecik, Bingöl, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Eskişehir, Giresun, Hatay, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mersin, Muğla, Nevşehir, Niğde, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tekirdağ, Tokat, Trabzon, Uşak, Yozgat ve Zonguldak’tır¹¹⁰.

ÇATAK Programı kapsamındaki 2.kategori destekleri ile IPARD Programındaki “Tarım-Çevre, İklim ve Organik Tarım” tedbiri çerçevesindeki destekler arasında benzerlikler söz konusudur. Tarım-Çevre, İklim ve Organik Tarım tedbiri altında yer alan toprak örtüsü yönetimi ve toprak erozyonu kontrolü alt tedbiri, pilot alan olarak seçilen Ankara’nın Beypazarı ilçesinde uygulanacaktır. Bu alt tedbir; toprak erozyonunu

¹¹⁰ Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (2011/24), 27/4/2011 tarih ve 27917 sayılı Resmi Gazete.

azaltmayı, toprak verimliliği, topraktaki organik madde içeriği, toprak yapısı ve toprak biyoçeşitliliği gibi toprağın mevcut değerlerini korumayı ve çevre dostu tarımsal uygulamalar ile ilgili farkındalık yaratmayı hedeflemekte, bu hedefler doğrultusunda destek almak isteyen çiftçilere sadece sulanmayan ekilebilir araziler için olmak üzere; “Yeşil nadas gerekliliklerinden” oluşan ve “Çok yıllık yeşil örtü” içeren 2 uygulama paketi sunulmaktadır¹¹¹.

Yukarıdaki bilgiler incelendiğinde, ÇATAK Programı kapsamındaki 2.kategori destekleri ile IPARD Programındaki Toprak Örtüsü Yönetimi ve Toprak Erozyonu Kontrolü” alt tedbiri destekleri arasında amaç ve yatırım türü bakımından benzerlikler olduğu, bu anlamda, ÇATAK’ın, şu anda sadece Beypazarı’nda uygulanan ve ilerde coğrafi kapsamının genişletilmesi planlanan söz konusu alt tedbiri coğrafi kapsam bakımından kısmen tamamladığı (ÇATAK kapsamında olup, IPARD desteğinden faydalanamayan iller bakımından) görülmektedir.

3.2.8. IPARD ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destekleri Arasında Tamamlayıcılık

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), yeni işletmelerin kurulmasını ve mevcut işletmelerin rekabet güçlerinin iyileştirilmesini desteklemektedir. Gıda işleme endüstrisi ve turizm kuruluşları desteklenen sektörler arasında yer almaktadır. IPARD programı ile bazı örtüşen alanlar bulunmakla birlikte KOSGEB’in destek limitleri genellikle IPARD desteklerinin minimum eşiklerinin altındadır. KOSGEB destekleri, yerel kalkınma projelerinde olduğu gibi, potansiyel IPARD yararlanıcısı olabilecek yeni işletmelerin kurulmasını sağlama kapasitesine sahiptir¹¹².

¹¹¹ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **IPARD II Programı**, 2015.

¹¹² Idem.

3.2.9. IPARD ile Bölgesel Kalkınma Ajansları Destekleri Arasında Tamamlayıcılık

Yukarıda ifade edilen program ve destek türlerinin dışında, Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından çeşitli sektörlerde destekler verilmektedir. Destek verilecek alanların belirlenmesinde birden çok sektörü içeren bölgenin mekânsal öncelikleri ile kalkınma planında yer alan gelişme eksenleri, ulusal teşvik sistemi, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı arasında yürütülen müzakereler ve bölge planının temel amaçları esas alınmaktadır. Ajans mali ve teknik destek olmak üzere 2 tür destek vermektedir. Mali Destek türleri Doğrudan Finansman Desteği, Faiz Desteği, Faizsiz Kredi Desteğinden oluşmaktadır. Doğrudan finansman desteği, ajansın belirlediği usul ve kurallar çerçevesinde, belli proje ve faaliyetlere yaptığı karşılıksız yardımlardır. Doğrudan finansman desteği, ajansın esas itibarıyla proje teklif çağrısı yöntemiyle kullandığı desteklerden oluşur. 2008-2012 döneminde 748 ekonomik yatırım projesine 184,7 milyon TL; 74 makine ekipman projesine 19,3 milyon TL hibe destek verilmiştir.

IPARD ve kalkınma ajansları mali destek programı, destekledikleri yatırım türleri bakımından birçok noktada paralellik göstermektedir. İki program arasındaki en büyük fark yeni sabit yatırım tesisi yapımı konusundadır. IPARD Programında yeni sabit yatırım tesisleri desteklenmesine rağmen, ajans programı destek vermemektedir. Ajans, inşaat işlerini hibe desteğinin en fazla %30'u oranında desteklemekte ve bunu küçük ölçekli yatırım işi olarak ifade etmektedir. Yani inşaat işlerinin tadilat işlerinden öteye geçmesini istememektedir. Bu durum, IPARD Programı ile ajans destekleri arasında birbirini **tamamlayan, mükerrerliğe sebep olmayacak** bir sonuç ortaya çıkarmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, kırsal kalkınma konusuna ilişkin olarak Türkiye’de uygulanan AB kaynaklı (IPARD) ve ulusal kaynaklı program, proje ve diğer destek türleri ifade edilerek, bunlar arasında tamamlayıcılığın var olup olmadığı, varsa hangi seviyede olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Ulusal ve IPARD destekleri arasında tamamlayıcılık ya da bu kavramın tam tersi anlama gelen çakışma durumlarının olup olmadığı tespit edilirken AB’nin kendi KKP’lerinde kullandıkları “coğrafi kapsam”, “faydalanıcı profili” ve “yatırım türü” kriterleri dikkate alınmış ve bu kriterler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kriterlerin tam olarak uygulanamayacağı karşılaştırmalarda ise program/desteklerin işlevsel ya da dolaylı olarak birbirlerini tamamlayıcılıkları incelenmiştir. Bu kısımda, söz konusu ulusal ve IPARD destekleri arasındaki tamamlayıcı unsurlar ifade edilmeden önce, bu konunun Türkiye’nin ulusal kırsal kalkınma politikalarına şekil veren temel politika belgelerinde nasıl yer aldığı belirtilmektedir:

- Tamamlayıcılık konusuyla ilgili son olarak **Onuncu Kalkınma Planı’nda**, kırsal kalkınma alanında AB kaynakları ve ulusal kaynaklar arasında hedef birliğinin güçlendirilmesi, potansiyel yararlanıcılar ve coğrafi kapsam bakımından uyum ve tamamlayıcılık ilişkisinin geliştirilmesi hedeflenmektedir¹¹³.
- Kırsal kalkınma faaliyetleriyle ilgili olarak kamu idareleri için mevzuat düzenleme, politika geliştirme ve uygulama faaliyetleri bakımında çerçeve doküman özelliği taşıyan **UKKS II’de**; kırsal alanlara yönelik olarak IPARD Programı kapsamında verilen hibe destekleriyle paralellik gösteren diğer ulusal ve uluslararası desteklerin, IPARD Programı destekleri ile tamamlayıcılık ilkesini sağlayacak şekilde yapılandırılması öngörülerek tüm kamu kurum ve kuruluşların bu koşulu münhasıran gözetmesinin gerektiği ifade edilmektedir¹¹⁴.
- Kırsal kalkınma alanında hayata geçirilen tüm uygulamalar için üst ölçekte bir referans doküman özelliği arz eden **Kırsal Kalkınma Planı’nda**, Türkiye’de hibe

¹¹³ Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, Ankara, 2013, s.136.

¹¹⁴ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II (UKKS-2014-2020)**, Ankara, 2014, s. 26.

programı mekanizmasıyla hayata geçirilen uygulamaların IPARD Programı ile eşgüdümlü bir şekilde tasarlanmasının önemi vurgulanmaktadır. Planda, IPARD Programının, GTHB tarafından ulusal kaynaklarla yürütülecek tarım ve kırsal kalkınma alanına ilişkin hibe programları için yönlendirici bir işleve sahip olduğu; bu bakımdan, söz konusu ulusal programların hem IPARD Programı ile hem de kendi aralarında uyum ve tamamlayıcılığın sağlanmasının öngörüldüğü ve bu şekilde kırsal kalkınmaya ayrılan ulusal kaynakların etkinliğinin artırılmasının mümkün olacağı belirtilmektedir¹¹⁵.

Kırsal kalkınma program/destekleri arasındaki tamamlayıcılığın önemine dikkat çeken temel politika belgeleri kısaca ifade edildikten sonra, bu çerçevedeki fiili durumlar yani söz konusu ulusal destekler ile IPARD Programı arasında tamamlayıcılık ya da çakışma durumlarına ilişkin olarak aşağıda özetlenen hususlar belirtilmektedir:

- IPARD ile bu Programın ulusal muadili niteliğinde olan KKYDP destekleri karşılaştırıldığında; desteklenen tedbir konuları ve yatırım kalemleri ile hedeflenen faydalanıcı profiline büyük oranda benzerlikler gösterdiği, yani bu kriterler bakımından iki Program arasında ayrıma gidilmediği ve çakışmanın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, coğrafi kapsam kriteri bakımından Programlar arasında tam bir ayrıma gidilmiş, **KKYDP desteklerinde yerinde yapılan bir değişiklikle, aynı destek konularında IPARD Programından faydalanan iller KKYDP kapsamı dışında kalmıştır.** Böylece destekler arasında ayrıma gidilerek çakışma durumunun yaşanması engellenmiş, çifte finansman ve/veya aynı yatırım türlerinde prosedür kolaylığından dolayı IPARD yerine KKYDP'ye başvurulması suretiyle sadece ulusal fonların kullanılması ve AB fonlarının kullanılmama riskinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. **Sonuç olarak, IPARD ile KKYDP destekleri arasında tamamlayıcılığın büyük ölçüde sağlandığı görülmektedir.**
- IPARD destekleri ile Bölgesel Kalkınma Projeleri (BKP) destekleri karşılaştırıldığında; ilk olarak faydalanıcı profili bakımından BKP'lerde bu konuda özel olarak odaklanılan herhangi bir hedef kitle bulunmadığı, dolayısıyla bu kriter bakımından IPARD ile BKP'ler arasında tamamlayıcılık konusu değerlendirilememektedir. IPARD ile BKP'leri coğrafi kapsam bakımından

¹¹⁵ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)**, Ankara, 2011, s.33-34.

kıyasladığımızda aşağı yukarı tüm BKP'lerde (KOP hariç), faydalanan illerin yarısının IPARD kapsamı dışında olduğu görülmektedir. Yani bu kriter bakımından kısmi bir tamamlayıcılığın sağlandığı değerlendirilmektedir. **Sonuç olarak, yatırım türleri bakımından IPARD ile BKP'leri arasında ciddi bir ayrımın sağlandığı görülmektedir. Zira, BKP'ler kapsamında yer alan; damızlık hayvan dağıtımı, hayvan verimliliğini geliştirmeye yönelik çalışmalar (Hayvan sağlığı-refahı, suni tohumlama ve eğitim faaliyetleri gibi) yem bitkilerine ilişkin çeşitli destekler, bitkisel üretime yönelik fizibilite, envanter ve ar-ge çalışmaları, turizmi destekleyerek potansiyeli kullanımını artıracak faaliyetler ile bölgesel STK'ların kurumsal kapasitelerini geliştirecek eylemler, bu konulardaki IPARD yatırım konularını işlevsel ve dolaylı olarak tamamlamakta ve bu yatırımlardan elde edilecek gelir beklentilerini artırmak suretiyle bir bakıma IPARD Programına başvurulmasını teşvik etmektedir.**

- IPARD destekleri ile Yerel Kalkınma Projeleri (YKP) destekleri karşılaştırıldığında; ilk olarak coğrafi kapsam bakımından, YKP illerinin çoğunun aynı zamanda IPARD desteklerinden de faydalandığı görülmektedir. Bu anlamda, IPARD ile YKP'ler arasında çakışma durumu söz konusu olmaktadır. Yatırım türleri hususunda ise, bazı YKP'lerde IPARD Programı ile işlevsel ve dolaylı olarak tamamlayıcılık sağlanmakta, bazılarında ise çakışma durumu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte **faydalanıcı profili bakımından, IPARD Programının hedef kitlesinin küçük-orta ölçekli tarımsal işletmeler olması ve Programın amacının bu işletmelerin rekabetçiliklerinin artırılması ve ilgili AB standartlarına uyumlarının sağlanması olduğu diğer yandan YKP'lerin hepsinde hedef kitlesinin az gelişmiş kırsal bölgelerde yaşayan yoksul insanlar olması ve YKP'lerin amacının da bu hedef kitlesinin yaşam standartlarının iyileştirilmesi olduğu hususları dikkate alındığında, IPARD Programı ile YKP'lerin farklı faydalanıcılara hitap ettiği, bu iki destek türü arasında bu anlamda tam bir ayrımın ve dolayısıyla tamamlayıcılığın sağlandığı görülmektedir.** YKP'ler, ilerde IPARD faydalanıcısı olabilecek üreticilerin, IPARD Programından destek alabilmek için gerekli olan minimum işletme kapasitesine erişmeleri için de ciddi katkılar sağlama potansiyeline sahiptir.

- IPARD Programı ile GTHB tarafından verilen hayvancılık destekleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; **hayvancılık desteklerinin genel olarak IPARD Programından faydalanan tarımsal işletmelerin, işletme maliyetlerini hafifletmek suretiyle sürdürülebilirliklerine katkı sağladığı ve IPARD Programını dolaylı olarak tamamlayarak, potansiyel faydalanıcıları yatırım yapma konusunda teşvik ettiği görülmektedir.**
- IPARD Programı ile düşük faizli tarımsal kredi destekleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; yatırım türlerinin genel olarak birbirine benzediği görülmektedir. **Bununla birlikte, kredi desteği kapsamında yer alan hayvan alımları, IPARD Programında yer almamakta ve bu anlamda önemli bir tamamlayıcılık gerçekleştirilmektedir.**

IPARD Programı ile ulusal destekler arasındaki tamamlayıcılık konusuna ilişkin olarak yukarıda dile getirilen hususlar dikkate alındığında, genel olarak belli bir seviyede tamamlayıcılığın sağlandığı veya sağlanması yönünde gerekli çalışmalar yapılmakta olduğu müşahade edilmektedir. Bu minvalde, destekler arasında çakışma durumlarının önlenmesi ve tamamlayıcılığın daha üst seviyelere çıkarılması kapsamında aşağıda belirtilen hususların gerçekleştirilmesinin katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir:

- Kırsal kalkınma konularına ilişkin ulusal politikalar belirlenirken aynı alanda faaliyet gösteren ve/veya konunun paydaşları durumunda olan kurum ve kuruluşlar ile STK'ların görüşlerinin alınması noktasında bu sürecin daha etkili bir şekilde koordinasyon ve planlanmasının yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Kırsal kalkınmaya dair program, proje ve diğer desteklerin oluşturulmaları esnasında, tamamlayıcılık konusunun göz önüne alınması, özellikle de yukarıda ifade edilen tamamlayıcılık kriterlerine dikkat çekilmesi ve tamamlayıcılığın sağlanmasına ilişkin gerekli süreç ve yapıların, söz konusu desteklere dair yönetmelik, tebliğ, genelge gibi resmi belgelerde yer almasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Kırsal kalkınma konularına ilişkin ulusal ve dış kaynaklı program, proje ve diğer desteklerin uygulamalarına ilişkin olarak, bu uygulamalar arasında koordinasyon ve eşgüdüm sağlanması için ilgili birimlerden müteşekkil **izleme komitesi veya benzer nitelikte organların oluşturulması** tamamlayıcılığın sağlanması ve

etkinliği açısından önem arz etmektedir. Bu erevede, Kırsal Kalkınma Planı İzleme Komitesi kurulmuştur. Söz konusu Komite, Planda belirtilen izleme raporlarını görüşterek kırsal kalkınma uygulamaları hakkında kamu sektörü ve diğer sektörler için tavsiye kararları alan, bu alandaki işbirliği ve koordinasyon süreçlerini geliştirme amacını taşıyan bir organdır¹¹⁶. Komite, farklı kurumlarca yürütölen kırsal kalkınma destekleri arasında sağlanması gereken **eştüdümlü ve tamamlayıcılık ilişkisini** güçlendirmeye yönelik tavsiye kararları alabilmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, Plan'daki faaliyetlerin izleme göstergelerine ilişkin verilerin; depolanması, işlenmesi ve raporlanması amacıyla bir İzleme Bilgi Sistemi'nin kurulması hedeflenmiştir. Bunların dışında 3.bölümün 1.kısımında da ifade edildiği üzere AB'deki çapraz temsil uygulaması da yukarıda ifade edilen izleme sistemleri için uygun bir model olarak dikkate alınmalıdır. Sonuç olarak, IPARD ve ulusal destekler arasında daha etkin bir tamamlayıcılık durumunun gerçekleştirilebilmesi için kırsal kalkınma uygulamalarına ilişkin söz konusu mekanizmaların etkinliklerinin artırılması ve benzer yapıların diğer ulusal desteklerde de öngörölmesi önem arz etmektedir.

- 3. Bölümde ifade edildiği üzere, IPARD ve ulusal kırsal kalkınma programları ile aralarında tamamlayıcılığa ilişkin ciddi potansiyeller barındıran Bölgesel ve Yerel Kalkınma Projelerinin, bu nitelikleri dikkate alınarak **başta IPARD Programı ile tamamlayıcılık ilişkisine en çok ihtiyacı/potansiyeli olan illerimiz/bölgelerimiz olmak üzere, mümkün olabildiğince Türkiye geneline yaygınlaştırılmasının, tamamlayıcılığın hacmine ve etkinliğine ciddi katkıları sunması beklenmektedir.**
- Coğrafî kapsam ve yatırım türleri bakımından aralarında çakışma durumu bulunan IPARD Programı ile ulusal programlara başvuru ve kabul ile yatırım sonrasında dair faydalanıcılardan yerine getirmeleri istenen genel standart ve kuralların birbirleri ile benzer yapıda olması önem arz etmektedir. Zira, genelde IPARD gibi diğer kaynaklı destek programlarının söz konusu prosedürleri daha karmaşık ve zor olmakta, bu durum potansiyel faydalanıcıların ulusal desteklere yönelmesine ve ulusal fonların kullanılıp, IPARD fonlarının yetersiz başvuru nedeniyle kullanılamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, potansiyel faydalanıcılar açısından ulusal destekleri IPARD Programına göre daha cazip kılacak prosedür

¹¹⁶ **Kırsal Kalkınma Planının İzlenmesi konulu 2012/23 sayılı Başbakanlık Genelgesi**, 15 Aralık 2012 tarih ve 28498 sayılı Resmî Gazete.

farklılıklarının ortadan kaldırılması ya da azaltılmasında, fonların daha etkin bir şekilde kullanılması bakımından yarar görülmektedir.

- IPARD Programı kapsamında yer alan LEADER tedbiri ile ulusal destekler arasında sinerji oluşturularak destek konuları açısından tamamlayıcılık hususunun sağlanabileceği düşünülmektedir. Söz konusu LEADER tedbiri kapsamında pilot ilçe olarak seçilen Birecik/ŞANLIURFA ve İskilip/ÇORUM'dan sonra, bu tedbir uygulamalarının, IPARD Programından faydalanan diğer 40 ile yayılması suretiyle bu potansiyel tamamlayıcılık hususunun gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir.
- Ülkemizdeki bütün kırsal kalkınma programlarının, etkinliklerinin artırılması ve amaçlarına daha sağlıklı bir şekilde hizmet edebilmeleri adına, daha merkezi bir yaklaşımla ele alınmalarının ve buna paralel olarak yönetimlerinin tek bir birim tarafından sağlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- İstihdam olanaklarını artırmak ve iş gücü maliyetlerini azaltmak adına; ulusal kaynaklardan karşılanmak üzere IPARD Programından faydalanan işletmelere, istihdam ettikleri kişilere yönelik olarak, Ekonomi, Bakanlığınca uygulanan Yatırım Teşvik Programında yer alan sigorta primi işveren hissesi gibi desteklerin ilk 5 yıl için verilebileceği ve tamamlayıcılık sağlanabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. “Communication from the Commission Europe 2020”, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:em0028> (Erişim tarihi: 17.4.2015)
2. “DG Regional Policy ISPA” - http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ispa/ispa_en.htm, (Erişim tarihi: 17.5.2015)
3. “ENRD Promotional Brochure”, <https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd-booklet-2014-2020-en.pdf> (Erişim tarihi: 12.4.2015)
4. “Europe 2020 in a nutshell”, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_en.htm (Erişim tarihi: 18.4.2015)
5. “European Commission Press Release” - (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5025_en.htm?locale=en9) (Erişim tarihi: 6.5.2015)
6. “Factsheet on 2014-2020 National Rural Development Programme for Spain”- http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/es/factsheet_en.pdf, (Erişim tarihi: 12.5.2015)
7. “Factsheet on 2014-2020 National Rural Development Programme for Poland”- http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/pl/factsheet_en.pdf, (Erişim tarihi: 13.5.2015)
8. “RDP Monitoring and Evaluation” - <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/monitoring-and-evaluation> (Erişim tarihi: 3.5.2015)
9. “RDP Planning”- <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/rdp-planning>, (Erişim tarihi: 2.5.2015)
10. **2012/23 Sayılı Başbakanlık Genelgesi**, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121215.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121215.htm>, (Erişim tarihi: 10.6.2015)
11. **2015 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı (2015/7495)**, 8/04/2015 tarih ve 29320 sayılı Resmi Gazete.

12. AHÇI, Mustafa, “Katılım Öncesi AB Mali Yardımları Kapsamında Uygulanan Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı ile Ülkemizdeki Tarım Destek Uygulamalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi”, Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2012.
13. ALTUNDAĞ, Hüseyin, “AB Kırsal Kalkınma Politikasında LEADER Yaklaşımının Yeri ve Türkiye’de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
14. BAKIRCI, Muzaffer, **Avrupa Birliği Yeni Dönem Kırsal Kalkınma Politikası, Türkiye’nin Uyumu ve Yaratacağı Etkiler**, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 47, 2006.
15. BAŞ, Erhun, “Avrupa Birliğinde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 Yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye’nin Adaylığı Göz Önüne Alınarak İncelenmesi”, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004.
16. BAŞARIR, Elif Pınar, “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Çevre Odaklı Kırsal Kalkınma Politikaları”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
17. CAN, Metin, **Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye’nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği**, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat, 2007.
18. Commission Regulation (EC) No 718/2007 of 12 June 2007 implementing Council Regulation (EC) No 1085/2006 establishing an instrument for pre-accession assistance (IPA), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:170:0001:0066:EN:PDF>, (Erişim Tarihi: 7.8.2015)
19. Council Regulation (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain Regulations, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999R1257> (Erişim tarihi: 20.3.2015)
20. Council Regulation (EC) No 1290/2005 of 21 June 2005 on the financing of the common agricultural policy, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32005R1290> (Erişim tarihi: 20.3.2015)

21. Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:277:0001:0040:EN:PDF> (Erişim tarihi: 21.3.2015)
22. Council Regulation (EEC) No [3906/89](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:e50004) of 18 December 1989 on economic aid to the Republic of Hungary and the Polish People's Republic- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:e50004>, (Erişim tarihi: 13.5.2015)
23. ÇELİK, Zühre, **Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme**, Planlama Dergisi, Şubat 2005.
24. **Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (2011/24)**, 27/4/2011 tarih ve 27917 sayılı Resmi Gazete.
25. Devlet Planlama Teşkilatı, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT Yayını, 1962.
26. Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Politikaları Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu**, DPT Yayını, 2006.
27. Devlet Planlama Teşkilatı, **Dokuzuncu Kalkınma Planı**, DPT Yayını, 2006.
28. Devlet Planlama Teşkilatı, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT Yayını, 1967.
29. Devlet Planlama Teşkilatı, **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)**, DPT Yayını, 2003.
30. Devlet Planlama Teşkilatı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi**, Ankara, 2006.
31. Devlet Planlama Teşkilatı, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT Yayını, 1972.
32. DİAKOSAVVAS, Dimitris, "Evaluation of Agricultural Policy Reforms in Turkey", OECD Report, 2011.
33. **EU Rural Review: The Magazine from the European Network for Rural Development**, October 2009.
34. European Commission Agriculture Directorate-General, SAPARD: Special Pre-Accession Assistance for Agriculture and Rural Development- http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/back/sapard_en.pdf, (Erişimtarihi: 19.5.2015)

35. European Commission DG AGRI, **Agricultural Policy Perspectives Briefs**, No:4, January 2011.
36. **European Commission Factsheet, EU Rural Development Policy 2007-2013**, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/2007_en.pdf (Erişim tarihi: 21.3.2015)
37. European Commission, DG AGRI, “Elements of strategic programming for the period 2014-2020”, Working Paper http://www.regione.sardegna.it/speciali/programmasvilupporurale/sites/default/files/allegati_upload/Elements%20of%20strategic%20programming%20for%20the%20period%202014-2020.pdf (Erişim tarihi: 1.5.2015)
38. European Commission, **Thematic Working Group 1 Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Step 2 Report**, 2010.
39. European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes Demarcation and Complementarity Report**, European Network For Rural Development, 2011.
40. European Commission, **Thematic Working Group 1: Targeting territorial specificities and needs in Rural Development Programmes, TWG 1 - Summary Report**, 2011.
41. GENÇKOL, Metin, “Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye DPT Uzmanlık Tezi”, Ankara, 2003, s.127.
42. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, **IPARD II Programına ilişkin Bilgi Notu**, 2015.
43. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Sivas-Erzincan Kalkınma Projesine ilişkin Bilgi Notu**, 2014.
44. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Ardahan-Kars-Artvin Kalkınma Projesine ilişkin Bilgi Notu**, 2014.
45. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Bilgi Notu**, 2014.
46. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ** (Tebliğ No: 2015/16),

- http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Duyuru/262/Kkydp-Ekonomik-Yatirimlar-10-Etap-Tebliğ-No-2015_16, (Erişim tarihi: 12.7.2015)
47. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **IPARD II Programı**, 2015.
48. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II (UKKS-2014-2020)**, Ankara, 2014.
49. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, **Taslak Kırsal Kalkınma Eylem Planı**, s.8.
50. GTHB Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, **Arazi Islahı ve Sulama Sistemleri Daire Başkanlığı Bilgi Notu**, 2015.
51. GÜLÇUBUK, Bülent, **Türkiye’de Tarım**, Fahri Yavuz editörlüğünde Tarım ve Köyşleri Bakanlığının isteği üzerine hazırlanan kitap, 2005.
52. **Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2015/17)**, 12/05/2015 tarih ve 29353 sayılı Resmi Gazete.
53. http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (Erişim tarihi: 18.4.2015)
54. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/miff_adopted10-10-12_en.pdf, (Erişim tarihi: 21.7.2015)
55. <http://epthinktank.eu/2013/07/25/common-agricultural-policy-after-2013-what-will-change/> (Erişim tarihi: 20.3.2015)
56. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/iscucuapp/iscucu.zul>, (Erişim tarihi: 22.5.2015)
57. <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Kırsal-Kalkınma/Projeler>, (Erişim Tarihi: 1.7.2015)
58. http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/operations/projects/poverty_reduction/Diyarbakir-Batman-Siirt.html, (Erişim Tarihi: 1.7.2015)
59. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, (Erişim tarihi: 21.5.2015)
60. <https://enrd.ec.europa.eu/en/node/1587/policy-overview-2014-2020> (Erişim tarihi: 18.3.2015)
61. <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/policy-overview>, (Erişim tarihi: 26.4.2015)
62. <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/rural-development-policy-overview/introduction> (Erişim tarihi: 18.3.2015)
63. <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/rural-development-policy-overview/introduction> (Erişim Tarihi: 20.3.2015)

64. Kalkınma Bakanlığı DAP Bölge Kalkınma İdaresi, **DAP Eylem Planı 2014-2018**, 2014.
65. Kalkınma Bakanlığı DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi, **DOKAP Eylem Planı 2014-2018**.
66. Kalkınma Bakanlığı GAP Bölge Kalkınma İdaresi, **GAP Eylem Planı 2014-2018**, 2014.
67. Kalkınma Bakanlığı KOP Bölge Kalkınma İdaresi, **KOP Eylem Planı 2014-2018**.
68. Kalkınma Bakanlığı, **Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023)**, Kalkınma Bakanlığı Yayını, Ankara, 2014.
69. Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, Ankara, 2013.
70. Kapsamında Bireysel Sulama Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No:2015/13)", http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/Duyuru/Attachments/263/KKYDP_SULAMA_UYGULAMA_REHBERI_2015_S1.pdf, (Erişim tarihi: 16.7.2015)
71. **Kırsal Kalkınma Planının İzlenmesi konulu 2012/23 sayılı Başbakanlık Genelgesi**, 15 Aralık 2012 tarih ve 28498 sayılı Resmî Gazete.
72. Kırsal Kalkınma Programı Yönetim Otoritesinin Görevleri ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik, 18/8/2009 tarih ve 27323 sayılı Resmi Gazete.
73. KOLUKIRIK, Cem, **Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları, Fonları ve Türkiye'nin Yararlanma Olanakları**, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ, 2010.
74. Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Çerçevesinde Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete, Sayı:26497.
75. MARKOVIC, K, NJEGOVAN,Z, PEJAVOVIC,R, "Former and Future Reforms of Common Agricultural Policy of the European Union", **Economics of Agriculture**, No: 3, 2012, ss. 483-497.
76. OLHAN, Emine, "Birleşmiş Milletler Ortak Programı Herkes için İnsana Yakışır İş: Ulusal Gençlik İstihdam Programı ve Antalya Pilot Bölge Uygulaması Türkiye'de Kırsal İstihdamın Yapısı", FAO Türkiye Temsilciliği, 2011.
77. ÖRNEK, Aylin, **Kırsal Kalkınma El Kitabı**, Heinrich Böll Stiftung Derneği, İstanbul, 2007.
78. Policy Overview", <https://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020/policy-overview> (Erişim Tarihi: 25.4.2015)

79. Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1303> (Erişim Tarihi: 25.4.2015)
80. Regulation (EU) No 231/2014 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2014 establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II), http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2014/231-2014_ipa-2-reg.pdf, (Erişim Tarihi: 7.8.2015)
81. Regulation (EU) No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1305> (Erişim tarihi: 18.4.2015)
82. Republic of Croatia Ministry of Agriculture, Fisheries and Rural Revelopment, **IPARD Programme 2007 – 2013 Agriculture and Rural Development Plan**, Zagreb, 2009.
83. Republic of Serbia Ministry of Agriculture and Environmental Protection, **IPARD Programme for 2014-2020**, Belgrade, 2014.
84. **Sektörel Anlaşma**, <http://www.tkd.gov.tr/Content/File/Mevzuat/SektorelAnlasmaTurkce.pdf>, (Erişim tarihi: 5.6.2015)
85. **T.C. Ziraat Bankası A.ř. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (2015/8)**, 14/3/2015 tarih ve 29295 sayılı Resmî Gazete.
86. TAN, Sibel, **“Tarım Reformu Uygulama Projesi” Kapsamında Kırsal Kalkınma Projeleri: Çanakkale İli Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Örneği**, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 4 (2), ss:51-62.

87. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 18/5/2007 tarih ve 26526 sayılı Resmi Gazete.
88. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, **Ordu-Giresun Kalkınma Projesinin Kapanış Raporu**, Ankara, 2006.
89. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, **Sivas-Erzincan ve Diyarbakır-Siirt-Batman Kalkınma Projeleri Stratejik Yatırım Planları Hibe Finansman Kılavuzu**, 2011.
90. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **IPARD Programı**, <http://www.tkd.gov.tr/Ipard/IpardProgrami>, (Erişim tarihi: 22.7.2015)
91. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)**, Ankara, 2011.
92. **Taslak Sektörel Anlaşma II.**
93. **The Former Yugoslav Republic of Macedonia Operational Programme under the EU Instrument for Pre-Accession for Rural Development (IPARD)**, Skopje, 2007.
94. **TKDK. Sunumu**, 2015
95. www.tarsim.gov.tr, (Erişim tarihi: 31.08.2015).
96. YILIK, Muhammed Murat, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyumu Açısından Kırsal Kalkınma Bileşeninin Önemi ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun Rolü**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman, 2011.
97. YÜCESOY, Duygu, **Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Avrupa Birliği – Türkiye Mali İşbirliği Kapsamında Tarım ve Kırsal Kalkınma**, Maliye Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2010.

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet Berkay Bulutcu
berkay.bulutcu@tarim.gov.tr

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Tarihi: 15.12.1987

Doğum Yeri: Seyhan/ADANA

Uyruk: Türkiye Cumhuriyeti

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans:

Eylül 2013- ... : Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Lisans:

Eylül 2006- Temmuz 2011: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü (Genel Ortalama: 3.52/4.00)

Lise:

Eylül 2002- Haziran 2006: Adana Ticaret Odası Anadolu Lisesi - Türkçe-Matematik
Bölümü (Genel Ortalama: 4.54/5.00)

İŞ DENEYİMİ

13.07.2011- ... **Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı**
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
Avrupa Birliği Uyum Daire Başkanlığı- Fasıll 11: Tarım ve Kırsal
Kalkınma Koordinatörlüğü
Pozisyon: Avrupa Birliği Uzman Yardımcısı

YABANCI DİL

İngilizce- İleri Düzey

ETİK BEYAN

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ahmet Berkay BULUTCU

.../.../2015